

Ionel Cordovan
(coordonator)

**Ghid pentru predarea/ învățarea
limbii rromani materne
anul II de studiu**

**Oradea
2024**

Autori:

- ✓ Prof. Ionel CORDOVAN, inspector școlar pentru minoritatea rromă în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Bihor;
- ✓ Prof. Gheorghe FEKETE, profesor de limba rromani la Liceul Teoretic „Nicolae Jiga” Tinca;
- ✓ Prof. Rebeca LINGURAR, profesora de limba rromani la Școala Creștină Privată din Cartierul Rromilor Tinca;
- ✓ Prof. Daniela DĂRĂBAN, profesoară pentru învățământul primar la Școala Gimnazială „Puiu Sever” Ineu.

Avizare:

- ✓ Acest ghid a fost avizat de către *Consiliul Consultativ al disciplinei limba rromani maternă* de la nivelul Inspectoratului Școlar Județean Bihor

Colecție:

- ✓ Prezenta lucrare face parte din colecția „Rromani Didaktika”, regăsită pe pagina web edubh.ro, la secțiunea RED-uri – LIMBA RROMANI;
- ✓ Grupul de facebook „limba rromani anul 2 de studiu”;
- ✓ Canalul de youtube „Rromani Didaktika”.

Cuprins

Cuvânt înainte	5
Structura anului școlar 2024-2025	7
Aplicarea structurii anului școlar 2024-2025	10
Planuri cadru de învățământ pentru ciclul primar	12
Programa școlară pentru clasa a II-a / anul II de studiu	18
Proiectarea didactică	33
Evaluare inițială	46
Fișe de lucru	49
Prezentarea demersului didactic integrat	57
1.1. O rromano alfabèto	59
1.2. Avilàs i tàrna	60
1.3. Te avelas man grastorro parno!	62
1.4. O lačhipen thaj o nasulipen	63
1.5 O zukel, o rikono vaj i mùca?	66
1.6 Dade, kin manqe grastorres!	67
1.7 I paramìci la molăqi	68
1.8 Rekapitulàcia	70
1.9 Evaluàcia	72
2.1. O pučhipen k-e duj droma	75
2.2. O kermuso	77
2.3. O rrom thaj i balval	79
2.4. O ivend	81
2.5. Ivendesqe kolinde	83
2.6. Duj amala	85
2.7. Rekapitulàcia	89
2.8. Evaluàcia	90
3.1. I doś	92
3.2. O lačo amal	94
3.3. Duj čhave	97

3.4. O manuś thaj le duj pesqe čhaja	100
3.5. Rekapitulàcia	103
3.6. Evaluàcia	105
4.1. O bakro	107
4.2. Sar i čik kerdili manro	109
4.3. Murre dadesqe	112
4.4. O gonorro duje lovenča	113
4.5. O paśmilaj	115
4.6. I buzni thaj le trin buznorre	117
4.7. Rekapitulàcia	120
4.8. Evaluàcia	121
Bibliografie	122

Cuvânt înainte

După elaborarea a două ghiduri metodice de predare a limbii rromani materne în anii 2017 și 2020, lucrări care abordau procesul de predare – învățare – evaluare la clasele/ anii de studiu I -VIII, prezentul ghid vizează facilitarea demersului didactic integrat pentru clasa a II-a/ anul II de studiu.

Ideea structurării unei astfel de lucrări a venit, începând cu toamna anului 2020, din nevoia de adaptare a demersului didactic la provocările predării on-line, cauzată de pandemia COVID-2019, când o echipă de profesori de limba rromani din județul Bihor a realizat o serie de materiale pentru cadrele didactice de limba rromani și pentru elevii care studiază această disciplină, resurse ce au fost postate pe grupurile de facebook „limba rromani anul 2 de studiu” și „profesori limba rromani”, dar și pe canalul de youtube al profesorului Ionel Cordovan, canal care a devenit ulterior „Rromani Didaktika”.

Ghidul cuprinde, în partea de debut, *structura anului școlar, aplicarea structurii anului școlar la nivelul unității de învățământ, planul cadru, programa școlară, proiectarea didactică*, elemente care facilitează realizarea unui demers didactic integrat și personalizat după specificul disciplinei și nevoile de învățare ale elevilor.

Lucrarea se evidențiază prin propunerea unui demers didactic integrat, realizând o conexiune între curriculum și manualul școlar aflat în uz. Se vizează **explorarea unor texte suport, explicarea cuvintelor și expresiilor necunoscute, traducerea textelor, propunerea de răspunsuri la întrebările formulate pentru textele literare din manual.**

În aplicarea acestei abordări didactice integrate recomandăm utilizarea resurselor educaționale deschise prezentate pe canalul de youtube „Romani Dikdaktika” (citire model) și pe pagina web edubh.ro, la secțiunea RED-uri – LIMBA RROMANI.

De asemenea, sunt prezentate rezolvări model pentru exercițiile recapitulative și itemii de evaluare de la sfârșitul celor patru unități de învățare, fapt care poate contribui la o ghidare în realizarea propriei evaluări a elevilor.

Pentru activitatea de pregătire suplimentară, autorii propun o serie de fișe de lucru, corelate cu proiectarea didactică și cu tematica studiată la clasă, complementară abordării din manualul școlar.

Un profesor bun de limba rromani știe să își adapteze demersul didactic la nevoile de învățare ale elevilor, se pregătește și se informează continuu, utilizează strategii didactice variate, pune pasiune în ceea ce face, este mentorul elevilor săi, inspirându-i pentru transpunerea cunoștințelor în abilități și atitudini comportamentale care se reflectă în dezvoltarea personală a elevilor săi.

Ionel Cordovan,

Oradea,

13 octombrie 2024

Ordinul nr. 3694/2024
privind structura anului școlar 2024-2025

Având în vedere:

- prevederile art. 115 alin. (2) [lit. r](#)) din Legea învățământului preuniversitar nr. 198/2023, cu modificările și completările ulterioare;
- Referatul de aprobare nr. 3.202 din 27.12.2023 referitor la proiectul de Ordin al ministrului educației privind structura anului școlar 2024-2025, în baza prevederilor art. 13 [alin. \(3\)](#) din Hotărârea Guvernului nr. 369/2021 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației, cu modificările și completările ulterioare,

ministrul educației emite prezentul ordin.

Art. 1. - (1) **Anul școlar 2024-2025** începe la data de 1 septembrie 2024, se încheie la data de 31 august 2025 și are o **durată de 36 de săptămâni** de cursuri. Cursurile anului școlar 2024-2025 încep la data de 9 septembrie 2024.

(2) Prin excepție de la prevederile [alin. \(1\)](#) se stabilesc următoarele:

- a) pentru clasele a XII-a zi, a XIII-a seral și frecvență redusă, anul școlar are o durată de 34 de săptămâni de cursuri și se încheie la data de 6 iunie 2025;
- b) pentru clasa a VIII-a, anul școlar are o durată de 35 de săptămâni de cursuri și se încheie la data de 13 iunie 2025;
- c) pentru clasele din învățământul liceal - filiera tehnologică, cu excepția claselor prevăzute la lit. a) și pentru clasele din învățământul profesional, anul școlar are o durată de 37 de săptămâni de cursuri și se încheie la data de 27 iunie 2025;
- d) pentru clasele din învățământul postliceal, durata cursurilor este cea stabilită prin planurile-cadru de învățământ în vigoare.

Art. 2. - (1) Anul școlar 2024-2025 se structurează, pe intervale de cursuri și intervale de vacanță, astfel:

a) intervale de cursuri:

- de luni, 9 septembrie 2024, până vineri, 25 octombrie 2024;
- de luni, 4 noiembrie 2024, până vineri, 20 decembrie 2024;
- de miercuri, 8 ianuarie 2025, până vineri, 7 februarie 2025, respectiv vineri, 14 februarie 2025, sau vineri, 21 februarie 2025, după caz, la decizia inspectoratelor școlare județene/al municipiului București, în urma consultărilor cu beneficiarii primari ai educației, cu părinții/reprezentanții legali ai acestora și cu cadrele didactice, realizate la nivelul unităților de învățământ;
- de luni, 17 februarie 2025, respectiv luni, 24 februarie 2025, sau luni, 3 martie 2025, la decizia inspectoratelor școlare județene/al municipiului București, după caz, până joi, 17 aprilie 2025;
- de luni, 28 aprilie 2025, până vineri, 20 iunie 2025;

b) intervale de vacanță:

- de sâmbătă, 26 octombrie 2024, până duminică, 3 noiembrie 2024;
- de sâmbătă, 21 decembrie 2024, până marți, 7 ianuarie 2025;
- o săptămână, la decizia inspectoratelor școlare județene/al municipiului București, în perioada 10 februarie- 2 martie 2025;
- de vineri, 18 aprilie 2025, până duminică, 27 aprilie 2025;
- de sâmbătă, 21 iunie 2025, până duminică, 7 septembrie 2025.

(2) Fiecare unitate de învățământ comunică beneficiarilor primari ai educației și părinților/reprezentanților legali ai acestora, până la data de 1 aprilie 2024, structura detaliată a anului școlar, cu includerea deciziilor pentru elementele flexibile ale acesteia.

Art. 3. - În zilele nelucrătoare/de sărbătoare legală prevăzute de lege și de contractul colectiv de muncă aplicabil nu se organizează cursuri.

Art. 4. - (1) Programul național „Școala altfel” și Programul „Săptămâna verde” se desfășoară în perioada 9 septembrie 2024-30 mai 2025, în intervale de câte 5 zile consecutive lucrătoare, a căror planificare se află la decizia unității de învățământ. Derularea celor două programe se planifică **în intervale de cursuri diferite**.

(2) La clasele din învățământul liceal - filiera tehnologică și din învățământul profesional, în perioadele dedicate programelor „Școala altfel” și „Săptămâna verde” se organizează activități de instruire practică, urmărind și scopul acestor programe.

(3) La clasele din învățământul postliceal, în perioadele dedicate programelor „Școala altfel” și „Săptămâna verde” se organizează activități de instruire practică.

Art. 5. - În situația suspendării cursurilor conform Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar, măsurile privind parcurgerea integrală a programei școlare prin modalități alternative stabilite de consiliul de administrație al unității de învățământ nu se dispun în perioada vacanțelor școlare.

Art. 6. - Calendarul examenelor/evaluărilor naționale, al examenelor de absolvire, respectiv de certificare/atestare a calificării profesionale/a competențelor, precum și calendarul admiterii în clasa a IX-a se aprobă prin ordine distincte ale ministrului educației.

Art. 7. - (1) În situații deosebite, bine fundamentate, în funcție de condițiile climaterice locale speciale și de specificul școlii, inspectoratele școlare pot aproba, cu avizul Ministerului Educației, la cererea conducerii unităților de învățământ, modificări ale structurii anului școlar stabilite prin prezentul ordin.

(2) Pentru unitățile de învățământ militar preuniversitar din sistemul de apărare, ordine publică și securitate națională, în funcție de specificul școlii și de specificul specializării/armei, Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Justiției și alte instituții cu

atribuții în domeniile apărării, ordinii publice și securității naționale pot aproba, cu avizul Ministerului Educației, la cererea conducerii unităților de învățământ, modificări ale structurii anului școlar stabilite prin prezentul ordin.

(3) Solicitarea de modificare a structurii anului școlar pentru situațiile menționate la [alin. \(1\)](#) se face după consultarea consiliului reprezentativ al părinților din unitatea/unitățile de învățământ respectivă/respective.

(4) Aprobarea modificării structurii anului școlar, menționată la [alin. \(1\)](#) și [\(2\)](#), se acordă în condițiile asigurării parcurgerii integrale a programei școlare, precum și a posibilității ca toți elevii să participe, fără restricții, la examenele și evaluările naționale.

Art. 8. - Direcțiile de specialitate din cadrul Ministerului Educației, inspectoratele școlare și unitățile de învățământ preuniversitar duc la îndeplinire prevederile prezentului ordin.

Art. 9. - Prezentul ordin se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Ministrul educației,
Ligia Deca

București, 1 februarie 2024.

Nr. 3.694.

APLICAREA STRUCTURII ANULUI ȘCOLAR 2024-2025

PROGRAMUL NAȚIONAL „ȘCOALA ALTFEL” ȘI PROGRAMUL „SĂPTĂMÂNA VERDE”

Intervalul propus în structura anului școlar	Intervalul selectat la nivelul unității de învățământ
Programul național „Școala altfel” și Programul „Săptămâna verde” se desfășoară în perioada 09 septembrie 2024—30 mai 2025 , în intervale de câte 5 zile consecutive lucrătoare, a căror planificare se află la decizia unității de învățământ. Derularea celor două programe se planifică în intervale de cursuri diferite .	1. „ȘCOALA ALTFEL” ✓ Modulul/ intervalul ..... ✓ Perioada ..... 2. „SĂPTĂMÂNA VERDE” ✓ Modulul/ intervalul ..... ✓ Perioada .....

MODULE/ INTERVALE DE CURS

<i>Modulul/ intervalul de cursuri conform structurii anului școlar</i>	<i>Modulul/ intervalul de cursuri aplicat la nivelul unității de învățământ</i>
Modulul/ intervalul de cursuri 1 09 septembrie – 25 octombrie 2024 7 săptămâni X 4 ore = 28 ore	Modulul/ intervalul de cursuri 1 09 septembrie – ..... 2024 ..... săptămâni X 4 ore = ... ore
Modulul/ intervalul de cursuri 2 4 noiembrie – 20 decembrie 2024 7 săptămâni X 4 ore = 28 ore	Modulul/ intervalul de cursuri 2 ..... – ..... 2024 ..... săptămâni X 4 ore = ... ore
Modulul/ intervalul de cursuri 3 8 ianuarie – 7/ 14/21 februarie 2025 6 săptămâni X 4 ore = 24 ore	Modulul/ intervalul de cursuri 3 ..... – ..... 2025 ..... săptămâni X 4 ore = ... ore
Modulul/ intervalul de cursuri 4 17/24 februarie/ 3 martie – 17 aprilie 2025 8 săptămâni X 4 ore = 32 ore	Modulul/ intervalul de cursuri 4 ..... – ..... 2025 ..... săptămâni X 4 ore = ... ore
Modulul/ intervalul de cursuri 5 28 aprilie – 20 iunie 2025 8 săptămâni X 4 ore = 32 ore	Modulul/ intervalul de cursuri 5 ..... – ..... 2025 ..... săptămâni X 4 ore = ... ore

INTERVALE DE VACANȚĂ

<i>Intervalul de vacanță conform structurii anului școlar</i>	<i>Intervalul de vacanță aplicat la nivelul unității de învățământ</i>
La finalul modului/ intervalului de cursuri 1 <i>26 octombrie – 03 noiembrie 2024</i>	La finalul modului/ intervalului de cursuri 1 <i>26 octombrie – 03 noiembrie 2024</i>
La finalul modului/ intervalului de cursuri 2 <i>21 decembrie 2024 – 07 ianuarie 2025</i>	La finalul modului/ intervalului de cursuri 2 <i>21 decembrie 2024 – 07 ianuarie 2025</i>
La finalul modului/ intervalului de cursuri 3 o săptămână în perioada <i>10-16 februarie 2025</i> <i>17-23 februarie 2025</i> <i>24 februarie – 02 martie 2025</i>	La finalul modului/ intervalului de cursuri 3 <i>... februarie – ..... 2025</i>
La finalul modului/ intervalului de cursuri 4 <i>18 aprilie – 27 aprilie 2025</i>	La finalul modului/ intervalului de cursuri 4 <i>18 aprilie – 27 aprilie 2025</i>
La finalul modului/ intervalului de cursuri 5 <i>21 iunie – 07 septembrie 2025</i>	La finalul modului/ intervalului de cursuri 5 <i>21 iunie – 07 septembrie 2025</i>

PLANIFICAREA VACANȚEI DIN PERIOADA 10 FEBRUARIE 2025 – 2 MARTIE 2025

Perioada	Județul
<i>10-16 februarie 2025</i>	BN
<i>17-23 februarie 2025</i>	AG, BH, BR, B, BZ, CJ, CL, CS, DB, GJ, GR, HD, IF, IL, MH, OT, PH, SJ, TR, TM, VN, VS, VL
<i>24 februarie – 02 martie 2025</i>	AB, AR, BC, BT, BV, CT, CV, DJ, GL, HR, IS, MM, MS, NT, SM, SB, SV, TL

Planuri cadru pentru învățământul primar

*

E plànură kàdro vaś o anglutno siklövipen

ORDIN nr. 3371 din 12 martie 2013

privind aprobarea planurilor-cadru de învățământ pentru învățământul primar și a Metodologiei privind aplicarea planurilor-cadru de învățământ pentru învățământul primar

EMITENT: MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

PUBLICAT ÎN: MONITORUL OFICIAL NR. 192 din 5 aprilie 2013

Data intrării în vigoare: 05 aprilie 2013

În conformitate cu prevederile art. 64 - 68 din Legea educației naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare,

în baza Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 96/2012 privind stabilirea unor măsuri de reorganizare în cadrul administrației publice centrale și pentru modificarea unor acte normative,

în temeiul prevederilor Hotărârii Guvernului nr. 536/2011 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, cu modificările și completările ulterioare,

ministrul educației naționale emite prezentul ordin.

ART. 1

Se aprobă Planul-cadru de învățământ pentru învățământul primar, prevăzut în anexa nr. 1.

ART. 2

Se aprobă Planul-cadru de învățământ pentru învățământul primar în limbile minorităților naționale, prevăzut în anexa nr. 2.

ART. 3

Elevii aparținând minorităților naționale care învață în unități de învățământ cu predare în limba română au dreptul să studieze în învățământul primar limba maternă. Numărul de ore alocate este prevăzut în anexa nr. 3.

ART. 4

Se aprobă Planul-cadru de învățământ pentru învățământul primar cu program integrat și suplimentar de artă - muzică, prevăzut în anexa nr. 4.

ART. 5

Se aprobă Planul-cadru de învățământ pentru învățământul primar cu program integrat și suplimentar de artă - coregrafie, prevăzut în anexa nr. 5.

ART. 6

Se aprobă Planul-cadru de învățământ pentru învățământul primar cu program integrat sportiv, prevăzut în anexa nr. 6.

ART. 7

Planurile-cadru de învățământ aprobate prin prezentul ordin se aplică începând cu anul școlar 2013 - 2014 la clasa pregătitoare și la clasa I, începând cu anul școlar 2014 - 2015 la clasa a II-a, iar din anul 2015 - 2016 la clasele a III-a și a IV-a.

ART. 8

(1) În anul școlar 2013 - 2014, la clasa a II-a se aplică Planul-cadru de învățământ aprobat prin Ordinul ministrului educației, cercetării și tineretului nr. 4.686/2003*), iar la clasele a III-a și a IV-a se aplică Planul-cadru de învățământ aprobat prin Ordinul ministrului educației, cercetării și tineretului nr. 5.198/2004*).

*) Ordinele ministrului educației, cercetării și tineretului nr. 4.686/2003 și nr. 5.198/2004 nu au fost publicate în Monitorul Oficial al României, Partea I.

(2) În anul școlar 2014 - 2015, la clasele a III-a și a IV-a se aplică Planul-cadru de învățământ aprobat prin Ordinul ministrului educației, cercetării și tineretului nr. 5.198/2004.

ART. 9

Se aprobă Metodologia privind aplicarea planurilor-cadru de învățământ pentru învățământul primar, prevăzută în anexa nr. 7.

ART. 10

În conformitate cu art. 18 din Legea educației naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare, planurile-cadru ale învățământului primar, gimnazial, liceal și profesional includ religia ca disciplină școlară, parte a trunchiului comun. Elevilor aparținând cultelor recunoscute de stat, indiferent de numărul lor, li se asigură dreptul constituțional de a participa la ora de religie, conform confesiunii proprii. La solicitarea scrisă a elevului major, respectiv a părinților sau a tutorei legal instituit pentru elevul minor, elevul poate să nu frecventeze orele de religie. În acest caz, situația școlară se încheie fără disciplina religie. În mod similar se procedează și pentru elevul căruia, din motive obiective, nu i s-au asigurat condițiile pentru frecventarea orelor la această disciplină.

ART. 11

Direcția generală educație și învățare pe tot parcursul vieții, Direcția generală învățământ în limbile minorităților, Direcția generală resurse umane și rețea școlară națională, Institutul de Științe ale Educației, inspectoratele școlare județene/al municipiului București, conducerile unităților de învățământ duc la îndeplinire prevederile prezentului ordin.

ART. 12

Anexele nr. 1 - 7 fac parte integrantă din prezentul ordin.

ART. 13

Prezentul ordin se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Ministrul educației naționale,
Remus Pricopie

București, 12 martie 2013.

Nr. 3.371.

Planul - cadru de învățământ pentru învățământul primar

Arii	Discipline	Clasa				
		P	I	II	III	IV
Limbă și comunicare	Limba și literatura română ¹	5	7	6	5	5
	Limba modernă	1	1	1	2	2
Matematică și științe ale naturii	Matematică ²	3	3	4	4	4
	Științe ale naturii	1	1	1	1	1
Om și societate	Istorie	-	-	-	-	1
	Geografie	-	-	-	-	1
	Educație civică	-	-	-	1	1
	Religie	1	1	1	1	1
Educație fizică, sport și sănătate	Educație fizică	2	2	2	2	2
	Joc și mișcare	-	-	-	1	1
	Muzică și mișcare	2	2	2	1	1
Arte	Arte vizuale și abilități practice	2	2	2	2	1
Tehnologii						
Consiliere și orientare	Dezvoltare personală	2	1	1	-	-
Număr total de ore trunchi comun		19	20	20	20	21
Curriculum la decizia școlii (discipline opționale)		0-1	0-1	0-1	0-1	0-1
Număr minim de ore pe săptămână		19	20	20	20	21
Număr maxim de ore pe săptămână		20	21	21	21	22

¹ La clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a, disciplina se intitulează *Comunicare în limba română*.

² La clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a, se studiază integrat disciplina *Matematică și explorarea mediului*.

ANEXA 2 la OMEN 3371 din 12.03.2013

**Planul - cadru de învățământ pentru învățământul primar
în limbile minorităților naționale**

Arii	Discipline	Clasa				
		P	I	II	III	IV
Limbă și comunicare	Limba și literatura română ³	3	4	4	4	4
	Limba și literatura maternă ⁴	5	7	6	5	5
	Limba modernă	1	1	1	2	2
Matematică și științele naturii	Matematică	3	3	4	4	4
	Științe ale naturii	1	1	1	1	1
Om și societate	Istorie	-	-	-	-	1
	Geografie	-	-	-	-	1
	Educație civică	-	-	-	1	1
	Religie	1	1	1	1	1
Educație fizică, sport și sănătate	Educație fizică	2	2	2	2	2
	Joc și mișcare	-	-	-	1	1
	Muzică și mișcare	2	2	2	1	1
Arte	Arte vizuale și abilități practice	2	2	2	2	1
	Tehnologii					
Consiliere și orientare	Dezvoltare personală	2	1	1	-	-
Număr total de ore trunchi comun		22	24	24	24	25
Curriculum la decizia școlii (discipline opționale)		0-1	0-1	0-1	0-1	0-1
Număr minim de ore pe săptămână		22	24	24	24	25
Număr maxim de ore pe săptămână		23	25	25	25	26

³ La clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a, disciplina se intitulează *Comunicare în limba română*.

⁴ La clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a, disciplina se intitulează *Comunicare în limba maternă*.

ANEXA 3 la OMEN 3371 din 12.03.2013

**Planul - cadru de învățământ pentru învățământul primar
pentru școlile sau clasele cu elevi aparținând minorităților naționale care
studiază în limba română**

Arii	Discipline	Clasa				
		P	I	II	III	IV
Limbă și comunicare	Limba și literatura română ⁵	5	7	6	5	5
	Limba și literatura maternă ⁶	3	4	4	4	4
	Limba modernă	1	1	1	2	2
Matematică și științe ale naturii	Matematică	3	3	4	4	4
	Științe ale naturii	1	1	1	1	1
Om și societate	Istorie	-	-	-	-	1
	Geografie	-	-	-	-	1
	Educație civică	-	-	-	1	1
	Religie	1	1	1	1	1
Educație fizică, sport și sănătate	Educație fizică	2	2	2	2	2
	Joc și mișcare	-	-	-	1	1
	Muzică și mișcare	2	2	2	1	1
Arte	Arte vizuale și abilități practice	2	2	2	2	1
Tehnologii						
Consiliere și orientare	Dezvoltare personală	2	1	1	-	-
Număr total de ore trunchi comun		22	24	24	24	25
Curriculum la decizia școlii (discipline opționale)		0-1	0-1	0-1	0-1	0-1
Număr minim de ore pe săptămână		22	24	24	24	25
Număr maxim de ore pe săptămână		23	25	25	25	26

⁵ La clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a, disciplina se intitulează *Comunicare în limba română*.

⁶ La clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a, disciplina se intitulează *Comunicare în limba maternă*.

**Programa școlară pentru clasa a II-a /
anul II de studiu**

*

**I školutni progràma vaś i dujto klàsa / o
dujto siklǒvipnasqo berś**

Anexa nr. 2 la ordinul ministrului educației naționale nr. 3418/19.03.2013
MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Programa școlară pentru disciplina

COMUNICARE ÎN LIMBA MATERNĂ RROMANI

Clasa a II-a

Aprobată prin ordin al ministrului
Nr. 3418/19.03.2013

București, 2013

Notă de prezentare

Programa disciplinei *Comunicare în limba rromani* este elaborată potrivit unui nou **model de proiectare curriculară, centrat pe competențe**. Construcția programei este realizată astfel încât să contribuie la dezvoltarea *profilului de formare* al elevului din ciclul primar. Din perspectiva disciplinei de studiu, orientarea demersului didactic pornind de la competențe permite accentuarea scopului învățării și a dimensiunii acționale în formarea personalității elevului.

Structura programei școlare include următoarele elemente:

- Notă de prezentare
- Competențe generale
- Competențe specifice și exemple de activități de învățare
- Conținuturi
- Sugestii metodologice

Competențele sunt ansambluri structurate de cunoștințe, abilități și atitudini dezvoltate prin învățare, care permit rezolvarea unor probleme specifice unui domeniu sau a unor probleme generale, în contexte particulare diverse.

Competențele generale vizate la nivelul disciplinei *Comunicare în limba rromani* jalonează achizițiile de cunoaștere ale elevului pentru întregul ciclu primar.

Competențele specifice sunt derivate din competențele generale, reprezintă etape în dobândirea acestora și se formează pe durata unui an școlar. Pentru realizarea competențelor specifice, în programă sunt propuse exemple de activități de învățare care valorifică experiența concretă a elevului și care integrează strategii didactice adecvate unor contexte de învățare variate.

Conținuturile învățării se constituie din inventarul achizițiilor necesare elevului pentru dobândirea competențelor de bază. Astfel, ele sunt grupate pe următoarele domenii:

- Comunicare orală (ascultare, vorbire, interacțiune)
- Citire/lectură
- Scriere/redactare
- Elemente de construcție a comunicării

Sugestiile metodologice includ strategii didactice, proiectarea activității didactice, precum și elemente de evaluare continuă.

Prezenta programă școlară propune o *ofertă flexibilă*, care permite cadrului didactic să modifice, să completeze sau să înlocuiască activitățile de învățare. Se urmărește astfel realizarea unui *demers didactic personalizat*, care să asigure formarea competențelor prevăzute de programă în contextul specific al fiecărei clase și al fiecărui elev. Includerea clasei pregătitoare în învățământul general și obligatoriu implică o perspectivă nuanțată a curriculumului la acest nivel de vârstă. Este necesară o abordare specifică educației timpurii, bazată în esență pe *stimularea învățării prin joc*, care să ofere în același timp o plajă largă de diferențiere a demersului didactic, în funcție de nivelul de achiziții variate ale elevilor.

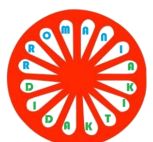
Curriculumul disciplinei are în vedere modelul comunicativ-funcțional, axându-se pe comunicare ca domeniu complex ce înglobează procesele de receptare a mesajului oral și scris, precum și cele de exprimare orală și scrisă. Actuala programă școlară situează în centrul preocupării sale învățarea activă, centrată pe elev. Învățarea nu este un proces pasiv, care li se întâmplă elevilor, ci o experiență personală, la care ei trebuie să participe.

Studiul disciplinei *Comunicare în limba rromani*, început în clasa pregătitoare, se continuă până în clasa a II-a și asigură o dezvoltare progresivă a competențelor, prin valorificarea experienței specifice vârstei elevilor și prin accentuarea dimensiunilor afectiv-atitudinale și acționale ale formării personalității elevilor.

Competențe generale

- 1. Receptarea de mesaje orale în contexte de comunicare cunoscute**
- 2. Exprimarea de mesaje orale în diverse situații de comunicare**
- 3. Receptarea unei varietăți de mesaje scrise, în contexte de comunicare cunoscute**
- 4. Redactarea de mesaje în diverse situații de comunicare**

Competențe specifice și exemple de activități de învățare

1. Receptarea de mesaje orale în contexte de comunicare cunoscute

1.1. Identificarea semnificației unui mesaj oral din texte accesibile și variate

- *selectarea unor enunțuri/ imagini corespunzătoare subiectului unui text audiat*
- *formularea de întrebări și răspunsuri orale la întrebări legate de tema și mesajul textului audiat*
- *alegerea răspunsurilor corecte la întrebări legate de mesajul textului audiat dintr-o pereche/serie de variante date*
- *selectarea/formularea de titluri potrivite unor scurte texte audiate*
- *povestirea orală, cu întrebări de sprijin, a unui fragment audiat*
- *executarea unor instrucțiuni în diferite tipuri de activități*
- *audierea unor scurte emisiuni informative accesibile copiilor (prognoza meteo, spoturi publicitare, anunțuri, emisiuni de tipul „Cum se fabrică” etc.)*
- *audierea unor povești, descrieri, instrucțiuni și indicații și manifestarea unor reacții corespunzătoare la acestea*
- *ilustrarea printr-o imagine/serii de imagini/bandă desenată a mesajului transmis de un text audiat*

1.2 Identificarea unor informații variate dintr-un text audiat

- *identificarea personajelor dintr-un text audiat*
- *precizarea locului și timpului acțiunii prezentate într-un text audiat*
- *identificarea enunțurilor adevărate/ false referitoare la textul audiat*
- *formularea de răspunsuri la întrebări referitoare la textul audiat (Cine?, Ce?, Cu cine?, Cum?, Unde?, De ce?, Din ce cauză?, Cu ce scop? etc.)*
- *ordonarea cronologică a imaginilor care reprezintă momente ale acțiunii textului audiat*
- *relatarea în succesiune logică a întâmplărilor din textul audiat*
- *precizarea evenimentelor din textul audiat, folosind expresiile: la început, mai întâi, prima dată, apoi, după aceea, până la urmă etc.*
- *recunoașterea personajelor unui text după descrierea înfățișării lor sau după prezentarea acțiunilor acestora*
- *ilustrarea prin desen a unor fragmente de text, cu respectarea unor informații*
- *completarea unor enunțuri lacunare cu informații dintr-un text audiat*
- *intuirea structurilor corecte sau incorecte dintr-un enunț oral*

1.3. Identificarea sunetelor și silabelor în cuvinte și a cuvintelor în enunțuri rostite cu claritate

- *analiza și sinteza fonetică a cuvintelor*
- *identificarea vocalelor și consoanelor în silabe și cuvinte*
- *ordonarea alfabetică a unor cuvinte date*

- formarea de cuvinte din silabe date
- formarea de cuvinte prin derivare cu prefixe sau sufixe (fără terminologie)
- jocuri de tip „Fazan”, „Cuvinte alintate”
- despărțirea cuvintelor în silabe
- stabilirea poziției unui sunet în silabă/cuvânt
- schimbarea sensului unui cuvânt prin schimbarea unei silabe/ unui sunet
- identificarea unor cuvinte date după criterii precum: număr de sunete, sunet inițial, sunet final etc.
- stabilirea poziției și a ordinii cuvintelor din propoziții de 4-6 cuvinte
- dezvoltarea sau simplificarea unei propoziții prin adăugare/eliminare de cuvinte
- schimbarea ordinii cuvintelor în propoziție, fără a schimba mesajul transmis
- jocuri de tipul: „Continuă propoziția”, „Cuvinte dintr-un cuvânt”, „Cum poate fi?”, „Obiecte mari, obiecte mici”, „Propoziția crescătoare” etc.

1.4. Exprimarea interesului pentru receptarea de mesaje orale, în contexte de comunicare cunoscute

- jocuri de rol/dramatizări ale unor lecturi cunoscute, folosind păpuși pe deget, pe mână, marionete, măști etc.
- participarea la activități de tipul „ce e nou în lumea poveștilor”, în care copiii ascultă întâmplări/ evenimente/ secvențe din povești/basme povestite ori citite de copii sau adulți
- conversații pe teme de interes pentru copii
- formularea orală a unor întrebări sau solicitări cu scopul înțelegerii unui mesaj oral
- vizionarea unor scurte secvențe din emisiuni sau a unor filme rromaniști/ dublate în limba rromani pentru copii și discutarea lor
- aplicații interactive în jocurile pe computer cu tematică adecvată, în care instrucțiunile sunt oferite verbal
- folosirea dicționarului pentru înțelegerea unor termeni/expresii din mesajele orale în care contextul nu a oferit sensul noțiunilor
- vizitarea unor librării/biblioteci și observarea organizării spațiului/ standurilor de carte
- participarea la activități dedicate unor scriitori, Zilei Mondiale a Cărții etc.

2. Exprimarea de mesaje orale în diverse situații de comunicare

2.1. Formularea unor enunțuri proprii în situații concrete de comunicare

- alcătuirea de propoziții prin care se formulează o solicitare, o întrebare, o mulțumire, o rugămintă, un îndemn, un salut etc.
- oferirea de informații despre sine, despre familie, colegi, despre activitățile preferate etc., folosind enunțuri; jocuri de rol
- reformularea unor propoziții prin schimbarea intonației sau a accentului, în funcție de scopul comunicării

- schimbarea topicii propoziției, cu accentuarea unor detalii ale mesajului transmis
- transformarea/ completarea unor enunțuri după modele date
- identificarea și corectarea greșelilor de exprimare
- formularea de enunțuri după ilustrații sau folosind cuvinte date
- dramatizări ale unor fragmente din texte narrative cunoscute
- recitări de poezii pe teme familiare
- combinarea unor propoziții simple pentru a observa ce se întâmplă
- combinarea unor propoziții care au legătură între ele, pentru a explora formarea textului
- povestirea unor vise, povești etc.

2.2. Transmiterea de informații printr-o suită de enunțuri înlănțuite logic

- dialoguri despre sine, despre familie, colegi, despre animalul preferat, activitățile preferate/desfășurate etc.
- povestirea unor evenimente semnificative din viața proprie sau din activitatea școlară/a clasei, cu folosirea verbelor la timpurile potrivite
- completarea unor mesaje orale scurte, în cadrul unor discuții în grup
- construirea unor enunțuri pe baza unui set de cuvinte date și/sau a unui șir de imagini
- dezvoltarea unor enunțuri simple prin folosirea de conectori elementari: și, atunci, însă, deoarece, dacă, atunci etc.
- formularea de răspunsuri la întrebări printr-o suită de enunțuri
- crearea unor scurte povestiri orale după o imagine/o suită de imagini și după un șir de întrebări
- identificarea trăsăturilor unui personaj, descrierea unui loc, a unui fruct, a unei flori etc.
- realizarea acordului dintre subiect și predicat, dintre substantiv și adjectiv (fără menționarea terminologiei)
- jocuri de rol: „La secretariatul școlii”, „La casa de bilete”, „La bibliotecă” etc., cu respectarea normelor de adresare civilizată
- prezentarea unor proiecte realizate individual sau în echipă

2.3. Participarea cu interes la dialoguri, în diferite contexte de comunicare

- participarea la discuții în perechi/în grup pe teme de interes (timpul liber, animalul preferat, cartea preferată, prezentarea produselor activității școlare etc.)
- formularea de întrebări referitoare la subiecte de interes
- formularea de mesaje în care să-și exprime intenția de a primi informații/lămuriri în legătură cu un aspect/o problemă din spațiul familiar
- formularea unor enunțuri scurte, clare prin care să solicite sprijin în condițiile neînțelegerii unui mesaj oral
- utilizarea formulelor de adresare, de solicitare, de mulțumire corespunzătoare unui anumit context
- jocuri de rol: întâlniri cu personaje fantastice, întâmplări petrecute în vis, călătorii în lumi

imaginare

- *identificarea unor obiecte/ființe prin descoperirea caracteristicilor acestora pe baza unor întrebări și răspunsuri, în cadrul unor jocuri de grup*
- *realizarea unor postere care să illustreze reguli de comunicare eficientă (vorbirea pe rând, ascultarea, păstrarea ideii)*
- *formularea unei opinii personale referitoare la un personaj/o întâmplare/ un mod de comportament etc.*
- *dramatizări*

2.4. Exprimarea expresivă a ideilor în contexte familiare

- *crearea propriilor povești, poezii, jocuri, cântece și prezentarea acestora*
- *utilizarea limbajului verbal și nonverbal corespunzător, în vederea asigurării/menținerii atenției interlocutorului (contact vizual, expresie facială, claritate în exprimare, ton)*
- *utilizarea unor gesturi și mișcări cu scopul de a- și susține afirmațiile*
- *exprimarea prin mimare a diferitelor emoții și reacții*
- *interpretarea emoțiilor și reacțiilor celorlalți*
- *jocuri de recunoaștere a unor personaje, a unor povești după indicii date*
- *prezentarea unor lucrări personale*
- *revestirea unor povești citite sau audiate*
- *concursuri de ghicitori, povestiri, recitări, etc.*
- *dramatizări ale unor povești cunoscute/texte citite*
- *participarea la serbări școlare*

3. Receptarea unei varietăți de mesaje scrise, în contexte de comunicare cunoscute

3.1. Citirea unor mesaje scrise, întâlnite în mediul cunoscut

- *citirea în forme variate a enunțurilor și textelor scurte (citire cu voce tare/în șoaptă/ în gând; citire în lanț, pe roluri, citire ștafetă etc.)*
- *citirea unor mesaje din mediul cunoscut: reclame, afișe, anunțuri, enunțuri, texte scurte etc.*
- *citirea în ritm propriu a unui text scurt, cu adaptarea intonației impuse de semnele de punctuație*
- *citirea selectivă în funcție de anumite repere (alineatul, linia de dialog) sau respectând un detaliu/ o idee din text (joc: „Găsește și citește”)*
- *identificarea alineatelor, paragrafelor, titlului și autorului unui text*
- *auto-corectarea greșelilor de citire atunci când cuvântul/ propoziția citit(ă) nu are sens*
- *adaptarea stilului de a citi în funcție de scopul urmărit (de căutare a unui cuvânt, a unei idei)*
- *exerciții de utilizare a cuprinsului unei cărți*
- *citirea unor cărți, povești, poezii, reviste, articole din reviste electronice, enciclopedii etc. din inițiativa copilului*

- căutarea unei anumite cărți la colțul de lectură sau la bibliotecă
- jocuri de tip „Loto”, „Domino”, „Bingo”, cu imagini, cuvinte sau simboluri

3.2. Identificarea mesajului unui text în care se relatează întâmplări, fenomene din universul cunoscut

- formularea orală a mesajului/ învățaturii desprinse dintr-un text citit
- discutarea textelor scurte, frază cu frază, relevând nume, cuvinte familiare și expresii elementare
- formularea de întrebări și răspunsuri pe baza textului citit
- stabilirea legăturii dintre ilustrațiile care însoțesc textul și textul propriu-zis
- identificarea și analizarea ilustrațiilor care însoțesc textul citit
- redarea prin cuvinte proprii, cu sprijin, a unui fragment dintr-un text citit
- formularea de răspunsuri la întrebări, în legătură cu un scurt text citit
- aranjarea unei suite de propoziții după ordinea logică de desfășurare a evenimentelor în mesajul audiat
- emiterea de predicții asupra firului narativ al unui text citit
- identificarea unor informații previzibile în diverse materiale cotidiene (reclame, prospecte, orare, etc.)

3.3. Identificarea semnificației unor simboluri, în contexte cunoscute

- asocierea unor fapte/evenimente/lucruri din universul apropiat cu fragmente de text/simboluri/desene/ gesturi
- decodarea unor informații din manual (viniete, cuprins etc.), a simbolurilor întâlnite în drumul spre școală, în pliante/reclame/reviste pentru copii etc.
- parcurgerea unor trasee semnalizate cu ajutorul unor simboluri convenționale sau inventate („In căutarea comorii”, „Drumurile viitorului” etc.)
- transmiterea de mesaje prin intermediul unor simboluri sau coduri date/proprii

3.4. Exprimarea interesului pentru lectura unor cărți adecvate vârstei

- realizarea unui jurnal personal de lectură în care să fie înregistrate titlul și personajele din basmele/poveștile/povestirile citite sau transcrieri/copieri de glume, ghicitori, poezii etc.
- realizarea unei „Colecții de povești” individuală sau comună (album cu desene realizate de elevi în urma citirii/audierii textelor, însoțite de scurte prezentări scrise de mână sau la computer)
- prezentarea orală a unor cărți/povești citite individual sau în grup
- memorare, din proprie inițiativă, a unor poezii și ghicitori
- autodictări cu autoevaluare sau evaluare în pereche
- realizarea de minicărți pe teme de interes comun sau personal
- amenajarea unui „colț al cărții” în sala de clasă
- completarea unor grafice/ panouri cu titluri/autori/ personaje ale textelor citite de elevi
- recomandarea unor cărți/ povești/ povestiri colegilor

- citirea unor texte în urma recomandărilor făcute de părinți, cadre didactice, bibliotecar, colegi repovestirea unui text citit, cu accent pe anumite evenimente și informații
- vizite la muzee și case memoriale

4. Redactarea de mesaje în diverse situații de comunicare

4.1. Scrierea unor mesaje în diverse contexte de comunicare

- copieri și transcrieri de litere, silabe, cuvinte, propoziții
- autocorectarea literelor, silabelor, cuvintelor scrise, prin compararea cu un model
- copierea unor texte scurte, exersând încadrarea în spațiul paginii, respectarea proporției între litere și a spațiului între cuvinte
- transcrieri selective de cuvinte și fraze dintr-un scurt text pe teme cunoscute
- transcrierea sau copierea unor mesaje în cadrul unor activități individuale sau comune
- scrierea corectă a unor propoziții/fraze/a unui text scurt pe foaie tip II, dictando, velină, respectând încadrarea în pagina de caiet (tip II, dictando sau cu foaie velină), aprecierea spațiilor dintre litere și cuvinte
- realizarea unor planșe/etichete/postere/afișe pe teme familiare, după modele date
- realizarea unor lucrări de tip proiect, cu sprijin din partea cadrului didactic

4.2. Redactarea de mesaje simple, cu respectarea unor convenții de bază

- scrierea cuvintelor obținute prin completarea sau combinarea unor silabe
- folosirea convențiilor limbajului scris (scrierea cu majusculă/cu alineat, utilizarea corectă a semnelor de punctuație)
- plasarea semnelor de punctuație într-un text
- scrierea unor bilete de mulțumire, de informare, de solicitare, cu respectarea convențiilor
- confecționarea unor felicitări cu diverse ocazii (Crăciun, Paște, 8 Martie) și scrierea unor mesaje folosind diverse instrumente (stilou, creioane cerate, carioca, marker etc.)
- confecționarea de etichete, afișe, fișe, materiale necesare în activitatea zilnică
- marcarea prin chenare sugestive/elemente grafice a unor definiții, motouri, formule, mesaje, anunțuri importante etc., cu scopul de a le pune în evidență
- formularea în scris a răspunsurilor la întrebări pe teme familiare/care prezintă interes
- compunerea unor texte scurte (3-7 enunțuri) pe teme din sfera de interes a copiilor, cu ajutorul unor imagini sau întrebări
- scrierea unor dorințe, vise (de ex., „Aș dori să...”, „Visul meu este să...”), rime, povești etc. pe propriul caiet, pe un caiet al clasei sau într-un spațiu special amenajat (de ex.: Colțul de creație)
- activități care implică folosirea calculatorului pentru redactarea unor enunțuri/texte scurte
- confecționarea unei cărți a clasei cu povești, legende etc. scrise/transcrise și ilustrate

de copii

- *realizarea unui ziar/a unei reviste a clasei*
- *jocuri care solicită schimbul de mesaje scrise crearea și completarea unor rebusuri*

4.3. Exprimarea de idei, sentimente, păreri prin intermediul limbajelor convenționale

- *organizarea unui colț în clasă/panou unde copiii pot lăsa mesaje, invitații, pot lansa dezbateri, își pot exprima în scris și cu ajutorul simbolurilor, păreri și impresii despre anumite evenimente, dar și informații pe o temă aleasă de ei (proiecte)*
- *completarea unui jurnal personal sau al clasei, folosind desene, decupaje și enunțuri scurte*
- *crearea unor liste de cuvinte/idei legate de o temă propusă*
- *ascultarea unor experiențe ale colegilor de clasă și exprimarea, în scris, a părerilor și a reacțiilor personale*
- *realizarea unor desene și a unor povești pornind de la experiențe senzoriale (ceva ce a văzut și i-a atras atenția, sunete, gusturi, mirosuri, atingerea unei suprafețe)*
- *redactarea unor idei despre o melodie ascultată*
- *realizarea portretelor anotimpurilor în cuvinte, formă și culoare*

CONȚINUTURI

Domenii	CLASA a II-a
Comunicare orală (ascultare, vorbire, interacțiune)	<p>Acte de vorbire: a se prezenta și a prezenta pe cineva, a identifica un obiect/o persoană/un loc, a cere și a da informații, a formula o idee/o părere/o opinie/o solicitare</p> <p>Cuvântul. Propoziția/Enunțul Introducerea cuvintelor noi în vocabularul propriu Intonarea propozițiilor exclamative</p> <p>Dialogul Inițierea, menținerea și încheierea unui dialog despre: școală, familie și locuință, prieteni, colegi, mediul înconjurător, igiena clasei și a locuinței, conduita în mijloacele de transport în comun, în sala de spectacol</p> <p>Reguli de vorbire eficientă: elemente de politețe verbală asociate actelor de limbaj utilizate (salutul, prezentarea, formularea unei cereri, ascultarea și respectarea opiniei celui alt)</p> <p>Forme ale discursului oral Povestirea unor întâmplări trăite sau observate Repovestirea unor întâmplări citite Descrierea unui obiect, fenomen sau a unei persoane</p> <p>Reguli ale discursului oral Pronunție clară și corectă Acord de număr și gen, fără terminologie Intonație adecvată</p>
Citire/lectură	<p>Cartea Cuprinsul unei cărți</p> <p>Alfabetul limbii rromani Citirea cuvintelor, enunțurilor, textelor scurte</p> <p>Sunetele limbii rromani. vocale și consoane; alfabetul. <i>Cuvinte care conțin litere cu grafie sau valori fonetice diferite în limbile rromani și română: ä, ë, c, x, i, j, k, rr, s, 3, ź.</i> <i>Literele postpoziționale: q, θ, ç.</i> <i>Diftongii: ä, ë, i, ö, ü.</i> <i>Grupurile de litere aspirate: çh, kh, ph, th</i></p>

	<p>Propoziția/ enunțul (fără teoretizări) Textul (de maxim 120 de cuvinte) Titlu. Autor. Alineate Așezarea textului în pagină Textul literar Textul narativ Recunoașterea personajelor. Povestirea orală Textul liric Poezii despre universul copilăriei Textul nonliterar/informativ</p>
<p>Scriere/ redactare</p>	<p>Alfabetul limbii rromani</p> <p>Ortografia <i>Scrierea grupurilor de litere: ke, ki, ge, gi, čh, kh, ph, th, rr.</i> <i>Scrierea cuvintelor care conțin literle i și j, h și x.</i> <i>Scrierea ortogramelor and-o, and-i, and-e, k-o, k- i, k-e, p-o, p-i, p-e.</i> Scrierea corectă a cuvintelor care conțin diftongii ă, ɛ, ɨ, ɔ, ʉ (fără terminologie)</p> <p>Punctuația Semnul exclamării Virgula (în vocativ și enumerare) Două puncte</p> <p>Organizarea textului scris Scrierea pe liniatură tip II și dictando Așezarea textului în pagina caietului: plasarea titlului, a autorului, folosirea alineatelor, respectarea spațiului dintre cuvinte</p> <p>Scrierea funcțională Copieri (texte de maxim 50 de cuvinte) Transcrieri (texte de maxim 50 de cuvinte) Dictări (texte de maxim 40 de cuvinte) Biletul de mulțumire, de informare, de solicitare Felicitarea Afișul</p> <p>Scrierea imaginativă (texte de 3-7 enunțuri), pe baza unui suport vizual (imagini, benzi desenate) sau a unui șir de întrebări Cartea, ziarul sau revista clasei</p>
<p>Elemente de construcție a comunicării</p>	<p>Vocabular Cuvântul Cuvinte cu sens asemănător Cuvinte cu sens opus Cuvinte care au aceeași formă și înțeles diferit</p> <p>Fonetică Sunetele limbii rromani. Vocale și consoane Despărțirea cuvintelor în silabe la capăt de rând Propoziția/enunțul (fără teoretizări)</p>

SUGESTII METODOLOGICE

Sugestiile metodologice au rolul de a orienta cadrul didactic în aplicarea programei școlare pentru proiectarea și derularea la clasă a activităților de predare-învățare-evaluare, în concordanță cu specificul acestei discipline.

Elevul va învăța, prin metode adecvate vârstei, ceea ce îi este necesar pentru dezvoltarea sa armonioasă în această etapă de vârstă și pentru a face față cu succes cerințelor școlare.

Cadrul didactic va urmări sistematic realizarea de conexiuni între toate disciplinele prevăzute în schema orară a clasei respective, creând contexte semnificative de învățare pentru viața reală.

Strategii didactice

Această etapă de școlaritate reprezintă un moment important pentru stimularea flexibilității gândirii, precum și a creativității elevului.

În acest sens, cadrul didactic va pune accent pe stimularea interesului copilului pentru această disciplină și pe dezvoltarea încrederii în sine. Astfel, jocul didactic va predomina, asigurând contextul pentru participarea activă, individuală și în grup, care să permită exprimarea liberă a propriilor idei și sentimente. Tot ceea ce se întâmplă la „ora” de comunicare în limba rromani ar trebui să se deruleze sub forma unei suite de jocuri sau exerciții atractive, atât în cazul clasei pregătitoare, cât și în cazul claselor I și a II-a. Din spațiul clasei nu trebuie să lipsească jucăriile. De asemenea, accentul se va pune pe spontaneitatea și creativitatea răspunsurilor și nu pe rigurozitatea științifică a acestora. Prin reluări succesive și prin utilizarea obiectelor, copilul ajunge să se corecteze singur, pe măsură ce noțiunile devin înțelese și interiorizate. Scrierea se va consolida treptat, pe măsură ce se dezvoltă musculatura mâinii. În clasa pregătitoare, scrierea semnelor grafice va începe cu exerciții de desenare a unor elemente preluate din mediul înconjurător (bețișoare, cârcei de viță-de-vie, bastoane, buline etc.), continuându-se apoi cu scrierea lor pe foaie velină și pe liniatură tip I.

Activitatea didactică se va desfășura într-o interacțiune permanentă cu copiii, astfel încât să răspundă intereselor acestora. Copiii vor fi stimulați să întrebe, să intervină, să aibă inițiativă, să exprime idei și sentimente despre ceea ce învață.

O altă sugestie metodologică se referă la folosirea nonverbalului pentru intuirea conceptelor, fie că e vorba de nume de obiecte sau de acțiuni, fie că e vorba de filtre de

comunicare de tipul funcțiilor limbii/actelor de vorbire. Dacă profesorul mimează acțiunea de a se ridica/sta jos atunci când enunță aceste activități, pentru elev va fi mult mai clar despre ce este vorba. În același context, învățarea va fi facilitată dacă elevii sunt stimulați să combine verbalul (ceea ce au receptat sau ceea ce exprimă) cu limbajul corporal, vizual sau muzical.

Foarte importantă este și învățarea în context. Dezvoltarea competențelor de comunicare are loc în contexte de comunicare și, bineînțeles, cu un scop inteligibil copiilor. În absența contextului, elevii ajung să recite doar cuvinte și fraze memorate fără să poată să le transfere apoi în alte situații. De altfel, oricine învață mult mai bine dacă înțelege de ce învață ceea ce învață.

Evaluarea reprezintă o componentă organică a procesului de învățământ. Se recomandă cu prioritate metode moderne de evaluare precum: observarea sistematică a comportamentului elevilor, centrarea pe progresul personal, autoevaluarea, realizarea unor proiecte care să valorifice achizițiile copiilor și să stimuleze în același timp dezvoltarea de valori și atitudini în contexte firești, sincretice, adaptate vârstei. Este recomandabil ca evaluarea să se realizeze prin raportare la competențele specifice, evitându-se comparațiile între elevi. De asemenea, evaluarea orientează cadrul didactic în reglarea strategiilor de predare, pentru o mai bună adecvare la particularitățile individuale și de vârstă ale elevilor.

Procesul de evaluare valorifică și experiențele de învățare / competențele dobândite de către copii în contexte nonformale sau informale. Rezultatele elevilor vor fi înregistrate, comunicate și discutate cu părinții. În întreaga activitate de învățare și evaluare va fi urmărit, încurajat și valorizat progresul fiecărui copil.

Prezentăm în continuare un exemplu de abordare integrată, în cadrul căruia activitățile de învățare au fost structurate astfel încât să concure la dezvoltarea de competențe specifice, rămânând totodată circumscrise unei teme accesibile școlarului mic.

Grupul de lucru

Gheorghe Sarău	Ministerul Educației Naționale
Ionel Cordovan	Școala Gimnazială „Puiu Sever”, Ineu
Noemi Cordovan	Școala Gimnazială „Puiu Sever”, Ineu

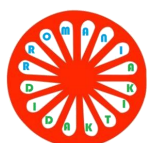

Proiectarea didactică

*

O didaktikano projektisaripen

Unitatea de învățământ:.....

Profesor: .....

Disciplina: Comunicare în lb. maternă rromani

Clasa: .....

Anul de studiu: II

Nr. ore/ săptămână: 4

An școlar: 2024-2025

Manual: Gheorghe Sarău, Ionel Cordovan, Editura Sigma, 2022

PLANIFICARE CALENDARISTICĂ

COMPETENȚE GENERALE ȘI SPECIFICE

1. Receptarea de mesaje orale în contexte de comunicare cunoscute

- 1.1. Identificarea semnificației unui mesaj oral din texte accesibile și variate
- 1.2. Identificarea unor informații variate dintr-un text audiat
- 1.3. Identificarea sunetelor și silabelor în cuvinte și a cuvintelor în enunțuri rostite cu claritate
- 1.4. Exprimarea interesului pentru receptarea de mesaje orale, în contexte de comunicare cunoscute

2. Exprimarea de mesaje orale în diverse situații de comunicare

- 2.1. Formularea unor enunțuri proprii în situații concrete de comunicare
- 2.2. Transmiterea de informații printr-o suită de enunțuri înlănțuite logic
- 2.3. Participarea cu interes la dialoguri, în diferite contexte de comunicare
- 2.4. Exprimarea expresivă a ideilor în contexte familiare

3. Receptarea unei varietăți de mesaje scrise, în contexte de comunicare cunoscute

- 3.1. Citirea unor mesaje scrise, întâlnite în mediul cunoscut
- 3.2. Identificarea mesajului unui text în care se relatează întâmplări, fenomene din universul cunoscut
- 3.3. Identificarea semnificației unor simboluri, în contexte cunoscute
- 3.4. Exprimarea interesului pentru lectura unor cărți adecvate vârstei

4. Redactarea de mesaje în diverse situații de comunicare

- 4.1. Scrierea unor mesaje în diverse contexte de comunicare
- 4.2. Redactarea de mesaje simple, cu respectarea unor convenții de bază
- 4.3. Exprimarea de idei, sentimente, păreri prin intermediul limbajelor convenționale

STRUCTURA ANULUI ȘCOLAR 2024-2025

Structura	Număr de săptămâni
Număr total de săptămâni	36 săptămâni
Număr săptămâni „Școala Altfel”	1 săptămână
Număr săptămâni „Școala Verde”	1 săptămână
Număr săptămâni pentru proiectarea conținuturilor	34 de săptămâni

Ghidul profesorului de limba rromani, anul II de studiu

Nr. crt.	Competențe specifice	Unitate de învățare	Nr. de ore	Conținuturi	Săptămâna / perioada	Modul/ Interval	Obs.
I.	CS 1.1 CS 1.2 CS 1.4 CS 2.1 CS 2.2 CS 2.3 CS 3.1 CS 3.2 CS 3.3 CS 3.4 CS 4.1 CS 4.3	E tamnaqe barvalimata	37	1. Gelem, gelem	Săptămâna ...	M / I ...	
				2. E lilesqo prezentisaripen			
				3. I iniciàlo evaluàcia			
				4. O rromano alfabèto – Lava mașkar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...	
				5. O rromano alfabèto – Pučhimata aj magimata kaj tèksto			
				6. O rromano alfabèto			
				7. So zanav, so na zanav?	Săptămâna ...	M / I ...	
				8. Avilàs i tàmna – Lava mașkar e lava...			
				9. Avilàs i tàmna – Pučhimata aj magimata kaj tèksto			
				10. O lil	Săptămâna ...	M / I ...	
				11. I mujutni komunikàcia			
				12. Avilàs i tàmna – So zanav, so na zanav?			
				13. Te avelas man grastorro parno! – Lava mașkar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...	
				14. Te avelas man grastorro parno!– Pučhimata aj magimata kaj tèksto			
				15. I poezia. O titulo thaj e autorosqo anav			
				16. O lil	Săptămâna ...	M / I ...	
				17. Te avelas man grastorro parno! - So zanav, so na zanav?			
				18. O Lačhipen thaj o Nasulipen – Lava mașkar e lava...			
				19. O Lačhipen thaj o Nasulipen – Pučhimata aj magimata kaj tèksto	Săptămâna ...	M / I ...	
				20. O vortaxramosaripen: <i>p-o, p-i, p-e</i>			
				21. O Lačhipen thaj o Nasulipen - So zanav, so na zanav?			
				22. O zukel, o rikono vaj i mùca? – Lava mașkar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...	

Ghidul profesorului de limba rromani, anul II de studiu

Nr. crt.	Competențe specifice	Unitate de învățare	Nr. de ore	Conținuturi	Săptămâna / perioada	Modul/ Interval	Obs.							
				23. O zukel, o rikono vaj i mùca? – Pućhimata aj magimata kaj tèksto	Săptămâna ...	M / I ...								
				24. O naratìvo tèksto. E tekstosqe kotora										
				25. O xramosardo vakăripen										
				26. So zanav, so na zanav?										
				27. Dade, kin manqe grastorres! – Lava maşkar e lava...										
				28. Dade, kin manqe grastorres! – Pućhimata aj magimata kaj tèksto										
				29. Jekh tradino / bićhaldo bilèto										
				30. Dade, kin manqe grastorres! - So zanav, so na zanav?										
				31. I paramići la molăqi – Lava maşkar e lava...										
				32. I paramići la molăqi– Pućhimata aj magimata kaj tèksto										
				33. O tìtulo; o anav e autorosqo; i òpera vaj o xramosaripen										
				34. So zanav, so na zanav?										
				35. Klasaqe bută										
				36. Rekapitulàcia										
				37. Evaluàcia										
				II.				CS 1.1 CS 1.2 CS 1.3 CS 1.4 CS 2.1 CS 2.2 CS 2.3 CS 2.4 CS 3.1 CS 3.2 CS 3.4 CS 4.1 CS 4.2	E ivendesqe şukarimata	36	38. O pućhipen k-e duj droma – Lava maşkar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...	
											39. O pućhipen k-e duj droma – Pućhimata aj magimata kaj tèksto			
40. I propozìcia. E propozìciaqi intonàcia.														
41. O pućhipen k-e duj droma - So zanav, so na zanav?														
42. Klasaqe bută														
43. O kermuso - Lava maşkar e lava...														
44. O kermuso– Pućhimata aj magimata kaj tèksto														

Ghidul profesorului de limba rromani, anul II de studiu

Nr. crt.	Competențe specifice	Unitate de învățare	Nr. de ore	Conținuturi	Săptămâna / perioada	Modul/ Interval	Obs.
				45. I kòma thaj e akharipnasqo sëmno	Săptămâna ...	M / I ...	
			46. So zanav, so na zanav?				
			47. Klasaqe bută				
			48. O rrom thaj i balval - Lava mașkar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...		
			49. O rrom thaj i balval - Pučhimata aj mgimata kaj tèksto				
			50. E dialogosqi linia thaj e duj pùnkturnă				
			51. E phiravipnasqe règule	Săptămâna ...	M / I ...		
			52. So zanav, so na zanav?				
			53. Klasaqe bută				
			54. O ivend - Lava mașkar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...		
			55. O ivend - Pučhimata aj magimata kaj tèksto				
			56. E Krećunosqo thaj e Neve Berśesqo baxtipen				
			57. O alav	Săptămâna ...	M / I ...		
			58. E alava kaj si len amboldino / mamujutno sènso				
			59. So zanav, so na zanav?				
			60. Klasaqe bută	Săptămâna ...	M / I ...		
			61. Ivendesqe kolinde- Lava mașkar e lava...				
			62. Ivendesqe kolinde - Pučhimata aj magimata kaj tèksto				
			63. E alava kaj si len sajekh sènso / e sinonimură	Săptămâna ...	M / I ...		
			64. So zanav, so na zanav?				
			65. Klasaqe bută				
			66. Duj amala - Lava mașkar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...		
			67. Duj amala - Pučhimata aj magimata kaj tèksto				
			68. Te palemdikhas e alava kaj si len sajekh sènso				
			69. O alav. I silàba	Săptămâna	M / I ...		

Ghidul profesorului de limba rromani, anul II de studiu

Nr. crt.	Competențe specifice	Unitate de învățare	Nr. de ore	Conținuturi	Săptămâna / perioada	Modul/ Interval	Obs.
				70. So zănav, so na zănav?	...		
				71. Klasaqe bută			
				72. Rekapitulàcia			
				73. Evaluàcia			
III.	CS 1.1 CS 1.2 CS 1.4 CS 2.1 CS 2.2 CS 2.3 CS 3.1 CS 3.2 CS 3.3 CS 4.1 CS 4.3	O amalipen	26	74. I doş - Lava maşkar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...	
				75. I doş - Puçhimata aj magimata kaj tèksto			
				76. O alav. I silàba. I grafema – o aşunipen			
				77. Te inkeras godi!			
				78. So zănav, so na zănav?	Săptămâna ...	M / I ...	
				79. Klasaqe bută			
				80. O laçho amal – Lava maşkar e lava...			
				81. O laçho amal – Puçhimata aj mangimata kaj tèksto			
				82. E vortogràme: <i>na-i, n-aşti, d-aşti, k-aşti</i>	Săptămâna ...	M / I ...	
				83. Te inkeras godi!			
				84. So zănav, so na zănav?			
				85. Klasaqe bută			
				86. Duj çhave – Lava maşkar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...	
				87. Duj çhave – Puçhimata aj mangimata kaj tèksto			
				88. E vortogràme: <i>and-jekh, and-o, and-i, and-e</i>			
				89. Te inkeras godi!			
90. So zănav, so na zănav?	Săptămâna ...	M / I ...					
91. Klasaqe bută							
92. O manuş thaj le duj pesqe çhaja – Lava maşkar e lava...							
93. O manuş thaj le duj pesqe çhaja – Puçhimata aj mangimata kaj tèksto	Săptămâna ...	M / I ...					

Ghidul profesorului de limba rromani, anul II de studiu

Nr. crt.	Competențe specifice	Unitate de învățare	Nr. de ore	Conținuturi	Săptămâna / perioada	Modul/ Interval	Obs.
				94. E vortogrâme: <i>k-jekh, k-o, k-i, k-e</i>			
				95. Te inkeras godi!			
				96. So zanav, so na zanav?			
				97. Klasaqe bută			
				98. Rekapitulàcia	Săptămâna ...	M / I ...	
				99. Evaluàcia			
IV.	CS 1.1 CS 1.2 CS 1.4 CS 2.1 CS 2.3 CS 2.4 CS 3.1 CS 3.2 CS 3.3 CS 4.1 CS 4.2 CS 4.3	O anglomilaj thaj o milaj	37	100. O bakro – Lava maškar e lava...			
				101. O bakro – Pučhimata aj mangimata kaj tèksto			
				102. I grafëma „Q”	Săptămâna ...	M / I ...	
				103. Te inkeras godi!			
				104. So zanav, so na zanav?			
				105. Klasaqe bută			
				106. Sar i čik kerdili manro – Lava maškar e lava...	Săptămâna ...	M / I ...	
				107. Sar i čik kerdili manro – Pučhimata aj mangimata kaj tèksto			
				108. Anava xramorsade bare grafemença			
				109. I grafëma „θ”			
				110. So zanav, so na zanav?	Săptămâna ...	M / I ...	
				111. Klasaqe bută			
				112. Murre dadesqe - Lava maškar e lava...			
				113. Murre dadesqe - Pučhimata aj mangimata kaj tèksto			
				114. I grafëma „ç”	Săptămâna ...	M / I ...	
				115. Te inkeras godi!			
				116. So zanav, so na zanav?			
				117. Klasaqe bută	Săptămâna ...	M / I ...	
118. O gonorro duje lovença - Lava maškar e lava...							

Ghidul profesorului de limba rromani, anul II de studiu

Nr. crt.	Competențe specifice	Unitate de învățare	Nr. de ore	Conținuturi	Săptămâna / perioada	Modul/ Interval	Obs.
				119. O gonorro duje lovença - Pučhimata aj mangimata kaj təksto			
				120. E grafemenqe grùpură „čh, kh, ph, th”			
				121. Te inkeras godi!			
				122. So zanav, so na zanav?	Săptămâna	M / I ...	
				123. Klasaqe bută	...		
				124. O pašmilaj – Lava maškar e lava...			
				125. O pašmilaj – Pučhimata aj mangimata kaj təksto			
				126. Kana xramosaras „x” thaj kana „h”	Săptămâna	M / I ...	
				127. So zanav, so na zanav?	...		
				128. Klasaqe bută			
				129. I buzni thaj le trin buznorre – Lava maškar e lava...			
				130. I buzni thaj le trin buznorre – Pučhimata aj mangimata kaj təksto	Săptămâna	M / I ...	
				131. Kana xramosaras „i” thaj kana „j”	...		
				132. E grafeme „ă, ă, ĩ, ě, ů”			
				133. So zanav, so na zanav?			
				134. Klasaqe bută	Săptămâna	M / I ...	
				135. Rekapitulàcia	...		
				136. Evaluàcia			

Proiect didactic

UNITATEA DE ÎNVĂȚĂMÂNT: .....

DATA: .....

CLASA: .....

ANUL DE STUDIU: II

PROFESOR: .....

ARIA CURRICULARA: Limba și comunicare

DISCIPLINA: Comunicare în limba maternă rromani

TEMA: *Duj éhave*

TIPUL LECTIEI: predare-învățare

SCOPUL:

Consolidarea deprinderilor de citire corectă, conștientă, fluentă și expresivă a unui text literar

OBIECTIVE OPERAȚIONALE:

- O1 - să citească corect, cursiv și expresiv respectând semnele de punctuație;
- O2 - să identifice și să explice cuvintele și expresiile necunoscute;
- O3 - să folosească cuvintele și expresiile noi în alte contexte lingvistice;
- O4 - să formuleze răspunsuri corecte și complete referitoare la conținutul textului;
- O5 - să trăiască bucuria reușitei personale și a clasei;
- O6 - să manifeste interes pentru participarea la lecție și dorință de afirmare.

STRATEGII DIDACTICE:

- a) METODELE ȘI PROCEDEEE: conversația, explicația, exercițiul, observația, jocul didactic.
- b) MATERIAL DIDACTIC: fișă de lucru, planșă cu cei doi copii.
- c) FORME DE ORGANIZARE: frontal, individual, perechi.

RESURSE:

- a) BIBLIOGRAFICE:
  - Ministerul Educației Naționale, Programa școlară pentru clasa a II-a
  - Comunicare în limba maternă rromani, Gheorghe Sarău, Ionel Cordovan, Editura Sigma, București, 2022
- b) TEMPORALE: 50 min.
- c) UMANE: ..... elevi;

SCENARIUL DIDACTIC

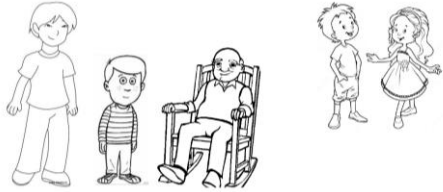
Secvențele lecției	Ob. Op.	Conținuturile învățării	Strategii didactice			Evaluare
			Metode și procedee	Mijl. și materiale didactice	Forme de organizare	
1. Moment organizatoric		Organizarea colectivului de elevi în vederea bunei desfășurări a lecției.			frontală	
2. (Re)actualizarea cunoștințelor asimilate anterior		Se verifică lecția anterioară „ O lacho amal ”. Se adresează elevilor următoarele întrebări: <ul style="list-style-type: none"> • Sar bučholas/ akhardăs le duje čhaven? • Sar sas e duj amala? • Kaj aj sosθar gele von? • So ande e duj čhave and-e gone? • So sas p-i phurt/ p-o pòdo? • So siklòvipen šaj te cirdās andar i lèkcia „O lacho amal?” 	Conversația Explicația Exercițiul		individual frontal	aprecieri verbale
3. Captarea atenției		Se prezintă elevilor o planșă cu doi copii și cațiva galbeni . <ul style="list-style-type: none"> • Elevii vor sesiza legătura dintre tema lecției și imagine. • Elevii vor alcătui propoziții după imaginea dată. 	Conversația	imagini	frontal	
4. Anunțarea subiectului și a obiectivelor operaționale		Se anunță titlul lecției: Duj čhave Sunt prezentate obiectivele lecției: la sfârșitul orei elevii vor fi capabili să desprindă semnificația globală a textului citit, să formeze propoziții cu noile cuvinte.	Conversația		frontal	
5. Dirijarea învățării	O1 O2	Se scrie pe tablă data, titlul , autorul; Se adresează elevilor câteva întrebări despre conținut; Se citesc și se traduc cuvintele necunoscute de la „Lava	Lectura Lucrul cu	manual	frontal	aprecieri verbale

	<p>maškar e lava”:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>butărno – harnic</i> • <i>dēs – zi</i> • <i>gàlbeno – ban</i> • <i>kàko – unchi</i> • <i>nakhline – au trecut</i> • <i>petalomasqe – de potcovit</i> • <i>va - da</i> 	manualul		individual	
O3	<p>Explicarea cuvintelor și expresiilor noi se realizează cu ajutorul elevilor.</p> <p>Formarea pluralului pentru unele substantive:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>dēs – dësa</i> • <i>gàlbeno – gâlbenură</i> • <i>kàko – kâkură</i> • <i>naj – naja</i> 	<p>Explicația Conversația</p> <p>Exercițiul</p>		individual frontal	
O4	<p>Alcătuirea de propoziții cu noile cuvinte (oral).</p> <p>Se răspunde la întrebările formulate pe baza textului:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kasθe gelo o barvalo kak? • Kasqe phendăs o kak ke mekhela o sasto pesqo barvalipen? • Kaj thaj sosθar o kak bičhaldăs/ tradăs le čhaven? • So kerdăs aj so andăs andar o gav o baro phral? • So kerdăs aj so andăs andar o gav o tikno phral? • So phendăs o baro phral, kana o phuro kak čhudăs o lovo and-i jag? 	<p>Exercițiul</p> <p>Explicația Conversația</p>			

Ghidul profesorului de limba rromani, anul II de studiu

		<ul style="list-style-type: none"> • So phendäs o tikno phral, kana o phuro kak çhudäs vi pesqo gälbeno and-i jag? • So phendäs le tikne phralesqe o kak? • Tume sar kerdenas? 				
6. Fixarea cunoștințelor	O5	<p>Se solicită elevilor să rezolve în perechi sarcinile dintr-o fișă de lucru.</p> <p>I diti..... O aniv.....</p> <p style="text-align: center;">Butiaj fişa</p> <p>1. Savo si o titulo e lekciapo savi sikillim la adäs?</p> <p>☐ O licho amal ☐ Daj çhave ☐ I doi</p> <p>2. Sode çhave sas le phure rromes?</p> <p>☐ nijekh çhavo ☐ daj çhave ☐ trin çhave</p> <p>3. Cirden jekh fişa kaçar sarkon çhavo ka-i kerdi äkcia!</p> <p>☐ o tikno çhavo gells pesqe amalesbe te mangel love ☐ o baro çhavo gells thaj kerdäs buti e gaxoße</p> <p>4. Rangären o citro palal savo vakäret pes anä-i propozicia!</p> <ul style="list-style-type: none"> • O phuro vakäret e duje çhavaña. 	Exercițiul Conversația Explicația	fișă de lucru	În perechi frontală	aprecieri verbale portofoliul
	O6	<p>Se verifică modul în care elevii au rezolvat sarcinile din fișă de lucru și se lămuresc eventualele probleme apărute.</p>				
7. Aprecieri și recomandări		Prezint elevilor concluziile personale și îi evidențiez pe aceia care au participat activ la lecție.	Conversația		frontal individual	

I dàta.....

O anav .....

Butăqi fisa

1. Savo si o tîtulo e lekciaqo savi siklilăm la adēs?

- O lačno amal
- Duj čhave
- I doś

2. Sode čhave sas le phure rromes?

- nijekh čhavo
- duj čhave
- trin čhave

3. Cirden jekh linia kaθar sarkon čhavo ka-i kerdi àkcia!

o tikno čhavo

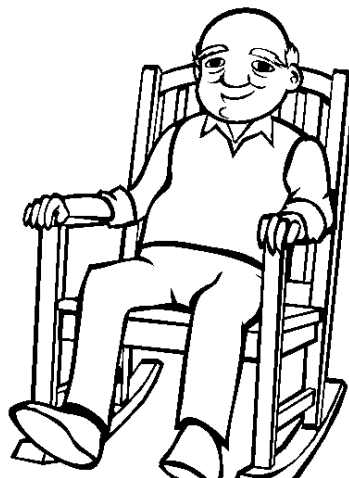
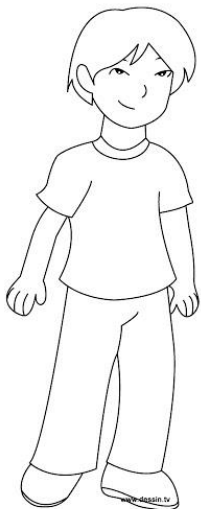
lăs pesqe amalesθe te mangel love

o baro čhavo

lăs thaj kerdăs buti e gazenθe

4. Rangären o čitro palal savo vakărel pes and-i propozicia!

- **O phuro vakărel e duje čhavença.**

Evaluarea inițială

I anglutni/ iniciàlo evaluàcia

TEST DE EVALUARE INIȚIALĂ
Anul II de studiu

O anav thaj angloanav: .....

I dâta: .....

1. Xramosaren e alava palal o dino modêlo!

phral - phrala	jag - .....
phuro -	dad - .....
čhavo -	muj - .....
kham -	kurko - .....

2. Xramosaren po jekh alav savo širdel/ astarel and-e grafême:

ś -	ʒ - .....
m -	kh - .....
x -	rr - .....
k -	ć - .....

3. Keren e zute pala o modêlo!

kalo - <i>parno</i>	užo - .....
opre -	sano - .....
tato -	nevo - .....
baro -	nasvalo - .....

4. Ambolden ka-e pučhimata thaj xramosaren e arakhle fôrme and-o tabêlo!

Kon?	me	tu	vov	voj	ame	tume	von
Kasθe?	manθe	tuθe	lesθe	laθe			lenθe
Kasθar?	manθar		lesθar		amenθar		
Kaça?							

5. Keren po jekh propozicia e alavença:

O dino alav	I kerdi propozicia
<i>dad</i>	
<i>dikhel</i>	
<i>manθe</i>	

TEST DE EVALUARE INIȚIALĂ
Anul II de studiu

O anav thaj angloanav: .....

I dâta: .....

1. Xramosaren e alava palal o dino modêlo!

phral - phrala	jag - <i>jaga</i>
phuro – <i>phure</i>	dad - <i>dada</i>
čhavo – <i>čhave</i>	muj - <i>muja</i>
kham – <i>khama</i>	kurko - <i>kurke</i>

2. Xramosaren po jekh alav savo širdel/ astarel and-e grafême:

ś – <i>śudro</i>	ʒ - <i>ʒukel</i>
m – <i>manro</i>	kh - <i>khelel</i>
x – <i>xaben/ xamos</i>	rr - <i>rroj</i>
k - <i>kalo</i>	ć - <i>ćaro</i>

4. Keren e zute pala o modêlo!

kalo - <i>parno</i>	užo - <i>melalo</i>
opre - <i>tele</i>	sano - <i>thulo</i>
tato – <i>śudro/ śil</i>	nevo - <i>purano</i>
baro - <i>tikno</i>	nasvalo - <i>sasto</i>

4. Ambolden ka-e pučhimata thaj xramosaren e arakhle fôrme and-o tabêlo!

Kon?	me	tu	vov	voj	ame	tume	von
Kasθe?	manθe	tuθe	lesθe	laθe	<i>amenθe</i>	<i>tumenθe</i>	lenθe
Kasθar?	manθar	<i>tuθar</i>	lesθar	<i>laθar</i>	amenθar	<i>tumenθar</i>	<i>lenθar</i>
Kaça?	<i>mança</i>	<i>tuça</i>	<i>leça</i>	<i>laça</i>	<i>amença</i>	<i>tumença</i>	<i>lença</i>

5. Keren po jekh propozìcia e alavença:

O dino alav	I kerdi propozìcia
<i>dad</i>	<i>Mirro <u>dad</u> kerel butĩ k-o kompùtero.</i>
<i>dikhel</i>	<i>I čhaj <u>dikhel</u> jekh filmo.</i>
<i>manθe</i>	<i>O Jon avel <u>manθe</u> te khelas amen.</i>

Fișe de lucru

Butăqe fișe

BUTĂQI FÌSA

O rromano alfabèto, e riga 12-13

O anav thaj angloanav: .....

I dàta: .....

1. Ambolden and-i gazikani čhib i palutni stròfa andar i poezia „O rromano alfabèto”!

Som barikano so me arakhav	.....
And-e lila so me kamav!	.....
Amaro alfabèto si lačo,	.....
Dàs les amenqe o Devel baro!	.....

2. Xramosaren and-i alfabetikani òrdina e grafème andar o rromano alfabèto!

a, ...
.....

3. Xramosaren and-i alfabetikani òrdina e grafème save xramosaren pen thaj drabaren pen sa kadă and-i rromani thaj i rumunikani čhib!

.....
.....

4. Ambolden o alav „manro” and-i rumunikani thaj and-i anglikani čhib. Ker leča jekh propozìcia. Zumav te amboldes kadaja propozìcia rumunikanes thaj anglikanes!

i čhib	o alav	i kerdi propozìcia
rromani	<i>manro</i>	
rumunikani		
anglikani		

BUTĂQI FÌSA

Te avelas man grastorro parno, e riga 18-19

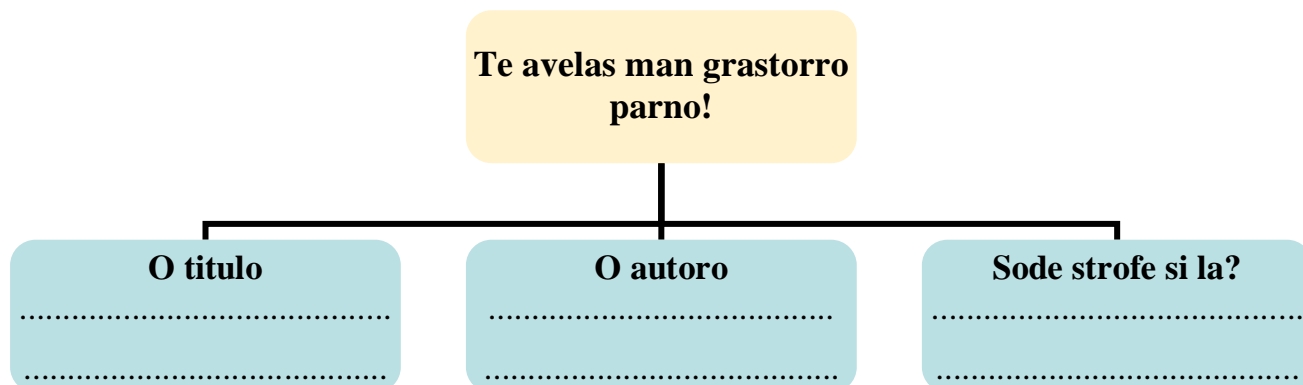
O anav thaj angloanav: .....

I dàta: .....

1. Ambolden and-i gazikani éhib i palutni stròfa andar i poezia „Te avelas man grastorro parno!”!

Rromalen, na-i man grast parno, Na-i man nić vurdon ućo, Ći miazivav sar rrom baro, Thaj sem baxtalo ke sem terno!	....
---	----------------------------------

2. Xramosaren e informàcie palal i poezia „Te avelas man grastorro parno!”!

3. Ker i korespondència maşkar e alava andar i ćaci rig thaj kodola andar i zervi/ stingo rig.

<i>o lil</i>
<i>o tèksto</i>
<i>i poezia</i>
<i>o tìtulo</i>

<i>xramosarel pes opre</i>
<i>si la stròfe</i>
<i>si les alineàtură</i>
<i>si les patrină/ riga</i>

4. Ambolden o alav „grast” and-i rumunikani thaj and-i anglikani čhib. Ker leča jekh propozìcia. Zumav te amboldes kadaja propozìcia rumunikanes thaj anglikanes!

i čhib	o alav	i kerdi propozìcia
rromani	<i>grast</i>	
rumunikani		
anglikani		

5. Xramosar pa-o telutno than sosθar patās ke o grast sas thaj si o maj kamlo živutro e rromenqo!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

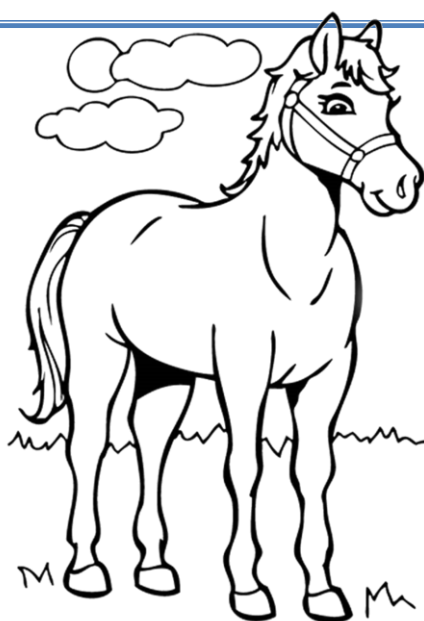
.....

.....

.....

.....

.....

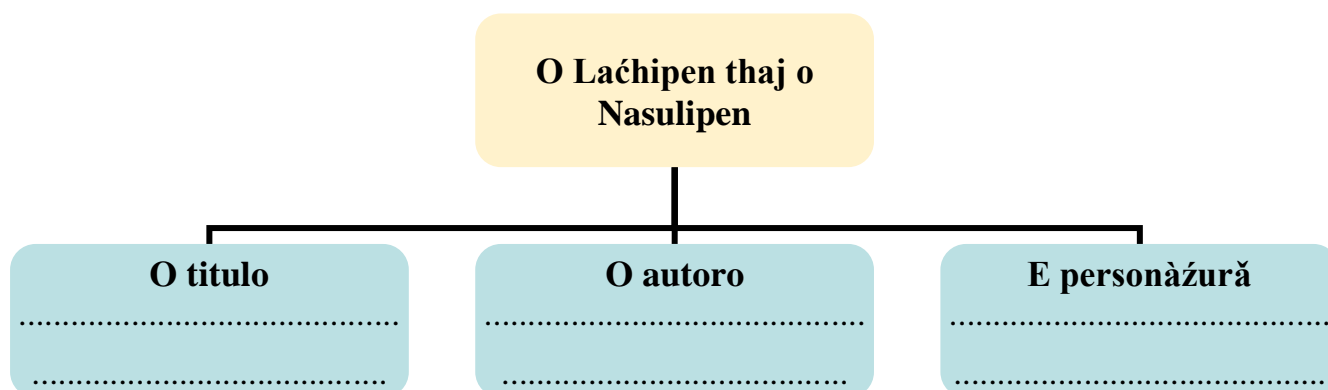
BUTĂQI FÌSA

O Lačhipen thaj o Nasulipen, e riga 21-22

O anav thaj angloanav: .....

I dāta: .....

1. Xramosaren e informācie palal o tēksto „O Lačhipen thaj o Nasulipen”!

2. Drabaren e vortogrāme thaj čhinen i fōrma kaj na si lači!

<i>p-i lil / p-o lil</i>	<i>p-i drom / p-jekh drom</i>
<i>p-o fōros / p-i fōros</i>	<i>p-o bar / p-jekh bar</i>
<i>p-e lila / p-o lila</i>	<i>p-e droma / p-jekh droma</i>
<i>p-e fōrura / p-o fōrurā</i>	<i>p-e barā / p-jekh barā</i>

3. Thon k-o butipen e avutne sintāgme!

<i>p-o kher</i>	<i>p-i meseli</i> .....
<i>p-o vast</i>	<i>p-i škōla</i> .....
<i>p-o muj</i>	<i>p-i luludī</i> .....
<i>p-o barr</i>	<i>p-i jakh</i> .....

4. Ambolden o alav „Devel” and-i rumunikani thaj and-i anglikani čhib. Ker leča jekh propozičia. Zumav te amboldes kadaja propozičia rumunikanes thaj anglikanes!

i čhib	o alav	i kerdi propozičia
rromani	<i>Devel/ Del</i>	
rumunikani		
anglikani		

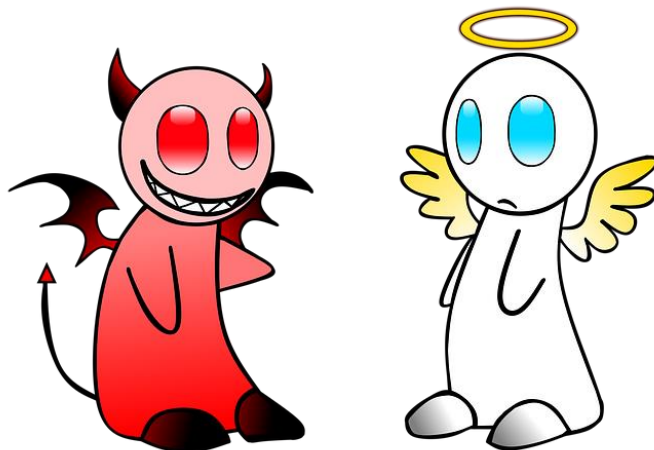
5. Ambolden and-i gazikani čhib e avutne propozície kaj vakăren palal o lačhipen thaj o nasulipen.

<ul style="list-style-type: none"> • Si lokhes te keres jekh nasulipen, maj phares si te keres jekh lačhipen!	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Kana n-ašti te des manro, te des lačo lav!	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Na ker nasulipen, ke irinel pes karing tuđe!	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

6. Keren duj propozície palal i telutni imàgina!

.....

.....

BUTĂQI FÌSA

E vortogràme: and-o, and-i, and-e, i rig 69

O anav thaj angloanav: .....

I dàta: .....

1. Drabaren e vortogràme thaj çinen i fòrma kaj na si laçi!

and-i / and-o gav

and-i / and-e berša

and-o / and-e çhon

and-o / and-i fòros

and-o / and-e lil

and-i / and-e khera

and-e / and-i klàsa

and-e / and-o alava

and-i / and-o alav

and-e / and-i piri

and-i / and-e bar

and-o / and-e dīvesa

2. Thon k-o butipen e avutne sintàgme!

and-o them .....

and-o štartorro .....

and-i vrāma .....

and-i xurdelin .....

and-i xaning .....

and-o vast .....

and-o tèksto .....

and-o punro .....

3. Thon e trebutne vortogràme *and-o, and-i, and-e* pašal e avutne alava!

..... *piri*

..... *gav*

..... *kher*

..... *piră*

..... *gava*

..... *khera*

..... *them*

..... *fòros*

..... *bar*

..... *thema*

..... *fòrură*

..... *bară*

4. Keren po jekh propozìcia e avutne vortogramença: *and-o, and-i, and-e*!

and-o: .....

and-i: .....

and-e: .....

Prezentarea demersului didactic integrat

*

O prezentisaripen e savorre didaktikane dromesqo

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE I

I. E tamnaqe barvalimata

1.1. O rromano alfabèto

- ✓ O rromano alfabèto

1.2. Avilàs i tàмна

- ✓ O lil
- ✓ I mujutni komunikàcia

1.3. Te avelas man grastorro parno

- ✓ I poezìa
- ✓ O tìtulo thaj e autorosqo anav
- ✓ O lil

1.4. O Lačhipen thaj o Nasulipen

- ✓ O vortaxramosaripen: p-o, p-i, p-e

1.5. O zukel, o rikono vaj i mùca?

- ✓ O narativo tèksto
- ✓ E tekstosqe kotora
- ✓ O xramosardo vakăripen

1.6. Dade, kin manqe grastorres!

- ✓ Jekh bičhaldo bilèto

1.7. I paramiçi la molăqi

- ✓ O tìtulo thaj e autorosqo anav
- ✓ I òpera vaj o xramosaripen

1.1. O rromano alfabèto

1. Drabaren o tèksto!

O rromano alfabèto

Şaj te phenes manqe, amala!
Sosθar san loşalo, phrala?
Som jekh çhavo loşalo
Ke zanav o alfabèto rromano!

Žanav rromanes te xramosarav,
Poezie thaj paramiça te drabarav!
Gilă, khelimata vi mangimata
Kadala si mirre barvalimata!

Som barikano so me arakhav
And-e lila so me kamav!
Amaro alfabèto si laçho,
Dăs les amenqe o Devel baro!
(palal o Jonel Kordovan)

2. Ambolden gazikanes o siklilo tèksto!

Alfabetul rrom

Poți să îmi spui, prietene!
De ce ești bucuros, frate?
Sunt un copil bucuros
Deoarece alfabetul rrom îl cunosc!

Știu să scriu în rromani,
Să citesc poezii și povești!
Cântece, jocuri și rugăciuni
Acestea sunt bogățiile mele!

Sunt mândru pentru că pot găsi
În cărți ceea ce doresc!
Alfabetul nostru este bun,
Ni l-a dat Dumnezeu cel mare!
(după Ionel Cordovan)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ *xramosarav* – *irnav, skirinav, kalărav*
(scriu)

✓ *mangimata* – *rugimata (rugăciuni)*

✓ *barikano* – *but loşalo, mîndro*
(mândru)

✓ *Devel* – *O Svînto Del (Dumnezeu)*

4. Sosθar si loşalo o çhavo?

✚ *O çhavo si loşalo sosθar vov zanel o rromano alfabèto.*

5. So zanel te kerek o çhavo/ i çhaj?

✚ *O çhavo/ I çhaj zanel te drabarel thaj te xramosarel and-i rromani çhib poezie, paramiça, gilă, khelimata vi mangimata.*

6. So arakhel o çhavo and-e lila?

✚ *O çhavo arakhel and-e lila so vov kamel.*

7. Sar si o rromano alfabèto?

✚ *O rromano alfabèto si laçho.*

8. Tume so patăñ: sosθar si importânto te prinzaras o rromano alfabèto?

✚ *O rromano alfabèto vastdel amen te xramosaras and-jekh unitàro modo.*
• *Savorre rroma trebalas te prinzaren kadava alfabèto.*

1.2. Avilăs i tàmna!

1. Drabaren o tæksto!

Avilăs o angloivend

Mišto avilăn, angloivendea!

Tu xurăvdăn e rukha and-e gâlbeno thaj lole gada. Maşkar e ranika dikhen pen lole phabaja sar i jag, sovnakutne ambrola, kilava thaj akhora.

Mišto avilăn, kuć tàmna! Tu putardăn e školenqe udara.

P-e bânke si vi e školutne lila vaş i rromani ćhib thaj literatūra. I rajni siklărni phenel amenqe:

– Čhavalen, o lil si o maj laćho amal! Kana siklõvas andar lesće, aresas maj godăver vi maj barvale! Te aven baxtale thaj saste-veste!

– Nais tuqe, rajnie, vaş tire alava! Te del tut o Del sastipen vi loş!

2. Ambolden gazikanes o dino tæksto!

A sosit toamna!

Bine ai venit, toamnă!

Tu ai îmbrăcat copacii în haine galbene şi roşii. Printre crengi se vād mere roşii ca focul, pere aurii, prune şi nuci.

Bine ai venit, toamnă! Tu ai deschis uşile şcolilor.

Pe bănci sunt şi manualele de limba şi literatura rromani. Doamna învăţătoare ne spune:

– Copii, cartea este cel mai bun prieten al nostru! Dacă învăţăm din ea, devenim mai isteţi şi mai bogaţi! Să fiţi fericiţi şi sănătoşi-voioşi!

– Îţi mulţumim, doamna, pentru sfaturile tale! Dumnezeu să îţi dea sănătate şi bucurie!

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ <i>angloivend</i> - i tàmna, o durmilaj, o durărdomilaj (<i>toamna</i>)	✓ <i>e rukha</i> - e kašta (<i>pomii, copacii</i>)
✓ <i>xurăvdăn</i> - dinăn gada (<i>ai îmbrăcat, ai ornat, ai împodobit</i>)	✓ <i>e ranika</i> - i krănge (<i>crengile, ramurile</i>)
	✓ <i>sovnakutne ambrola</i> - gâlbenă ambrola (<i>pere aurii, coapte</i>)

1.3. Te avelas man grastorro parno!

1. Drabaren i poezia!

Te avelas man grastorro parno!

Te avelas man grastorro parno!
Thaj zèleno vurdon uó,
Te miazivav me rrom baro,
Sar mirro kak, o barvalo!

Rromalen, na-i man grast parno,
Na-i man nié vurdon uó,
Ći miazivav sar rrom baro,
Thaj sem baxtalo ke sem terno!
(o Ròmka Demeter)

2. Ambolden gazikanes i siklili poezia!

Dacă aş avea un cal alb!

Dacă aş avea un cal alb!
Şi o căruţă verde înaltă,
Să semăn rrom mare,
Ca şi unchiul meu, bogatul!

Rromilor, nu am cal alb,
Nu am nici căruţă verde înaltă,
Nu semăn cu un rrom mare,
Dar sunt fericit că sunt tânăr!
(după Ròmka Demeter)

3. Alosaren aj xramosaren e biprinzarde lava!

✓ *miazivel* - miazel, miazol, meal
(*seamănă*)

✓ *na-i man* - na si man, nana-i man (*nu am*)

4. Savo suno si le ternes? So kamel vov te avel les?

✚ *E ternesqo suno si te avel les jekh parno grastorro!*

5. Sar mangel te avel pesqo vurdon?

✚ *O čhavo kamel kaj pesqo vurdon te avel zèleno vi uó.*

6. Kaça kamel vov te miazivel?

✚ *Vov kamel te miazivel pesqo kakoça, e barvaleça.*

7. Sosθar si baxtalo o terno?

✚ *O čhavo si baxtalo ke si terno.*

1.4. O Lačhipen thaj o Nasulipen

1. Drabaren o təksto! / Citiți textul!

O Lačhipen thaj o Nasulipen

Maj anglal o Lačhipen thaj o Nasulipen bešenat p-i phuv, maškar e manuša. And-jekh dıves, o Nasulipen mardäs pes le Lačhipnaça thaj inklısto maj zoralo lesθar. O Lačhipen našlo te garavdöl p-o devel thaj pučhläs le Bare Devles so te kerel manušenqe.

O Baro Devel dias les anglal te 3al palem k-e manuša, k-ašti te lokhärel cıra lenqo zivipen, tha` na, kadja, khethanes, thaj ma te dikhel les o Nasulipen, kaj te marel les palem, tha`, kadja, jekh po jekh, pa coral.

Kodolesqe, o Nasulipen, savo bešel maškar e manuša, dukhavel amen sa vräma, and-o vaxt so trebal te azukeras but 3i kana te xulöl o Lačhipen koθar o devel, tele, p-i phuv. Kadja, o manuš azukerel o Lačhipen, tha' o Nasulipen azukerel e manušes.

(Purani grekikani paramiçi palal o Esopo; i rromani vërsia si kerdini kaθar o dr. *Marcel Courthiade* palal o lil kerdino kaθar o Émile Chambry, *Ésope. Fables*).

2. Ambolden gazikanes o dino təksto!

Bunätatea și Răutatea

Mai înainte Bunätatea și Răutatea locuiau pe pämânt, printre oameni. Într-o zi, Răutatea s-a bätut cu Bunätatea și a ieșit mai puternică decât ea. Bunätatea a fugit să se ascundă în cer și l-a întrebat pe Marele Dumnezeu ce să facă pentru oameni.

Marele Dumnezeu i-a zis să se întoarcă la oameni, ca să le ușureze puțin viața, și nu, așa, împreună, ci fără să-l vadă Răutatea, ca să-l bată din nou, ci așa, puțin câte puțin, pe furiș.

De aceea, Răutatea, care stă printre oameni, ne doare tot timpul, în timp ce trebuie să așteptăm mult până când să coboare Bunätatea din cer, jos, pe pämânt. Așadar, omul așteaptă Bunätatea, și Răutatea îl așteaptă pe om.

(poveste veche grecească după Esop, traducere în lb rromani de Marcel Courthiade)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ <i>cira</i> - xanci, zàla, zàlaga (<i>puțin</i>)	✓ <i>savo</i> – kaj (<i>care</i>)
✓ (<i>o</i>) <i>devel</i> - (kathe) o cèri, o cèros (<i>cer</i>)	✓ <i>trebal</i> - si te, trobal, trebuj, trebui, kampil (<i>trebuie, este necesar</i>)
✓ <i>te garavdöl</i> - te garavel pes (<i>să se ascundă</i>)	✓ <i>vrăma</i> - (o) vaxt, (o) ciro (<i>vreme, timp</i>)
✓ <i>xulöl</i> - del pes tele (<i>coboară</i>)	✓ (<i>o</i>) <i>zivipen</i> - (o) tràjo (<i>viață, trai</i>)
✓ <i>koθar</i> (dural) - kaθar (paśal) (<i>din, de acolo</i>)	

4. Phenen, kaj beśenas maj anglal o Lačhipen thaj o Nasulipen?

✚ *Maj anglal, o Lačhipen thaj o Nasulipen beśenas p-i phuv.*

5. Kon mardăs pes thaj kon inklisto maj zoralo?

✚ *O Nasulipen mardăs pes le Lačhipnaça thaj inklisto maj zoralo o Nasulipen.*

6. Kaj naślăs o Lačhipen te garavdöl?

✚ *O Lačhipen naślo te garavdöl and-o devel.*

7. Kas pučhlăs palal sar te azutisarel le manuśen?

✚ *O Lačhipen pučhlăs le Bare Devles so te kerel kaj te vastdel le manuśen.*

8. So phendăs lesqe o Baro Devel?

✚ *O Baro Devel phendăs lesqe te zal palem k-e manuśa, k-asti te lokhărel cira lenqo zivipen.*

9. So kerel pes maj lokhes, o Nasulipen vaj o Lačhipen?

✚ *Ame zanas so si maj lokhes te kerel pes o Nasulipen sar o Lačhipen.*

✚ *Ame trebal te rodas te avas lache manuśa te phiravas amen śukar vi laches jekh kolavereça.*

1.5. O zukel, o rikono vaj i mùca?

1. Drabaren o tèksto!

O zukel, o rikono vaj i mùca?

O zukel, kana si baro, vaj o rikono, kana si tikno, si o maj laého amal le manuśesqo. Vov zivel pašal e manuśesqo kher thaj si but pativalo lesqe. I mùca, misalăqe, na-i odobor lačihi amalin e manuśesqi. Voj si but şukar, nùmaj kë voj si amalin le manuśeça nùmaj kana la si la jekh konkrèt intereso, kana zal pesqe şukar, laches! Palal, mekhel le xulajes!

Kadja, nijekhvar, na kerel o zukel vaj o rikono! Sathaj, ame kamas vi le zukles, vi le rikones, vi la muca!

Siklöven vi tume, éhavalen aj éhajalen, kadaja but şukar poezia kaj vakărel amenqe palal o éaço amalipen maşkar o manuś thaj o zukel vaj o rikono!

(palal o *Geòrge Sarău*)

O rikonorro

Si man khere rikonorro,
Vov si sar jekh éhavorro,
Başel man: aw, aw, aw!
Me lesqe phenav: zaw, zaw!
(Adaptàcia palal i *Helèna Horvathova*)

2. Ambolden gazikanes o dino tèksto!

Câinele, căţelul sau pisica?

Câinele, când este mare, sau căţelul, când este mic, este cel mai bun prieten al omului. El trăieşte pe lângă casa omului şi îi este foarte credincios. Pisica, de pildă, nu este atât de bună prietenă cu omul. Ea este foarte frumoasă, numai că ea este prietenă cu omul, doar atunci când are un interes concret, când îi merge bine! După aceea, îl părăseşte pe stăpân.

Aşa, nu procedează niciodată câinele sau căţelul! Totuşi, noi îl adorăm şi pe câine, şi pe căţel, şi pe pisică.

Copiilor, învăţaţi şi voi această frumoasă poezie care ne vorbeşte despre prietenia adevărată dintre om şi câine sau căţel.

(după *Gheorghe Sarău*)

Cățelul

Am acasă cățeluș,
El este ca un copilaș,
Latră la mine: vino, vino, vino!
Eu îi răspund: merg, merg!

(adaptare după Helèna Hervathova)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ <i>le xulajes</i> - le maj bares le kheresqo (<i>pe stăpân</i>)	✓ <i>nijekhvar</i> - nivar, nikana (<i>niciodată</i>)
✓ <i>misalăqe</i> - sar eksèmplo (<i>ca/ de exemplu, de pildă</i>)	✓ (<i>o</i>) <i>rikono</i> - (o) zuklorro, (o) zukelorro (<i>cățel</i>)
✓ <i>mùca</i> - (i) mīca, (i) màčka, (i) pisaj, (i) bili (<i>pisica</i>)	✓ <i>vakărel</i> - phenel, mothovel, sborizel (<i>vorbește, relatează, spune</i>)

4. Kas tume kamen maj but? La muca? Le zukles? Le rikones?

- ✚ *Me kamav maj but le zukles.*
- ✚ *Me kamav maj but la muca.*
- ✚ *Man plaçal man vi o zukel, vi i mùca.*

5. Sar phiraven pen o zukel thaj o rikono karing/ mamuj o manuś? Sar phiravel pes i mùca?

- ✚ *O zukel thaj o rikono phiraven pen šukar le manuśeça. Sa o vaxt, von si but pakivale le manuśeşqe.*
- ✚ *I mùca phiravel pes šukar le manuśeça nùmaj kana si la jekh konkrèt interèso.*

1.6. Dade, kin manqe grastorres!

1. Drabaren o tøksto!

Dade, kin manqe grastorres!

Dade, kin manqe grastorres!
Te inkläv kamav me les!
Dava les' pani an-vedrorro,
Thaj zovorri an-gonorro!

Phabajorri me les' dava.
Thaj p-o nakh les' cumidava.
Kin, dade, manqe grastorres,
Khurorres, te kamav me les!

Lesqe bala len khuvava,
Doräça chungri les' kerava,
Ći mekhava les jakhanthar,
Ćaravava me les p-i ćar.
(palal o *Løkxa Manus*)

2. Ambolden gazikanes i poezia!

Tatä, cumpärä-mi cäluf!

Tatä, cumpärä-mi cäluf!
Sä il cäläresc doresc!
Îi voi da apă din găletuță,
Și ovăz din săculeț!

Măruleț îi voi da.
Și pe nas il voi săruta.
Cumpärä-mi, tatä, un cäluf,
Un mänzuleț ca să il iubesc!

Părul lui il voi împleti,
Cu ață codițe îi voi face.
Nu-l voi scăpa din ochi,
Îl voi duce la păscut.
(după *Løkxa Manus*)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ *dade* – *dade!a (tatä!)*

✓ *ćaravava* - *zava leça te xal ćar (il voi duce la păscut)*

✓ *vedrorro* – *jekh tikni vèdra (găletuță)*

4. So mangel o ćhavorro te kinel lesqe pesqo dad?

✚ *O ćhavorro mangel te kinel lesqe pesqo dad jekh grastorro.*

5. So phenel o ćhavorro ke dela le grastorres?

✚ *O ćhavorro phenel ke dela le grastorres: pani andar o vedrorro, zovorri andar o gonorro thaj phabajorri.*

6. Sar phiravela pes o ćhavorro le grastorreça?

✚ *O ćhavorro phiravela pes but šukar e grastorreça.*

7. Kaj kamel o ćhavorro te ćumidel le grastorres vaj le khurorres?

✚ *O ćhavorro kamel te ćumidel le grastorres p-o nakh.*

8. Si tumen vaj sas tumen, khere, jekh grast?

✚ *Va, si man! Vov si but šukar vi godăver!*

✚ *Na si man. Avelas but šukar te avelas man jekh grastorro!*

1.7. I paramìci la molăqi

1. Drabaren o tèksto!

I paramìci la molăqi

O Dionisos, e Molăqo Del, 3alas p-o drom aj arakhlăs jekh sùmburo. Lias les aj gelo maj dur. Palal, arakhlăs jekh ćiriklăqo kòkalo aj thovdăs o sùmburo and-e ćiriklăqo kòkalo, and-o savo, sar vi tume 3anen, si jekh śancorro. Gelăs o Dionisos maj dur thaj arakhlăs jekh xeresqo kòkalo. Thovdăs vi les, e ćiriklăqo kòkalo, and-e xeresqo kòkalo thaj, gelindoj maj dur, o Dionisos arakhlăs jekh levosqo kòkalo. Atunc, thovdăs e xeresqo kòkalo and-e levosqo kòkalo, kaj sas o maj baro.

Kana reslo khere, o Dionisos thovdăs o kòkalo and-i phuv. Paleder, dikhlăs vov ke barilăs kothe jekh rez e drakhença. O Dionisos lias e drakha aj kerdăs lenθar pimos. O pimos sas gudlo aj laćho. Atuncaθar, kon piel kadava pimos kerel kadja: gilabel sar jekh ćirikli, dilo si thaj kerel dilimata sar jekh xer, godısarel ke zoralo si sar o lèvo!

(purani grekikani paramìci amboldini aj laćhardi kaθar o Gheorghe Sarău)

2. Ambolden gazikanes o dino tèksto!

Povestea vinului

Dionisos, Zeul Vinului, cum mergea pe drum a găsit un sâmbure. L-a luat și a mers mai departe. Mai târziu, a găsit un os de pasăre și a pus sâmburele în osul de pasăre, în care, după cum și voi știți, se află un șanțuleț. Dionisos a mers mai departe și a găsit un os de măgar. A pus în osul de măgar osul de pasăre și, mergând mai departe, a aflat un os de leu. Atunci, a pus osul de măgar în cel de leu, deoarece cel de leu era mai mare.

Când a ajuns acasă, Dionisos a pus osul în pământ. Mai târziu, el a văzut/ a observat că acolo a crescut o vie. Dionisos a cules strugurii și a făcut din ei băutură. Băutura era dulce și bună. De atunci, cine bea această băutură face așa: cântă ca o pasăre, este prost și face prostii ca un măgar, crede că este puternic ca un leu!

(poveste veche grecească, tradusă și adaptată de Gheorghe Sarău)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ (o) sùmburo - (o) ander (<i>sâmbure</i>)	✓ (o) pimos - (o) piben (<i>băutura</i>)
✓ <i>xeresqo</i> – magarisqo (<i>de măgar</i>)	✓ <i>reslo</i> - areslo, reslās, areslās (<i>a ajuns/ a sosit</i>)

4. Kon sas o Dionisos?

✚ *O Dionisos sas e Molăqo/ Del.*

5. So arakhlās vov p-o drom?

✚ *O Dionisos arakhlās p-o drom: jekh sùmburo, jekh ćiriklăqo kòkalo, jekh xeresqo kòkalo vi jekh levosqo kòkalo.*

6. So kerdās Dionisos andar e drakha arakhle and-i rez?

✚ *O Dionisos kerdās andar e drakha kaj arakhlās len and-i rez jekh guglo vi laćho pimos/ mol.*

7. Sar kerel kodova kaj piel o pimos?

✚ *Kodova kaj piel o pimos kerel kadă: kerel kadja: gilabel sar jekh ćirikli, dilo si thaj kerel dilimata sar jekh xer, godısarel ke zoralo si sar o lèvo!*

1.8. Rekapitulàcia

I dàta .....

O anav .....

Rekapitulàcia

1. Xramosaren and-i alfabètiko òrdina e grafème:

- kaθar o *b* zi k-o *f*: *b, c, é, éh, d, e, f*.
- kaθar o *h* zi k-o *p*: *h, i, j, k, kh, l, m, n, o, p*.
- kaθar o *r* zi k-o *ʒ*: *r, rr, s, ś, t, th, u, v, z, ź, ʒ*.

2. Xramosaren po jekh alav savo astarel vaj and-o savo te aven e dine grafème. Keren lença po jekh propozìcia!

I grafèma thaj o alav	I kerdi propozìcia
<i>éh: éhaj</i>	I <u>éhaj</u> kidel phabaja andar i bar.
<i>i: ingerel</i>	O dad <u>ingerel</u> e kašta khere.
<i>l: lon</i>	I daj éhol <u>lon</u> and-o xaben.
<i>ʒ: ʒukel</i>	Amaro <u>ʒukel</u> si but súkar.

3. Roden and-o kadava lil trin poezìe thaj xramosaren: e poeziaqo título, laqo autòro thaj sode stròfe si la.

O título e poeziaqo	O autòro	E strofenqo gin
<i>Te avelas man grastorro parno!</i>	Ròmka Demeter	2
<i>Dade, kin manqe grastorres!</i>	Lèksa Manuś	3
<i>Murre dadesqe</i>	Romka Demeter	4

4. Thon and-e punktisarde thana e trebutne alava:

- O ʒeno kaj vakărel si o vakărno.
- O ʒeno kaj aśunel si o śunărno.
- I informàcia dini maśkar lenθe si o mesàžo.

5. Ker jekh dialògo tire kolegoça palal jekh kamli tème:

So phenes tu: – *Laćho dīves!*

So phenel tiro kolègo: – *Te aves baxtalo!*

So phenes tu: – *Kaj zas, Marine?*

So phenel tiro kolègo: – *Me zav akana and-o fòros.*

So phenes tu: – *Mišto! Ța Devleça!*

So phenel tiro kolègo: – *Aćh Devleça!*

6. Xramosaren jekh bilèto tumare dajaqe.

25.10.2024

Kuć dadea!

*But mangav tut, kana zasa tu and-o fòros, te
kines vi manqe jekh paramićenqo lil!*

Naisarel tuqe tiri kanutni ćhaj.

I Daniela

1.9. Evaluàcia

I dàta .....

O anav .....

Evaluàcia

1. Xramosaren and-i alfabètiko òrdina e grafème:

- kaθar o *a* zi k-o *j*: a, ä, b, c, ć, čh, d, e, f, g, x, h, i, j;
- kaθar o *c* zi k-o *m*: c, d, e, f, g, x, h, i, j, k, kh, l, m;
- kaθar o *o* zi k-o *z*: o, p, ph, r, rr, s, ś, ʒ, t, th, u, v, z;

2. Xramosaren po jekh alav savo astarel vaj and-o savo te aven e dine grafème. Keren lença po jekh propozícia!

I grafèma thaj o alav	I kerdi propozícia
• <i>k</i> : kamel	• Vov kamel te aresel dòktoro.
• <i>j</i> : jag	• O pàpus kerel jag súke kaštença.
• <i>th</i> : thuv	• Kana na keres jag, na inklòl thuv .

3. Roden and-o kadava lil trin tèkstură thaj xramosaren: lenço título, lençe autòrură thaj sode alineàtură si len.

O título	O autòro	E alineàtură
Avilăs i tàmna	Jonel Kordovan	6
O Lačhipen thaj o Nasulipen	Marcel Courthiade	3
O ʒukel, o rikono vaj i mùca?	Geòrge Sarău	3

4. Ker jekh dialògo tire kolegoça palal jekh kamli tèma:

So phenes tu:	<i>Kaj kames te ʒas?</i>
So phenel tiro kolègo:	<i>Kamav te ʒav and-o fòros mirre dadeça.</i>
So phenes tu:	<i>So kames te keres and-o fòros?</i>
So phenel tiro kolègo:	<i>Kamav te kinav manqe jekh parno gad.</i>

5. Xramosaren o-o telutno than jekh bilèto tumare phralesqe/ phenăqe.

4 novèmbra 2024

Kuć phrala!

Zorales kamav te aves sigo khere and-o dës le Krećunosqo. Amari daj, amaro dad thaj amari tikni phen azukăren tut vi von. Te na bistares te kines amenqe but gudlimata! Azukărav tut te gilabas krećunosqo kolinde.

Tradav tuqe but sastipen!

Tiri phen, i Ana.

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE II

II. E ivendesqe şukarimata

2.1. O pučhipen k-e duj droma

- ✓ O pùnkto thaj e pučhipnasqo sèmno

2.2. O kermuso

- ✓ I kòma thaj e akharipnasqo sèmno

2.3. O rrom thaj i balval

- ✓ E dialogosqi linia thaj e duj pùnkturnă
- ✓ E phiravipnasqe règule

2.4. O ivend

- ✓ E Krećunosqo thaj e Neve Berśesqo baxtipen
- ✓ O alav
- ✓ E alava kaj si len amboldino sènso

2.5. Ivendesqe kofinde

- ✓ E alava kaj si len sajekh sènso

2.6. Duj amala

- ✓ O alav. I silàba

2.7. Rekapitulàcia

2.8. Evaluàcia

2.1. O pučhipen k-e duj droma

1. Drabaren o təksto!

O pučhipen k-e duj droma

Sas kodova and-jekh but durutno vaxt, kana phirenas e benga p-i Phuv, sar amen. Jekh čhavo reslo k-o than kaj ulavel pes o drom. Kothe beśelas o Bareśingenqo, o Lolebalenqo, o Beng pesqe rovlăça and-o vast. Astartăs le čhaves thaj mothovdăs lesqe:

–Dikh, čhavea! Kathe si duj droma. Rakhen len mirre duj rakle. Jekh drom ingărel tut k-o meripen, tha' o aver drom ingărel tut k-o barvalipen. Mekhav tut te pučhes jekhe benges savo drom te astares les, tha', trebal te zanes, jekh andar mirre rakle sa vrjăma xoxavel thaj o aver sa vaxt mothovel o čacipen.

So patăn ke kerdăs o čhavo? Beślăs so beślăs, kerdăs godi, uštילו aj phendăs jekhe bengorresqe: “Pučh tire phrales savo drom ingărel man k-o meripen?”

Pučhlăs o bengorro pesqe phrales thaj vov sikavdăs lesqe jekh drom. Bidaraqo, o čhavo lias te phirel anglal p-o kadava drom, ke zanelas ke kam ingerel les k-o barvalipen.

(Purani grekikani paramiçi)

2. Ambolden gazikanes o dino təksto!

Întrebare la răscruce de drumuri

A fost odată cu mult timp în urmă, când umblau dracii pe Pământ, la fel cum umblăm noi, oamenii. Un băiat a ajuns la locul unde se bifurcă drumul. Acolo stătea și cel cu coarne mari, cel cu părul roșu, diavolul cu nuiaua lui în mână. L-a oprit pe băiat și i-a spus:

- Uite, băiete! Aici sunt două drumuri. Le păzesc cei doi fii ai mei. Un drum te duce la moarte, iar celălalt drum te duce la bogăție. Te las să întrebi pe unul dintre ei pe care drum să mergi, dar, trebuie să știi că unul dintre fii mei tot timpul minte, iar celălalt mereu spune adevărul.

Ce credeți că a făcut băiatul? A stat cât a stat, s-a gândit, s-a ridicat și a spus unui drăcușor: „Întrebă-l pe fratele tău care drum mă duce la moarte?”

A întrebat drăcușorul pe fratele lui și el i-a arătat un drum. Fără frică băiatul a început să meargă pe acest drum, că știa că îl va duce la bogăție.

(Poveste veche grecească)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ Barešingenqo - o Lolebalenqo, o Beng, o Durkalo, o Biužo (încornorat, cel cucel păr roșu)	✓ ingărel - ingerel (<i>duce, poartă</i>)
✓ bidaraqo - bitrašaqo, bi te avel les dar (<i>fără frică, neînfricat</i>)	✓ rakhen – arakhen (<i>aici cu sensul de păzesc</i>)
	✓ vrăma - (o) vaxt (<i>timp, vreme</i>)

4. Kaj bešelas o Barešingenqo?

- ✚ *O Barešingenqo bešelas k-o than kaj ulavel pes o drom.*

5. So phendăs o Beng le čhavesqe?

- ✚ *O Beng phendăs e čhavesqe ke jekh drom ingărel les ka-o meripen thaj o aver drom ingărel les ka-o barvalipen.*

6. So phendăs o čhavo jekhesqe andar e bengorre?

- ✚ *O čhavo phendăs jekhesqe andar e bengorre te pučhel pesqe phrales savo drom ingărel ka-o meripen?*

7. Savo drom alosardăs o čhavo? Sosθar?

- ✚ *O čhavo alosardăs o drom savo sikavdăs lesqe o bengorro. Vov alosardăs kadava drom sosθar kadava drom ingărel ka-o barvalipen.*

I dîni situàcia

- jekh bengorro sa o vaxt **phenel o čáčipen**;
- jekh bengorro sa o vaxt **xoxavel**;
- jekh drom ingărel ka-o **meripen**;
- jekh drom ingărel ka-o **barvalipen**;
- o puchipe e čhavesqo: „Savo drom ingărel ka-o meripen?”

Kon pučhel?	Kas puhel?	So pučhel?	Sar si mesàzo kaj aresel k-o jekhto bengorro	Sar si mesàzo kaj aresel k-o čhavo	Si lačno kodova drom
<i>O bengorro kaj XOXAVEL</i>	<i>E bengorres kaj phenel O ČÁČIPEN</i>	<i>Savo drom ingărel ka-o meripen?</i>	ČÁČO	XOXAVNO	<i>o drom savo sikavel les o bengorro ingerel ka-o barvalipen</i>
<i>O bengorro kaj phenel O ČÁČIPEN</i>	<i>E bengorres kaj XOXAVEL</i>	<i>Savo drom ingărel ka-o meripen?</i>	XOXAVNO	ČÁČO (LAČHO)	<i>o drom savo sikavel les o bengorro ingerel ka-o barvalipen</i>

2.2. O kermuso

1. Drabaren o tæksto!

O kermuso

Vaj, i mùca mudarel man!
Kèci khelel pes voj mança!
Zurales darav me laθar,
Laqe ùnzie and-e man zan.

Vi me baro te śaj avava,
Kaθar i mùca cí darava
Marava me śukar laça,
Vi laça, vi le zukleça...
(palal o Rostás György)

2. Ambolden gazikanes i siklili poezia!

Şoarecele

Vai, pisica mă omoară!
Cât se joacă ea cu mine!
Tare mi-e frică de ea,
Unghiile ei mă-mpung.

Iar eu mare când voi fi,
De pisică nu mă voi teme
Mă voi bate/ juca frumos cu ea,
Şi cu ea, şi cu câinele...
(după Rostás György)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

• <i>mùca</i> - (i) màcka, (i) pisaj, (i) bili, (i) śaneli (<i>pisică</i>) • <i>daral</i> – traśal (<i>a se teme, a-i fi frică</i>)	• <i>kèci</i> - sode, kozom/ kazom, kabor/ kobor, kiki (<i>cât, câtă, câţi, câte</i>) • <i>ùnzie</i> – najorră (<i>unghii</i>)

4. Kasθar daral/ traśal o kermuso?

✚ O kermuso daral e mucathar.

5. Sosθar daral laθar?

+ *Vov daral laθar sosθar pusavel les laqe unziença.*

6. So kerela o kermuso kana ovela baro? Kaça vov marela pes şukar?

+ *Kana ovela baro o kermuso marela pes şukar vi e mucaça vi e zukleça.*

7. Tume dikhle kermusen?

+ *Va, ame dikhlăm kermusen.*

+ *Va, ame dikhlăm kermusen k-o televizòro thaj p-o interneto.*

+ *Na, ame na dikhlăm kermusen.*

8. Si tume, khere, jekh mùca?

+ *Va, man si man khere jekh şukar mùca.*

+ *Na, man na si man khere jekh mùca.*

+ *Man si man jekh mùca k-i mirri màmi.*

9. Kamen la? Čajlöl tumen laθar?

+ *Va, me nut kamav la muca, sosqe voj si but şukar vi khelutni.*

10. Si tumen jekh zukel vaj jekh rikono?

+ *Va, si man jekh şukar zukel/ rikono.*

+ *Na, na si man jekh zukel/ rikono.*

+ *Man si man jekh zukel and-o gav k-o mirro pàpus.*

2.3. O rrom thaj i balval

1. Drabaren o tæksto!

O rrom thaj i balval

Jekh rrom zalas p-o drom. Sar zalas, maladöl le Khameça. Le Khamesqe cí däs lesqe „Laçho dïves!”. O Kham kerdiläs xoläriko thaj phendäs zorales le rromesqe:

- Terdöv, fëri, rroma! Sosðar cí dän man’ „Laçho dïves!”?
- Ke tu cí san Baro Raj!
- Ažukär fëri, rroma! Te perel p-e tut o tato milaj!
- Na-i khanć, i Balval te na phurdel!

Sar zalas maj dur, maladiläs le Ivendeça. Nić kadalesqe na däs „Laçho dïves!”. Vi o Ivend tordärdäs le rromes:

- Rroma, sosðar cí dän man’ „Laçho dïves!”
- Ke cí san tu Baro Raj!
- Ažukär fëri, rroma! Te perel p-e tut o zoralo Ivend!
- Na-i khanć, i Balval te na phurdel!

Thaj kana resläs i Balval, o rrom, dural, vazdäs opre pesqi stadï aj dias „Laçho dïves!” la Balvaläqe, andar kodoja ke i Balval sas i maj bari Rajni!

(palal: Karsai Ervin és Rostas – Farkas György, *Cigány magyar képes olvasókönyv. Te sityovas rromanes!*, „Gondolat”, 1990 [Pécs], r. 144)

2. Ambolden gazikanes o dino tæksto!

Rromul și vântul

Un rrom mergea pe drum. Cum mergea, se întâlnește cu Soarele. Soarelui nu i-a dat „Bună ziua!”. Soarele s-a supărat și a strigat către rrom:

- Oprește-te, numai puțin, rromule! De ce nu mi-ai dat „Bună ziua!”?
- Că tu nu ești Domn Mare!
- Așteaptă numai, rromule! Va veni peste tine vara călduroasă!
- Nu-i nimic, Vântul să sufle!

Cum mergea mai departe, s-a întâlnit cu Iarna. Nici acesteia nu i-a dat „Bună ziua!”. Și Iarna l-a oprit pe rrom:

- Rromule, de ce nu mi-ai dat „Bună ziua!”
- Că nu ești Doamnă Mare!
- Așteaptă numai, rromule! Să vină peste tine Iarna grea!
- Nu-i nimic, Vântul să nu sufle!

Și când a ajuns Vântul, rromul, de departe, și-a ridicat pălăria și a dat „Bună ziua!” Vântului, deoarece Vântul a fost cel mai mare Domn!

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ <i>fêri</i> - nùmaj, sàmo (<i>numai</i>)	✓ <i>sosθar</i> – sosqe (<i>de ce, deoarece, fiindcă</i>)
✓ <i>maladöl</i> – malavel pes (<i>se întâlnește</i>)	✓ <i>terdöv</i> – ačh (<i>oprește-te, stai</i>)
✓ <i>reslăs</i> – (a)reslăs (<i>a ajuns, a sosit</i>)	✓ <i>tordărdăs</i> – ačhavdăs (<i>a oprit</i>)

4. Kaça maladilăs o rrom?

- ✚ *Maj anglal, o rrom maladilăs le Khameça.*

5. O rrom dăs le Khamesqe „Lačo dïves!”? Sosθar?

- ✚ *Na, o rrom na dăs „Lačo dïves!” le Khamesqe.*
- ✚ *O rrom na dăs „Lačo dïves!” le Khamesqe, sosθar phendăs ke o Kham na si Baro Raj!*

6. So phendăs lesqe o Kham?

- ✚ *O Kham phendăs le rromesqe te azükărel ke perela pa lesθe o tato Milaj!*

7. So phendăs o rrom e Khamesqe?

- ✚ *O rrom phendăs e Khamesqe ke na-i khanć, nùmaj i Balval te phurdel.*

8. Kaça maj maladilăs o rrom?

- ✚ *Sar zalas maj dur, o rrom maladilăs le Ivendeça.*

9. Sosθar o rrom na dăs le Ivendesqe „Lačo dïves!”?

- ✚ *O rrom na dăs „Lačo dïves!” le Ivendesqe, sosθar phendăs ke o Ivend na si Baro Raj!*

11. So phendăs o Ivend aj so phendăs o rrom?

- ✚ *O Ivend phendăs le rromesqe te azükărel ke perela pa lesθe o zoralo Ivend, haj o rrom phendăs ke na si khanć nùmaj i Balval te na phurdel!*

12. Sar phiravdăs pes amaro rrom kana inklisti, dural, i Balval?

- ✚ *O rrom, dural, vasdăs opre pesqi stadï aj dias „Lacho dïves!” e Balvalăqe.*

2.4. O ivend

1. Drabaren o t ksto!

O ivend

Palal o barvalo  sarel, avel o  silalo ivend. Les si les trin  hona: o dec mbro, o janu ro, o febru ro.

K-o astaripen le decembrosqo, and-i r t karing o  ovto d ves, si jekh barod ves, o Phuro Nikol je, kana e  havorre  zukeren les ar d rur , kana von sinesas kanutne thaj na kerde dilimata, te von line  skar  sarimata k-i  sk la. Texarin the, r no, savorre  havorre roden and-e penqe tiraxa aj kher rr , vaj pa al len e, thaj arakhen lila, gudlimata, k kle, khelimata, gada thaj aver.

Palal duj kurke, von lien e ivendesqi vak nca, kana na maj zan trin kurke  kol the. Akana von den vast le daden aj le dejan te anglekeren pen Kre unos e. Akana sine  hinde e bale, o balano mas si anglekerdo va  le ivendesqe bared vesa. O Kre uno, O Nevo Ber , o Sv nto Vasili.

E  have aj le  heja khelen pen baxtale andar o iv, keren ivesqe manu a, den pen le xaive a, maren pen le ivesqe glonten a.

O Kre uno si o barod ves kaj sikavel amenqe ke, akana duj m je berša maj anglal, biandilo o  hav le Devlesqo, k-o Betleèmo. Kre unos e, ame be as trujal o z leno suv lo rukh, p-i sinia si akhora aj gevr kur . Ame  zukeras te aven e phirutne-gilavne te gilaben kre unosqe kolinde. Von gilaben but  skar:

*Dikh- ar aven e gilavne,
Ivesqe lulud ,
R te, kana  sunes e ba nen,
Ivesqe lulud ...*

2. Ambolden gazikanes o dino t ksto!

Iarna

După toamna cea bogată, vine iarna friguroasă. Ea are trei luni: decembrie, ianuarie, februarie.

La începutul lui decembrie, în seara celei de-a  asea zi, sărbătorim Mo  Nicolae, când copiii a teapt  de la el daruri, dacă au fost cumi ti  i nu au făcut prostii,  i au ob tinut rezultate bune la  coal . De dimineată, de vreme, to i copiii caută în pantofii  i cizmele lor, sau l ng  ei,  i găsesc cărți, dulciuri, p pu i, jucării, haine  i altele.

După două săptămâni, ei primesc vacan a de iarnă, când ace tia nu mai merg trei săptămâni la  coal . Acum ei  i ajută pe ta i  i pe mame la pregătirile de Crăciun. Acum se taie porcii, carnea de porc este preparată pentru sărbătorile de iarnă: Crăciunul, Anul Nou, Sf ntul Vasile.

B ie ii  i fetele se joacă ferici ti în zăpadă, fac oameni de zăpadă, se dau cu sania, se bat cu bulgări de zăpadă.

Crăciunul este sărbătoarea care ne arată că, în urmă cu două mii de ani, s-a născut Fiul lui Dumnezeu, la Betleem. De Crăciun, noi stăm în jurul bradului, pe masă sunt nuci și covrigi. Noi așteptăm să vină colindătorii să cânte colinde de Crăciun. Ei cântă foarte frumos:

*Iată vin colindătorii,
Florile dalbe,
Seara, când pe la cântători,
Florile dalbe...*

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ <i>(o) angloivend</i> - (o) șarel, (o) durmilaj, (o) durărdomilaj, (i) tàmna (<i>toamna</i>)	✓ <i>kùkla</i> - (i) kuklin, (i) papùșa (<i>păpușă</i>)
✓ <i>(e) așarimata</i> - lache aj gudle lava (<i>laude, aprecieri</i>)	✓ <i>(e) kherörră</i> - (e) cisme le xurdorrenqe (<i>cizmulite</i>)
✓ <i>(e) gevrèkură</i> - (e) xivăle (<i>covrigi</i>)	✓ <i>ràno</i> - texarinăthe, javinăthe (<i>dimineața, de vreme</i>)
✓ <i>glontența</i> – xomelënța (<i>bulgări</i>)	✓ <i>von sinesas</i> - von sasas (<i>ei/ ele au fost, ei/ele erau</i>)
✓ <i>xaiveța</i> - (o) xaiv, (i) sània (<i>cu sania</i>)	

4. Save aver anava si vaș o angloivend?

✚ *Vaș o angloivend maj si amen e anava: i tàmna, o durmilaj.*

5. Save si e čhona le ivendesqe?

✚ *Le ivendesqe čhona si: o decembro, o januàro vi o februàro.*

6. Save baredivesa si ivende?

✚ *Ivende si o Krečuno, o Nevo Berš vi o Svunto Vasili.*

7. So arakhen and-e penqe tiraxa aj kherörră le maj kanutne čhavorre?

✚ *Le maj kanutne čhavorre arakhen and-e penqe tiraxa aj kherörră: lila, gudlimata, kukle, khelimata, gada thaj aver.*

8. Sar khelen pen e čhavorre aj e čhajorră ivende?

✚ *Ivende, e čhavorre aj e čhajorră keren ivesqe manuša, den pen le xaiveța, maren pen le ivesqe glontența.*

9. So gilaven e phirutne-gilavne?

✚ *E phirutne-gilavne gilaven krečunosqe kolinde.*

2.5. Ivendesqe kolinde

1. Drabaren o t ksto!

Ivendesqe kolinde

O Kre uno anel amenqe godi sar thaj kaj sas biandilo o Raj O Isuso Xristoso. E Kre unosqe aj e ivendesqe gilavimata sikaven amenqe palem savorre kodola svunto momentur : sar i Uzi  hej, i Maria, thaj o Josif gele k-o Betleemo te xamosaren pen and-e lila, kadja sar sas o zorphenipen le romanurenqe thagaresqo, sar i Maria biand s le Isusos, and-jekh khaselin, ma kar e phusa, sar avile e  ac rne, e m gur , te dikhen Les thaj aver. Sikl ven vi tume te gilaben kadala  skar kolinde!

Ad s biandilo o Xristos

Ad s biandilo o Xristos,
O Mesia, o dudalo.
*R. A saren Les aj gilaben,
Lo ale t-aven!*

I balval zurales marel,
O iv les e na resel.
*R. A saren Les aj gilaben,
Lo ale t-aven!*

Tiknorro, pat rdo
An-pambukaqo dikhlo.
*R. A saren Les aj gilaben,
Lo ale t-aven!*

2. Ambolden ga ikanes o dino t ksto vi i dini kolinda!

Colinde de iarnă

Crăciunul ne aduce aminte unde  i când s-a născut Domnul nostru Isus Hristos. Colindele  i c ntecele de Crăciun ne vorbesc despre toate acele momente sfinte: cum Sf nta Fecioară Maria  i Iosif au plecat la Betleem să se înscrie, a a cum era legea dată de către împăratul romanilor, cum Maria L-a născut pe Isus într-o iesle, între paie, cum au venit magii să-L vadă  i altele.  nv ta i  i voi să c nta i această colindă frumoasă.

Astăzi s-a născut Hristos

Astăzi s-a născut Hristos,
Mesia chip luminos.
*R. Lauda i  i c nta i,
 i v  bucura i!*

V ntul tare bate,
Zăpada la el n-ajunge.
*R. Lauda i  i c nta i
 i v  bucura i!*

Mititel,  nf  a el
 n scutec de bumb cel.
*R. Lauda i  i c nta i
 i v  bucura i!*

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ <i>zorphenipen</i> - kris (<i>poruncă, lege, ordin</i>)	✓ (<i>i</i>) <i>khaselin</i> - (o) than kaj arakhen pen o khas vaj e suluma (<i>staul</i>)
✓ (<i>o</i>) <i>devel</i> - (o) <i>ćeros</i> , (o) <i>ćeri</i> (<i>cerul</i>)	✓ (<i>e</i>) <i>phusa</i> - (e) suluma (<i>paie</i>)
✓ (<i>o</i>) <i>Devlorro</i> - (o) <i>Isùso Xristòso</i> (<i>Domnul Isus Hristos</i>)	

4. Palal so anel amenqe godĩ o Krećuno?

- ✚ *O Krećuno anel amenqe godĩ sar thaj kana sas biandilo o Raj o Isùso Xristòso.*

5. Sosθar gele i Maria thaj o Jòsif k-o Betleèmo?

- ✚ *I Maria thaj o Jòsif gele k-o Betleèmo te xramosaren pen and-e lila palal sar sas o zorphenipen dino kaθar e romanurenqo thagar.*

6. Kaj sas biandilo o Devlorro, o Isùso Xristòso?

- ✚ *O Devlorro, o Isùso Xristòso, sas biando and-jekh khaselin, maškar e suluma.*

7. Kon avile kothe, kaj sas biandilo o Čhav le Devlesqo kaθar i Uži Čhej?

- ✚ *Kothe, kaj sas biando O Isùso, avile e ćácarne, e màgură vi e bakrăřă.*

2.6. Duj amala

1. Drabaren o tæksto!

Duj amala

Sas jekhvar duj amala: o Jon thaj o Marin. Von zivenas gavesþe. Kana von barile, aviläs o vaxt te zan vi le duj k-o fòros te siköven k-i škòla. Akana, le Jones sasas les jekh familia maj barvali, thaj o Marin sasas mai óorro. Lenqe deja éhutine lenqe and-ël gonorre xamos te avel len p-o drom. Palal so geline von jekh kotor dromesqo, lias len i bokh thaj bešle von te xan. O Jon ankalavel te xal: mas, goja, kiral thaj aver, thaj o Marin ankalavel jekhe mačhorres, ke na sas les maj but. Xan andar penqo xamos thaj zan maj dur. Anglal so te arenen and-o fòros, palem liel len i bokh thaj bešen te xan.

O Jon palem ankalavel mas, goja, kiral, thaj o Marin éi maj sas les nùmaj ël kòkala le mačesqe thaj thol pes vi vov te xal .

O Jon dikhel thaj pučhel les:

– Sar, phrala, tu xas kanre mačesqe bokhaþar?

– Na bokhaþar, phrala, ambodel o Marin. Kadava mačo, kaj xalem les, sasas drabardo thaj kon xal lesqe kòkala avela but godäver and-i škòla. Kodolesqe xav me kadala kanre mačesqe.

O Jon dikhel lesþe, maj bešel, maj godisarel pes thaj phenel karing o Marin:

– Dikh, phrala, me dav tut murro xamos, thaj tu de man ël kanre le mačesqe, kames?

O Marin bešel, kerel pes ke godisarel pes, thaj phenel lesqe:

– Mišto, phrala, kadja te avel, ke si mišto te avas duj amala but godäver and-i škòla sar jekh. Thaj o Marin sírdel te xal o mas, ël goja thaj so maj sas thaj del le Ionosqe le mačesqe kòkala.

Kana arenen von and-o fòros, k-i škòla, o Jon phenel:

– Šun, phrala! Xalem me kodola kanre, thaj éi fal man ke sem maj godäver! Godisarav me e školaþe, thaj éi zanav maj but sar anglal, sosþar, so te avel?

– E! - ambodel i dùma lesqe o Marin. Sa siklilän vareso, phrala! Akana zanes vi tu ke **i godĩ na bešel and-o xaben!**

(palal o *Borcoi Jupter*)

2. Ambolden gazikanes o dino t ksto!

Doi prieteni

A fost odată doi prieteni: Ion și Marin. Ei locuiau în sat. Când au crescut, a sosit timpul să meargă amândoi în oraș, la școală să învețe. Ion avea o familie mai bogată, iar Marin era mai sărac. Mamele lor le-au pus în ghiozdane mâncare, ca să aibă pe drum. După ce au mers o parte din drum, i-a apucat foamea și au stat să mănânce. Ion scoate să mănânce: carne, cârnați, brânză și altele, iar Marin scoate un peștișor, căci nu avea mai mult. Mănâncă din mâncarea lor și merg mai departe. Înainte să ajungă în oraș, li s-a făcut din nou foame și au stat să mănânce.

Ion scoate iarăși carne, cârnați, brânză, iar Marin nu mai avea decât oasele peștelui și s-a pus și el să mănânce.

Ion privește și-l întreabă:

- Cum, frate, tu mănânci oasele peștelui de foame?

- Nu de foame, frate, răspunde Marin. Acest pește, pe care l-am mâncat, era fermecat și cine-i mănâncă oasele va fi foarte deștept la școală. De aceea mănânc aceste oase ale peștelui.

Ion îl privește, mai stă, se mai gândește, și îi spune lui Marin:

- Uite, frate, îți dau mâncarea mea, și tu dă-mi oasele peștelui, vrei?

Marin, stă, se preface că se gândește, și îi spune:

- Bine, frate, așa să fie, că este bine să fim doi prieteni foarte deștepti în școală, decât unul. Și Marin începe să mănânce carnea, cârnații și ce mai era și i-a dat lui Ion oasele peștelui.

Când ajung ei în oraș, la școală, Ion zice:

- Ascultă, frate! Am mâncat eu oasele peștelui, dar nu mi se pare că sunt mai deștept! Gândesc eu la școală, dar nu știu mai mult ca înainte, de ce, ce să fie?

- E! îi răspunde la vorba lui Marin. Tot ai învățat ceva, frate! Acum știi și tu că înțelepciunea nu stă în mâncare!

(după Jupter Borcoi)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ *amboldel* - irinel (o lav) (*răspunde*)

✓ *ankalavel* – inkalavel (*scoate*)

✓ * chutine lenqe* – thovdine (*le-au pus*)

✓ (*o*) *xamos* - (*o*) xaben (*m ncarea*)

✓ *kanre ma chesqe* - k kala ma chesqe
(*oase de pește*)

✓ * irdel* - malavel, astarel te... (* ncepe*)

4. Kaj trebulas te zan o Jon thaj o Marin?

✚ *O Jon thaj o Marin trebulas te zan and-o fòros, k-i škòla.*

5. Kon sasas barvalo, kon sasas ćorro?

✚ *O Jon sasas barvalo, thaj o Marin sasas ćorro.*

6. So ankalavel o Jon te xal andar o gonorro?

✚ *O Jon ankalavel te xal andar o gonorro: mas, goja, kiral thaj aver.*

7. So ankalavdās o Marin andar pesqo gonorro?

✚ *O Marin ankalavdās andar pesqo gonorro jekhe machorres, ke na sas les maj but.*

8. Anglal te aresen von and-o fòros, kana von beśle te xan palem, so ankalavde e ćhave andar penqe gonorre?

✚ *Anglal te aresen and-o fòros, o Jon ankalavdās andar o gonorro: mas, haj o Marin ankalvdās le maćhesqe kòkala.*

9. So phendās o Marin le Jonesqe kana o Jon dikhlās ke o Marin xal e kòkala le maćhesqe?

✚ *O Marin pućhlās le Jonos sosθar xal vov le maćhesqe kanre bokhaθar?*

10. So kerdās o Jon?

✚ *O Jon paruvdās pesqo xaben le maćhesqe kanrença.*

11. So phendās o Jon kana von aresle k-i škòla?

✚ *Kana von aresle k-i škòla o Jon phendās ke ći fal les ke si maj godāver palal so xalās e maćhesqe kòkala.*

12. So phendās o Marin le Jones?

✚ *O Marin phendās le Jonesqe ke akana zanel vi vov ke i godī na beśel and-o xaben.*

13. Tume, sar patān: beśel i godī and-o xaben vaj na?

✚ *Na, i godī na beśel and-o xaben.*

✚ *I godī aćhel and-e lila vi and-e butā save siklōvas len k-i škòla vi and-i familia.*

2.7. Rekapitulàcia

1. Thon e avutne alava and-o tabèlo palal i grafèma savăça astarel/širdel: *kan, éen, šil, zal, zeno, šudro, kamel, čikat, zukel, šošoj, kerko*.

ć	k	š	z
<i>éen</i>	<i>kan</i>	<i>šil</i>	<i>zal</i>
<i>čikat</i>	<i>kamel</i>	<i>šudro</i>	<i>zeno</i>
	<i>kerko</i>	<i>šošoj</i>	<i>zukel</i>

2. Xramosaren palal svàko alav e silabenqo gin.

<i>lil - 1</i>	<i>bikinel - 3</i>	<i>bašno - 2</i>
<i>lolo - 2</i>	<i>telefòno - 4</i>	<i>than - 1</i>
<i>ašunel - 3</i>	<i>mas - 1</i>	<i>rromni - 2</i>

3. Xulaven e avutne alava and-e silàbe. Xramosaren len palal kodoja and-o telutno tabèlo palal e silabenqo gin: *dad, daj raklo, momeli, sasuj, xoxavel, zal, bori, siklòvel*.

jekh silàba	duj silàbe	trin silàbe
<i>dad</i>	<i>ra-klo</i>	<i>mo-me-li</i>
<i>daj</i>	<i>sa-suj</i>	<i>xo-xa-vel</i>
<i>zal</i>	<i>bo-ri</i>	<i>si-klò-vel</i>

4. Xulaven e alava andar e telutne propozìcie. Xramosaren palal kodoja e arakhle propozìcie. Phenen sode alava si and-i svàko propozìcia.

I propozìcia	I palemxramosardi propozìcia	E alavenqo gin
Ologadsimelalo.	<i>O lolo gad si melalo.</i>	5
P-okimposibutgiv.	<i>P-o kìmpo si but giv.</i>	5
Memangavtuttegilabes.	<i>Me mangav tut te gilabes.</i>	5
Nasvàkožambasizèleno.	<i>Na svàko žamba si zèleno.</i>	5
I žiràfasimajućisarograst.	<i>I žiràfa si maj ući sar o grast.</i>	8
OGeorgekameltedrabareljekhparamìci.	<i>O George kamel te drabarel jekh paramìci.</i>	7

5. Xramosaren po jekh propozìcia savi te agorisarel pes and-o:

Anda so agorisarel pes i propozìcia	I kerdi propozìcia
• viram/ pùnkto (.)	<i>Man si man jekh rikono.</i>
• akharipnasqo sèmno (!)	<i>Te aven saste-veste!</i>
• puçhipnasqo sèmno (?)	<i>So kames te phenes?</i>

6. Thon e trebutne puntuaciaqe sèmnură. Ambolden e propozìcie and-e gazikani çhib!

O rromano tèksto	O amboldipen and-i gazikani çhib
– Alo! Laçho dïves! Aşunes man?	– Alo! Bună ziua! Mă auzi?
– Va, va! Sar te na! Laçho dïves!	– Da, da! Cum să nu! Bună ziua!
– Kaj tu san?	– Unde ești?
– Me zav akana k-i škola.	– Acum merg la şcoală.
– Kana aves manþe?	– Când vii la mine?
– Palal so avav kaþar i škola.	– După ce vin de la şcoală.
– Mišto! Ța Devleça!	– Bine! La revedere!
– Açh Devleça!	– La revedere!

7. Xramosaren e alava kaj si len amboldino/ mamujutno sènso!

tele - opre

tikno - baro

parno – kalo

rovel - asal

dur – paşe

kothe - kathe

avri – andre

tato – şil, şudro

8. Xramosaren po jekh alav kaj si les sajekh sènso e dine alavença. Keren po jekh propozìcia le arakhle alavença.

O dino alav	O alav sajekhe sensoça	I kerdi propozìcia
<i>armin</i>	<i>şax</i>	<i>Man çajlöl man but o <u>şax</u> maseça.</i>
<i>men</i>	<i>korr</i>	<i>La žirafa si la jekh lùngo <u>korr</u>.</i>
<i>vàzi</i>	<i>kimpo</i>	<i>P-o <u>kimpo</u> si but kheresqe zivutre.</i>
<i>phenel</i>	<i>vakärel</i>	<i>Kadaja çhaj <u>vakärel</u> but şukar.</i>

2.9. Evaluàcia

1. Xulaven and-e silàbe e avutne alava:

<i>éhavo: éha-vo</i>	<i>šoşoj: šo-şoj</i>	<i>amaro: a-ma-ro</i>
<i>drom: drom</i>	<i>grast: grast</i>	<i>ternipen: ter-ni-pen</i>
<i>milaj: mi-laj</i>	<i>khangeri: khan-ge-ri</i>	<i>arakhel: a-ra-khel</i>

2. Xulaven e alava andar e telutne propozície. Xramosaren palal kodoja e arakhle propozície. Phenen sode alava si and-i svàko propozícia.

I propozícia	I palemxramosardi propozícia	E alavenqo gin
Leberséssilesdeşudujçhona.	<i>Le berşes si les deşuduj çhona.</i>	6
Eçhavekhelenpensúkar.	<i>E çhave khelen pen şukar.</i>	5
Akanazanavtedrabaravmišto.	<i>Akana zanav te drabarav mišto.</i>	5

3. Drabaren e propozície thaj thon e trebutne puntuaciaqe sèmnură. Ambolden i propozície and-e gazikani çhib.

O rromano tèksto	O amboldipen and-i gazikani çhib
<i>Me sem jekh laçho siklövno. Kana avilăn k-i škòla? Laçhi texarin! I Ana, i Krina, thaj o Avram si phrala. - Çhavalen, aven khere!</i>	<i>Eu sunt un elev bun. Când ai venit la şcoală? Bună dimineaţa! Ana, Crina, şi Avram sunt fraţi. - Copii, veniţi acasă!</i>

4. Xramosaren o mamujutno/ amboldino lav vaş e dine alava. Keren po jekh propozícia e arakhle alavença.

O alav	O mamujutno alav	I propozícia e mamujutne alaveça
<i>kathe</i>	<i>kothe</i>	<u>Kothe</u> si maj but çhave sar si kathe.
<i>asal</i>	<i>rovel</i>	O tikno éhavo <u>rovel</u> palal pesqi daj.
<i>kalo</i>	<i>parno</i>	Man si man jekh <u>parno</u> grast.

5. Arakhen e alava kaj si len sajekh xatäripen/ senso e alavença:

- *tradel - biçhalel*
- *del duma – vakärel, sborizel, mothol, mothovel, vorbisarel, vorbil*
- *dilgo – lüngo, zinzardo*

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE III

III. O amalipen

3.1. I doś

- ✓ O alav. I silàba. I grafema – o aśunipen.

3.2. O laćho amal

- ✓ O vortaxramosaripen: na-i
- ✓ O vortaxramosaripen: n-aśti, d-aśti, k-aśti

3.3. Duj ćhave

- ✓ O vortaxramosaripen: and-o, and-i, and-e, and-e
- ✓ O vortaxramosaripen: and-jekh

3.4. O manuś thaj le duj pesqe ćhaja

- ✓ O vortaxramosaripen: k-o, k-i, k-e, k-e
- ✓ O vortaxramosaripen: k-jekh

3.5. Rekapitulàcia

3.6. Evaluàcia

3.1. I doş

1. Drabaren o təksto!

I doş

Murro kāk kerel phuvăqe piră. Vov uştel texarinăþar, xunavel i phuv, anel pani, kerel i ćik thaj, palal so kerel e piră, thol len avri, anglal o kher, khamesþe.

And-jekh dės, lesqe duj ćhavorre, jekh panze berşenqo thaj o kolaver deşudujenqo, maj baro, inklen andar o kher jekhe golnăça thaj khelen pen fōtbalo. Aresle von paşal e piră, den e golnăça anda lenþe thaj pharaven len. O phuro dikhel, thol pesqe ęl vasta and-o şero thaj phenel:

– Tu, tiknea, tu 3a thaj beş andre, and-o kher, te na maj dikhav tut e golnăça avri, thaj tu, phenel e maj baresqe, 3a thaj an aver phuv, pani, ker ćik thaj 3i răte te keres aver piră.

E ćhave mukhen o şero tele thaj zan. Răte, pućhel o maj baro ćhavo pesqe dades:

– Dadea, sosþar phendăn nūmaj manqe te kerav e piră, ke vi murro phral kheldăs pesqe fōtbalo, thaj vov beşel and-o kher thaj me, dikh, savorro dės kerdem buti.

O dad amboldel:

– Dikh kothe! O rikono thaj o zukel khelen pen mirre tiraxença thaj ćhinde len! 3a thaj an len orde!

O ćhavo sigo xutel, başel palal o rikonorro thaj liel jekh bari rovli te marel le maj bare zukles.

Avel, anel e tiraxa e rromesqe, sa ćhinde, thaj pućhel les o phuro:

– Ćhavea, sosþar mardăn nūmaj le zukles, ke vi o rikonorro cirdăs e tiraxenþar thaj vi vov ćhindăs len?

Atunc, o baro ćhavo xatărel sosþar o phurro ći phendăs khanć e tikne ćhavesqe sar te zal vi vov te kerel buti, thaj ke i doş e manuşesqi si vi palal o phurimos lesqo.

(palal o Borcoi Jupiter)

2. Ambolden gazikanes o dino təksto!

Vina

Unchiul meu face oale din lut. El se trezeşte de dimineaţă, sapă pământul, aduce apă, pregăteşte tina şi, după ce face oalele, le aşează afară, în faţa casei, la soare.

Într-o zi, cei doi băieţi ai săi, unul de cinci ani şi celălaltmai mare, de dosiprezece ani, ies din casă cu o minge şi se joacă fotbal. Au ajuns lângă oale, dau cu mingea în ele şi le sparg. Bătrânul îi vede, îşi pune mâinile în cap şi le spune:

- Tu, micuţule, tu du-te şi stai înăuntru, în casă, să nu te mai văd cu mingea afară, iar tu îi spune celui mai mare, du-te şi adu alt pământ, apă, fă tină şi până diseară să faci alte oale.

Băieţii lasă capul în jos şi pleacă. Seara, băiatul cel mare îl întreabă pe tatăl său:

- Tată, de ce mi-ai spus numai mie să fac oalele, căci şi fratele meu s-a jucat fotbal, iar el stă în casă şi eu, uite, toată ziua am muncit.

Tatăl îi răspunde:

- Uită-te acolo! Câinele și cățelul se joacă cu pantofii mei și îi rup! Du-te și adu-i aici!

Băiatul sări repede, strigă la cățeluș și luă un băț mare ca să-l bată pe câine.

Vine, aducând pantofii rromului, toți ruți, și bătrânul îl întreabă:

- Băiete, de ce l-ai bătut numai pe câine, că și cățelușul a tras de pantofi și și el i-a rupt?

Atunci, băiatul cel mare a înțeles de ce bătrânul nu i-a spus nimic băiatului cel mic ca să meargă să lucreze și el, și că vina oamenilor este după vârsta lor.

(după Borcoi Jupter)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ *amboldel (o lav)* - del anglal, irinel o

lav (răspunde)

✓ *golnăça* – topaça (cu mingea)

✓ *khanći* – ništo (ceva)

✓ *orde* – kathe (aici)

✓ *rikono* - tikno zukel, zuklorro (cățel)

✓ *tiraxa* - minie, papùca (pantofi)

4. Savi buti kerelas o kak?

✚ *O kak kerelas phuvăqe piră.*

5. Sode berşenqe sasas pesqe çhave?

✚ *Lesqe duj çhavorre sasas: jekh panze berşenqo thaj o kolaver deşudujenqo.*

6. So kerde and-jekh dës le duj çhave?

✚ *And-jekh dës, le duj çhave, inklile andar o kher jekhe golnăça thaj khelde pen fòtbalo.*

7. So phendăs o dad le duje chavenqe?

✚ *O dad phendăs le tikne çhavesqe te zal te beşel andre, and-o kher, le maj baresqe te zal te anel aver phuv, pani, te kerel çik thaj zi râte te kerel aver piră.*

8. So phendăs, râte, o baro çhavo pesqe dadesqe?

✚ *Râte, o baro çhavo puçhlăs pesqe dades sosθar phendăs nùmaj lesqe te kerel e piră, ke vi lesqo phral kheldăs pes fòtbalo, haj vov beşel and-o kher, haj vov savorro dës kerdăs buti.*

9. Sar kerdăs o dad le maj bare çhaves te xatărel ke vov si o doşalo?

✚ *O dad kerdăs le bare çhaves te xatărel ke vov si o doşalo tradindoj les te anel lesqe tiraxa save sas çhinde e zukelesθar vi e rikonesθar.*

10. K-o agor, xatărdăs vaj na o baro çhavo ke vov si doşalo?

✚ *Va, o baro çhavo xatărdăs k-o agor, ke i doş e manuşesqi si vi palal o phurimos lesqo.*

3.2. O lačo amal

1. Drabaren o təksto!

O lačo amal

Sasas jekhvar duj lače amala. Arakhle, von si amare duj amala: o Stadiàn thaj o Fabiàn. Żanen kē le duj sasas godāver thaj lače butārne thaj e gaze akharenas len butvar te keren buti. O Fabiàn, żanen, sasas maj tikno vi maj sano. O Stadiàn, paruvipnasθe, sas maj baro, maj zoralo.

And-jekh dīves, akhardās len o asavāri te lačharen von vareso k-o asāv.

Palal so agordine von i buti, rāte, o asavāri phenel lenqe:

– Na-i man love te pokinav tumen, tha` dav tumenqe aro sode aştin te angeren and-ēl tumare zēja, si mišo?

– Va, va, si mišto! phenen e amala. Akana, o Stadiàn liel jekh gono maj baro thaj o Fabiàn jekh gono maj tikno, varesavo palal pesqi zor. Von telāren karing o kher. P-o drom, o Fabiàn pučhel pesqe amales:

– Na-i kadja, phrala, ke, kana aresas khere, rigārasa o arro and-ēl dujenθe, phralikanes, palal sar kerdām buti?

– N-aşti, phrala, ke me angerav o maj pharo gono. Trebulas te lies vi tu jekh gono maj baro! phenel o Stadiàn, asaindoj.

Gelindoj maj dur p-o drom, aresen von jekhe panēsθe, kaj sasas jekh kaştutni phurt. O jekhto kaj nakhlās sas o Fabiàn. Na sas les pharimata, sar sas les jekh tikno gono. Ći phagel pes i phurt.

Kana te nakhel o Stadiàn, sar vov sasas thulo thaj o gono lesqo pharo, krak! Phaglās pes i phurt thaj pelās e goneça and-o pani. Vov akharel:

– Ankalav man, phrala, ankalav man!

– Ći aştiv, phrala, ke kingārav man thaj si şudro o pani. Trebulas te lies vi tu jekh gono maj tikno, te na phagel pes i phurt, amboldel o Fabiàn asaindoj.

Ći żanav so maj kerdine ēl duj amala, tha so me żanav si ke *jekh lačo amal pharipnasθe prinżanel pes, thaj kon asal maj palal maj mišto asal!*

(palal o Borcoi Jupiter)

2. Ambolden gazikanes o dino təksto!

Prietenul cel bun

Erau odatā doi prieteni buni. Aţi aflat, cei doi prieteni se numesc: Stadian şi Fabian, Trebuie să ştiţi că cei doi erau deştepti şi buni muncitori, încât gagii îi chemau de multe ori să lucreze la ei. Fabian, precum ştiţi, era mai mic şi slab. Stadian, în schimb, era mai mare, mai puternic.

Într-o zi, i-a chemat morarul să repare ceva la moară.

După ce au terminat ei munca, seara, morarul le-a spus:

- Nu am bani să vă plătesc, dar vă dau făină cât puteți duce în spinare, este bine?

-Da, da, e bine! spun prietenii. Acum, Stadian ia un sac mai mare și Fabian ia un sac mai mic, fiecare după puterea lui. Ei au plecat spre casă. Pe drum, Fabian își întreabă prietenul:

- Nu-i așa, frate, că, atunci, când vom ajunge acasă, vom împărți făina în două, frățeste după cum am lucrat?

- Nu se poate, frate, căci eu duc sacul cel mai greu. Trebuia să iei și tu un sac mai mare! spune Stadian, râzând.

Mergând mai departe pe drum, au ajuns la o apă, peste care era un pod din lemn. Primul care a trecut a fost Fabian. Cum avea un sac mic, nu a avut probleme. Nu s-a rupt podul.

Când să treacă Stadian, cum era el gras și sacul lui greu, crac! S-a rupt podul și a căzut cu sac cu tot în apă. El striga:

- Scoate-mă, frate, scoate-mă!

- Nu pot, frate, căci mă ud și este rece apa. Trebuia să iei și tu un sac mai mic, să nu se rupă podul, îi zise Fabian râzând.

Nu știu, ce au mai făcut cei doi prieteni, dar ce știu eu este că *un prieten bun la nevoie se cunoaște, și cine râde la urmă, râde mai bine.*

(după Borcoi Jupter)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ *angeren* - ingeren (duce, poartă)

✓ *asav* – vasăv (moara)

✓ *i phurt* – pòdo (podul)

✓ *kingărav man* - suslărav man (mă ud)

✓ *paruvipnasθe* - p-i aver rig, avere rigaθe (în schimb)

✓ *rigăras* - keras maşkaral, ulavas ande duj riga (împățim)

✓ *e zēja* - e zeja, e zenă, e dume (spinare, spate)

4. So phenel pes palal o Stadiàn thaj o palal o Fabiàn?

✚ *O Stadiàn thaj o Fabiàn sasas duj laché amala. Von sas godăver thaj laché butărne.*

5. Sar sikavenas von?

✚ *O Fabiàn sasas maj tikno vi maj sano, haj o Stadiàn sas maj baro vi maj zoralo.*

6. Kaj aj sosθar gele von?

✚ *Von gele k-o asavàri te laçharen vareso k-o asăv.*

7. Palal so agordine von i butĩ, rãte, so phendãs lenqe o asavãri?

- ✚ *Palal so agordine von i butĩ, o asavãri phendãs ke na si les love te pokinel len, tha` del lenqe arro sode aştin te angeren anda penqe zëja.*

8. Kamen o Stadiãn thaj o Fabiãn te lien aro andar penqi butĩ?

- ✚ *Va, o Stadiãn thaj o Fabiãn kamle te lien arro vaş penqi butĩ.*

9. Sar sasas le gone lenqe? Kasqo gono sasas maj baro thaj kasqo sasas maj tikno?

- ✚ *Le duje zenenqe gone sasas palal lenqi zor. O gono le Stadianosqo sas maj baro, haj o gono le Fabianosqo sas maj tikno.*

10. So sas p-i phurt?

- ✚ *Maj anglal nakhlãs o pòdos o Fabiãn, haj kana nakhlãs o Stadiãn, pharipnasθar, phaglãs pes o pòdo.*

11. O Fabiãn kamlãs te del vast pesqe amalesqe? Sosθar?

- ✚ *Na, o Fabiãn na kamlãs te del vast pesqe amalesqe, phenindoj ke kingãrel pes thaj ke si şudro o pani.*
- ✚ *Ćácipnasθe, o Fabiãna na vastdãs pesqe amales, kodolesqe ke vov na kamlãs te rigãrel leça, phralikanes o arro.*

12. K-o agor, so phenel o Fabiãn le Stadianosqe?

- ✚ *K-o agor, o Fabiãn phenel le Stadianosqe ke trebulas te liel vi vov jekh gono maj tikno.*

13. So kamel te phenel kadava tekstosqo kotor: jekh laçho amal pharipnasθe prinzanel pes, thaj kon asal maj palal maj mişto asal?

- ✚ *Andar o dino tekstosqo kotor trebal te siklõvas ke sa o vaxt trebal te phiravas amen şukar amare amalença thaj te das len vast kana si len pharimata.*
- ✚ *Aver siklõvipen si ke na trebal te keras averesqe xiv, kaj te na peras ame and-e laθe.*

3.3. Duj éhave

1. Drabaren o təksto!

Duj éhave

Sasas jekhvar jekh phuro rrom but barvalo thaj pativalo, thaj, bezexenθe, na sasas les éhave. And-jekh dės, zal vov pesqe phralesθe, saves sas les duj éhave, thaj phenel lenqe:

– Dikhen, mirre éhavalen, me sem but phuro thaj éi maj ástiv te kerav butí. Si man jekh baro kher, guruva, grasta thaj vurdon, bakră thaj but aver, saven, kana merava, kamav te mukhav len kodolesqe maškar tumenθe savo si maj lačo butărno thaj maj pativalo. Kodolesqe, phenel o phuro, mangav tumen te zan and-o gav te keren butí thaj savo kerela maj but love anda trin dėsă p-e pesqi butí kodova te avel te bešel and-o murro kher.

Sigo, éi duj phrala telărdine and-o gav te roden te keren butí. Akana, o baro phral, palal so godisarel pes jekh cıra, zal pesqe amalesθe thaj phenel lesqe sa i paramíci:

– Amala, de man jekh gălbeneo thaj, kana avava barvalo thaj lăva o kher e phuresθar, anava les palpale thaj vi maj but.

O kolaver phral, maj tikno, gelo and-o gav thaj trin dėsă kerdăs butí le gazenθe, saven sas len grasta petalomasqe, lačharipnasqe kıkavă vaj te kerel aver butí.

Avel o baro éhavo thaj phenel:

– Dikh, kăko, andem tuqe jekh gălbeneo palal mirri butí thaj nič na nakhline éi trin dėsă! - xoxavel les o éhavo.

O phuro liel o lovo, dikhel lesθe thaj éhudel les and-i jag. O éhavo éi phenel khané.

Avel vi o tikno éhavo thaj phenel:

– Dikh, kăko! Andem me tuqe jekh gălbeneo palal mirri butí anda kadala trin dėsă.

O phuro, palem, liel o lovo thaj éhudel les and-i jag. Kana dikhlăs o éhavo, sigo xutel thaj le duje vastenča rodel te ankalavel o lovo andar i jag. O phuro rrom asal atúnć thaj phenel:

– Va, va, kaja si! Tu, éhavea, kerdăn butí phares vaš kadava lovo!

Kadja, zanas vi ame ke o xoxavipen si les punre xarne.

(palal o Borkoi Jupter)

2. Ambolden gazikanes o dino t ksto!

Doi băieţi

A fost odată un rrom b tr n, foarte bogat  i respectuos, care, din păcate, nu avea copii. Într-o zi, el merse la fratele lui, care avea doi băieţi,  i le spune:

- Uitaţi, dragii mei copii, eu sunt foarte b tr n  i nu mai pot să lucrez. Am o casă mare, vaci, cai  i căruţa, oi  i multe altele, pe care, c nd voi muri, vreau să le las aceluia dintre voi care va este cel mai harnic  i mai respectuos. De aceea, spune b tr nul, vă rog să mergeţi în sat să lucraţi  i cine va c ştiga mai mulţi bani după munca sa în trei zile, acela să vină să stea în casa mea.

Repede, cei doi fraţi au plecat în sat să caute de lucru. Fratele cel mare, după ce s-a g ndit puţin, a mers la prietenul său  i i-a spus toată povestea:

- Prietene, dă-mi un galben  i, când voi deveni bogat  i-i voi lua casa b tr nului,  i-l voi înapoi  i îţi voi da chiar mai mult.

Celălalt băiat, cel mic, a plecat în sat  i trei zile a lucrat la gagii care aveau de potcovit cai, de reparat căldări sau prestat alte munci.

Băiatul cel mare a venit la b tr n  i i-a spus:

- Uite, unchiule,  i-am adus un banuţ după munca mea  i nici măcar nu au trecut cele trei zile! minţiise băiatul.

B tr nul a luat b nuţul, s-a uitat la el  i l-a aruncat în foc. Băiatul nu zise nimic.

A venit  i băiatul cel mic  i spuse:

- Uite, unchiule,  i-am adus un bănuţ după munca mea din aceste trei zile. B tr nul, din nou, a luat b nuţul  i l-a aruncat în foc. C nd a văzut băiatul aceasta, sări repede  i cu am ndou  m inile încerca să scoată b nuţul din foc. Atunci, b tr nul rrom r se  i spuse:

- Da, da a a este! Tu, băiete, ai lucrat din greu pentru acest bănuţ!

A a  tim  i noi c  miciuna are picioare scurte.

(adaptare în limba rromani de Jupter Borcoi)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ *but rno* - kaj kerel but buti (**harnic**)

✓ (*o*) *d s* - (o) d ves (**ziua**)

✓ (*o*) *g lbeno* - jekh reputno, jekh sovnakutno lovo (**galben, bănuţ din aur**)

✓ (*o*) *k ko* - (o) kak (**unchiul**)

✓ *nakhline* – nakhle (**au trecut**)

✓ *petalomasqe* – petal ripnasqe (**de potcovit**)

✓ *va* - ova, tam, témi (**da**)

4. Kasθe gelo o barvalo kak?

✚ *O barvalo kak gelo kaj pesqo phral, saves sas les duj čhave.*

5. Kasqe phendās o kak ke mekhela o sasto pesqo barvalipen?

✚ *O kak phendās ke mekhela pesqo barvalipen kodolesqe savo si maj lačo butārno thaj maj pativalo.*

6. Kaj thaj sosθar o kak bičhaldās/ tradās le čhaven?

✚ *O phuro phendās le čhavenqe te zan and-o gav te keren butī thaj kon kerela maj but love palal pesqi butī and-e trin dīvesa, kodolesqe mekhela pesqo barvalipen.*

7. Palal so agordine von i butī, rāte, so phendās lenqe o asavāri?

✚ *O baro phral gelās pesqe amalesθe thaj manglās lesθar jekh gālbeno thaj kana avela barvalo thaj lela o kher e phuresqo dela les maj but love. Lesqo amal dās les jekh gālbeno savo ingerdās les le phuresqe.*

8. So kerdās aj so andās andar o gav o baro phral?

✚ *O tikno phral gelo and-o gav thaj kerdās butī trin dēsa le gazenθe, thaj ingerdās vi vov e phuresqe jekh gālbeno.*

9. So phendās o baro phral, kana o phuro kak čhudās o lovo and-i jag?

✚ *Kana o phuro čhudās o lovo and-i jag, o baro phral či phendās khané.*

10. So phendās o tikno phral, kana o phuro kak čhudās vi pesqo gālbeno and-i jag?

✚ *Kana o phuro čhudās o lovo and-i jag, o tikno phral xutilās le duje vastenča te rodel te ankalavel o lovo andar i jag.*

11. So phendās le tikne phralesqe o kak?

✚ *O kak phendās le tikne čhavesqe ke vov kerdās butī phares vaś kodova lovo.*

12. Tume sar kerdenas?

✚ *Vi ame kerdāmas sar o tikno čhavo: gelāmas te keras butī, na te xoxavas le phures sar kerdās o baro čhavo.*

3.4. O manuś thaj le duj pesqe čhaja

1. Drabaren o təksto!

O manuś thaj le duj pesqe čhaja

Sasas jekhvar jekh phuro rrom but barvalo thaj pativalo, thaj, bezexenθe, na sasas les čhave. And-jekh dės, zal vov pesqe phralesθe, saves sas les duj čhave, thaj phenel lenqe:

– Dikhen, mirre čhavalen, me sem but phuro thaj či maj aśtiv te kerav buti. Si man jekh baro kher, guruva, grasta thaj vurdon, bakră thaj but aver, saven, kana merava, kamav te mukhav len kodolesqe maśkar tumenθe savo si maj lačo butărno thaj maj pativalo. Kodolesqe, phenel o phuro, mangav tumen te zan and-o gav te keren buti thaj savo kerela maj but love anda trin dėsă p-e pesqi buti kodova te avel te beśel and-o murro kher.

Sigo, ęl duj phrala telărdine and-o gav te roden te keren buti. Akana, o baro phral, palal so godisarel pes jekh cira, zal pesqe amalesθe thaj phenel lesqe sa i paramiçi:

– Amala, de man jekh gălbenu thaj, kana avava barvalo thaj lăva o kher e phuresθar, anava les palpale thaj vi maj but.

O kolaver phral, maj tikno, gelo and-o gav thaj trin dėsă kerdăs buti le gazenθe, saven sas len grasta petalomasqe, lačharipnasqe kıkavă vaj te kerel aver buti.

Avel o baro čhavo thaj phenel:

– Dikh, kăko, andem tuqe jekh gălbenu palal mirri buti thaj niç na nakhline ęl trin dėsă! - xoxavel les o čhavo.

O phuro liel o lovo, dikhel lesθe thaj čhudel les and-i jag. O čhavo či phenel khanç.

Avel vi o tikno čhavo thaj phenel:

– Dikh, kăko! Andem me tuqe jekh gălbenu palal mirri buti anda kadala trin dėsă.

O phuro, palem, liel o lovo thaj čhudel les and-i jag. Kana dikhlăs o čhavo, sigo xutel thaj le duje vastença rodel te ankalavel o lovo andar i jag. O phuro rrom asal atunç thaj phenel:

– Va, va, kaja si! Tu, čhavea, kerdăn buti phares vaś kadava lovo!

Kadja, zanas vi ame ke o xoxavipen si les punre xarne.

(palal o Borkoi Jupiter)

2. Ambolden gazikanes o dino təksto!

Omul și cele două fiice

A fost odată un om foarte credincios. El avea două fete. Zilele treceau una după alta și a venit vremea când omul a făcut nuntă fiicelor sale. Pe cea mai mare a dat-o după un om care făcea oale din lut, pe cea mică după altul, care cultiva flori. După mai multe zile, omul a mers și el la fiicele sale. Mai întâi, a mers la fiica cea mare pe care a întrebat-o de sănătate, ce mai face ea, cum este ea. Fata i-a spus că toate treburile îi merg bine, numai că este supărată că nu este destul soare, care să îi usuce oalele din lut. Ea i-a cerut tatălui ei să se roage și el lui Dumnezeu ca să vină o căldura mare și puternică.

Omul a trecut și pe la cealaltă fată. Când a ajuns la cealaltă fată, a întrebat-o și pe ea ca pe cealaltă fiică. Fiica cea mică i-a spus că toate sunt bune și frumoase, numai că nu este destulă ploaie, că au nevoi de ploaie ca să îi crească florile. Fata i-a spus tatălui ei să se roage și el Lui Dumnezeu ca să dea mai multă ploaie.

Bietul om, ce să mai facă acum? Pentru ce să se mai roage Lui Dumnezeu?

Înțelegeți, copiilor (băieților și fatelor)? De multe ori sunt oamenii așa... Ei nu știu ce doresc, nu știu ce să facă! Și atunci, ce să le dea Dumnezeu, când oamenii nu sunt știu ce și cum să ceară ceva de la El?

(Povestea a fost culeasă de către Gheorghe Sarău de la rromii căldărari din România)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ <i>atunc</i> - atòska (atunci)	✓ <i>mothovdäs</i> - phendäs, vakärdäs (a spus)
✓ <i>devlikano</i> - patälo and-o Devel (credincios)	✓ <i>nùmaj</i> - fèri, sàmo, sàcis (numai, doar)
✓ <i>dòsta</i> - resutno, basutno (destul, destulă)	✓ <i>pe</i> – pesqe (ale sale)
✓ <i>xoläriko</i> - xoläme (supărat)	✓ <i>te rugil pes</i> - te rugisarel pes, te mangel (vareso varekasθar) (să se roage)
✓ <i>mangel</i> - rugisarel, rugil, kamel (roagă)	

4. Kazom čhaja sasas le manuśes?

✚ *Le manuśes sasas les duj čhaja.*

5. Palal kasθe dās le čhajan?

✚ *La maj barā čhaja dinās la palal jekhe manuśesθe kaj kerelas phuvāqe pirā, haj le maj tiknā palal avresθe, kaj barārelas luludā.*

6. Kaj gelo o phuro dad?

✚ *O manuś gelo kaj pesqe čhaja.*

7. Maj anglal, kasθe gelās o dad?

✚ *Maj anglal, o dad gelās ka-i maj bari čhaj.*

8. So phendās lesqe i maj bari čhaj?

✚ *I maj bari čhaj phendās lesqe ke sa e butā si lače aj šukar, nūmaj ke si xolāriko ke na-i dōsta but kham, k-aśti te šukōn lenqe phuvāqe pirā.*

9. So phendās lesqe i maj tikni čhaj?

✚ *I maj tikni čhaj phendās lesqe ke sa si lače aj šukar, nūmaj ke na-i len but briśind, ke trebal lenqe briśind, k-aśti te barōn lenqe luludā.*

10. Savo pharipen sasas le dades?

✚ *Le phuresqo pharipen sas ke vov na zanglās vaś kasqe te rugisarel pes.*

11. Zanglās o dad andar sosθe te maj rugisarel pes le Devlorresθe?

✚ *Na, o manuś na zanglās andar sosθe te maj rugisarel pes le Devlorresθe.*

12. Si čačes ke e manuśa, butvar, na zanen so kamen, na zanen sar te mangen vareso le Devlesθar?

✚ *Va, butvar e manuśa na zanen sar te mangen vareso le Devlesθar!*

3.5. Rekapitulàcia

1. Xramosaren po duj alava save:

te agorisaren pen and- i vokàla „o”	<i>manro</i>	<i>laácho</i>
te astaren and- jekh konsonànta	<i>malavel</i>	<i>dudum</i>
te avel len o phurdino grùpo „kh”	<i>kham</i>	<i>nakh</i>
te astaren and- i grafèma „j”	<i>jag</i>	<i>jekh</i>

2. Xulaven and-e silàbe e alava. Xramosaren sode grafème thaj ašunimata si len!

o dino alav	o xulavipen and-e silàbe	sode grafème si les	sode ašunimata si les
<i>jekh</i>	<i>jekh</i>	4	3
<i>vareso</i>	<i>va-re-so</i>	6	6
<i>khandel</i>	<i>khan-del</i>	7	6
<i>milaj</i>	<i>mi-laj</i>	5	5
<i>thavdel</i>	<i>thav-del</i>	7	6

3. Xramosaren po jekh alav palal e dine mangimata. Keren po jekh propozìcia e arakhle alavença!

o mangipen	o alav	i kerdi propozìcia
alav kerdo andar 1 silàba	<i>phral</i>	<i>Mirro <u>phral</u> 3al k-i olimpiàda.</i>
alav kerdo andar 2 silàbe	<i>škòla</i>	<i>Amari <u>škòla</u> si tikni vi šukar.</i>
alav kerdo andar 3 silàbe	<i>siklövel</i>	<i>O čhavo <u>siklövel</u> jek poezìa.</i>
alav kerdo andar 4 silàbe	<i>telefòno</i>	<i>Lesqo <u>telefòno</u> na si but kuć.</i>

4. Keren po jekh propozìcia svakone vortogramaça:

I vortogràma	I kerdi propozìcia e vortogramaça
<i>and-o</i>	And-o sasto <u>milaj</u> i kiri kerel but buti.
<i>k-i</i>	Von line šukar ašarimata <u>k-i škòla</u> .
<i>p-jekh</i>	O manuš phirel kòrkorro <u>p-jekh droma</u> .
<i>na-i</i>	Man <u>na-i man</u> vurdon ućo, vov si zèleno thaj tikno.
<i>n-ašti</i>	N-ašti te lăv tiro vast, kana na dav tuqe mirro vast.

5. Drabaren o dino t ksto. La haren e do a dikhindoj sar si xramosarde e vortogr me: *and-i, k-o, k-e, and-i*.

I anglutni f�rma	I la�hardi f�rma
Me zav <u>and-i gav</u> . Kothe be�av <u>k-o mirri bibi</u> . Kana si tato zav <u>k-e pani. K-e len</u> aven but amala te khelen pen. <u>And-i savorro d�s</u> ame sam lo�ale ke si baro tatimos.	Me zav <u>and-o gav</u> . Kothe be�av <u>k-i mirri bibi</u> . Kana si tato zav <u>k-o pani. K-i len</u> aven but amala te khelen pen. <u>And-o savorro d�s</u> ame sam lo�ale ke si baro tatimos.

6. Pheren e thana e trebutne alavença, dikhindoj palal o dino mod lo:

<i>k-o �ero</i>	<i>k-i daj</i>	<i>and-o gav</i>	<i>and-i kl�sa</i>
<i>k-e �ere</i>	<i>k-e daja</i>	<i>and-e gava</i>	<i>and-e kl�se</i>
<u>k-o dad</u>	<u>k-i phen</u>	<u>and-o f�ros</u>	<u>and-i bar</u>
<u>k-e dada</u>	<u>k-e phen�</u>	<u>and-e f�rur�</u>	<u>and-e bar�</u>

7. Thon i vortogr ma savi trobal *and-i* savorri propoz cia: *k-i, p-i, and-o, and-jekh, na-i*.

- E  have kamen te zan **k-i**  k la.
- I  irikli xur l **p-i** bar.
- O dad thaj i daj gele **and-o** f ros.
- **And-jekh** ber  me gelem k-i Sin ja.
- Les **na-i** les love te kinel pesqe kadava lil.

8. Drabaren e vortogr me thaj  hinen i f rma savi na si la hi:

and-o gono / <u>and-i gono</u>	k-o kan/ <u>k-i kan</u>	p-i sin�a / <u>p-e sin�a</u>
<u>and-o bar</u> / and-i bar	<u>k-o bibi</u> / k-i bibi	<u>p-i p�do</u> / p-o p�do
and-e lila / <u>and-i lila</u>	<u>k-o phrala</u> / k-e phrala	p-e vasta / <u>p-o vasta</u>

3.6. Evaluàcia

1. Xramosaren po duj alava save:

te agorisaren pen and-i vokàla „i”	<i>bori</i>	<i>sastri</i>
te astaren and-jekh konsonànta	<i>grast</i>	<i>kerel</i>
te avel len o phurdino grùpo „th”	<i>than</i>	<i>thud</i>

2. Xulaven and-e silàbe e alava. Xramosaren sode grafème thaj ašunimata si len!

o dino alav	o xulavipen and-e silàbe	sode grafème si les	sode ašunimata si les
<i>duj</i>	<i>duj</i>	3	3
<i>phenel</i>	<i>phe-nel</i>	6	5
<i>manro</i>	<i>manro</i>	5	5
<i>sikavel</i>	<i>sikavel</i>	7	7

3. Xramosaren po jekh alav palal e dine mangimata. Keren po jekh propozìcia e arakhle alavença!

o mangipen	o alav	i kerdi propozìcia
alav kerdo andar 1 silàba	<i>phen</i>	<i>Mirri <u>phen</u> si siklärni.</i>
alav kerdo andar 2 silàbe	<i>kamel</i>	<i>Vov <u>kamel</u> te aresel inginèro.</i>
alav kerdo andar 4 silàbe	<i>rugisarel</i>	<i>Vov <u>rugisarel</u> pes kaj o Del te del lesqe sastipen.</i>

4. Keren po jekh propozìcia e dine vortogramença.

i vortogràma	i kerdi propozìcia e vortogramaça
<i>and-i</i>	<i><u>And-i amari bar</u> si but luludă vi legùme.</i>
<i>k-o</i>	<i>O čhavo inkerel o telefòno <u>k-o kan</u>.</i>
<i>na-i</i>	<i>Le phures <u>na-i les</u> but love.</i>
<i>and-jekh</i>	<i><u>And-jekh dës</u> me gelem and-o veś.</i>

5. Drabaren e vortogràme thaj čhinen i fòrma savi na si lači:

and-o drom / and-i drom	k-o bala / k-e bala	p-i bar / p-e bar
and-o škòla / and-i škòla	k-o piri / k-i piri	p-o felăstra / p-i felăstra
and-e drom / and-e droma	k-o kašt / k-e kašt	p-e lenă / p-o lenă

4.1. O bakro

1. Drabaren o təksto!

O bakro

Sas jekh rrom amarenθar, les sas les jekh bakrorro thaj gelo leça k-o masàri te bikinel les:

- Laçho dīves, manuša!
- Mišto avilān, rroma! So si tut and-o gono?
- Si man jekh śukar bakrorro, thulorro aj sasto - vesto!
- So manges p-e lesθe?
- Mangav deś sovnakutne love.
- Si but! Me dav tuqe panz, na maj but, te manges!
- Te si kadja, me na bikinava les. Xarano san, gažea!

Telārel o rrom. Maj palal, avel palem. Anel o gono phandlo k-o muj le gonesqo thaj phenel:

- Śun, mekhav tuqe le bakres thaj vi o gono pe efa sovnakutne love!

O gažo thol phares e love tele thaj o rrom liel len aj gelo pesqe. Kana o masàri putardās o gono, so inklōl tuqe andar lesθe?! O čavorro le rromesqo, kaj sas garavdo and-o gono!

– Vaj manθe! - delas muj o gažo. Dinem les maj cīra love thaj, dikh, xoxavdās man o rrom!

(adaptàcia palal jekh paramìci kaθar le kàldāràrà andar i Frànca)

2. Ambolden gazikanes o dino təksto!

Berbecul

A fost odată un rrom de-al nostru care avea un berbecuț și a mers cu el la măcelar să-l vândă:

- Bună ziua, omule!
- Bine ai venit, rromule! Ce ai în sac?
- Am un berbecuț frumos, grăsuț și sănătos-voios!
- Cât ceri pe el?
- Cer zece galbeni.

Este mult! Dacă vrei, eu îți dau cinci, nu mai mult!

- Dacă lucrurile stau așa, eu nu ți-l voi vinde. Ești viclean, gagiule!

Rromul plecă. Mai apoi, el vine din nou la măcelar. Aduse sacul cu gura legată, spunând:

- Ascultă, îți las berbecul și sacul pentru șapte galbeni!

Cu greu, gagiul pune banii jos, iar rromul îluă și se plecă. Când măcelarul deschise sacul, ce-i ieși din el?! Băiețelul rromului, care era ascuns în sac!

Vai de mine! – striga gagiul. I-am dat mai pućini bani și, uite, m-a mințit rromul!

(adaptare după o poveste culeasă de la rromii căldārari din Franța)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ <i>gelo pesqe</i> - telărdăs (a plecat)	✓ <i>sasto-vesto</i> - sasto thaj vesto (sănătos-voios)
✓ <i>jekh rrom amarenθar</i> - jekh rrom andar amenθe (un rrom dintre noi)	✓ <i>thol phares e love tele</i> - del e love pharipnaça (plătește cu greu)
✓ (o) <i>masàri</i> - (o) masno, kodo kaj bikinel mas (măcelarul)	

4. Kasθe gelo o rrom?

✚ *O rrom gelo k-o masàri.*

5. Kaça gelo vov k-o masàri thaj sosθar?

✚ *O rrom gelo k-o masàri jekhe bakrorreça te bikinel les.*

6. Savo fòro kamlăs te kerel o rrom jekhto var?

✚ *Jekhtovar, o rrom kamlăs te bikinel le bakrorres vaś deś sovnakutne love.*

7. Kerdine von o fòro?

✚ *Na, von na kerde fòro/ xatăripen. O masàri na dinăs le rromesqe nùmaj panz sovnakutne love vaś o bakrorro.*

8. Savo nevo fòro kamlăs te kerel o rrom le gazeça?

✚ *O rrom kamlăs te bikinel le masaresqe vi le bakrorres vi o gono vaś efa sovnakutne love.*

9. Palal so dăs o gazo e love, kon xutilo andar o gono?

✚ *Palal so dăs o gazo e love, andar o gono xutilăs e rromesqo çhavorro.*

10. So phendăs o gazo? Prinzardăs o gazo ke sas xoxavdo le rromesθar andar kodoja ke dinăs çira love le rromesqe?

✚ *Va, o gazo prinzardăs ke o rrom xoxavdăs les kodolesqe ke dinăs les çira love.*

11. Tume, sar patăn: sas şukar so kerdăs amaro rrom? Tha o masàri?

✚ *Na sas şukar so amaro rrom xoxavdăs le gazes. Nić o masàri na kerdăs mišto kana kamlăs te del çira love le rromes.*

4.2. Sari i éik kerdili manro?

1. Drabaren o tæksto!

Sar i éik kerdili manro?

Sasas jekhvar, varekaj, jekh gažo thaj jekh gaži aj n-as len raklorre. Von line pen aj rugisajle ka-o baro Devel te del vi lenqe raklorren. O Del aśundās len aj dās len do glaten. Murś aj zuvli sasas len. Le dujen sasas len ruputne bala vi sumnakutne danda.

Ći nakhlās but vrāma aj mulo lenqo dad. Na but palal lesθe, muli vi lenqi dej. Aćhile le raklorre kòrkorre thaj na sasas len so te xan. Rovelas i raklorri aj mangelas pesqe phralesθar vareso te xal.

Gelo laqo phral thaj lās éik aj gelmedisardās la aj kerdās la sar avelas manro. Thovdās la and-i jag. Nakhle opre-tele biś minùtură. I rakli phenel lesqe:

– Ankalav, phrala, o manro andar i jag te xas les! Mulem bokhaθar!

– Na akana! - phenel o raklorro. Na-i peko o manro! Maj aźuker biś minùtură!

Nakhelas, kothe, paśal lenθe, o Devel, kaj pućhlās len:

– So keren kathe, raklorrealen?

– Beśas aj tatōvas amen ka-i jag! - phenel o raklorro.

– So si tumen and-i jag? - maj pućhel O Devel lenθar.

– Lazav manqe te mothovav... Si man éik and-e jag, k-aśti te xoxavav munre phenă ke si manro, te na maj rovel, ke but bokhali li!

– Àpo, lien thaj xan so si tumen and-i jag! - mothovel o Del. Aj lās pes aj gelo-θar lenθar.

Kana le raklorre ankalavde i éik andar i jag, dikhle ke na sasas éik, tha` éačo manro sasas! E raklorre khosle o ućhar opral o manro thaj xale les aj pile paj.

(I paramići sas kidini aj tradini amenqe kaθar le kăldăraricko rroma andar i Frànca)

2. Ambolden gazikanes o dino tæksto!

Cum noroiul a devenit pâine?

Trăiau odată, undeva, un om și o femeie care nu aveau copii. Ei au început să se roage marelui Dumnezeu să le dea și lor copii. Dumnezeu i-a auzit și le-a dat doi copii. Aveau băiat și fată. Amândoi aveau păr argintiu și dinți aurii.

Nu a trecut multă vreme și a murit tatăl lor. Nu la mult timp după el, a murit și mama lor. Copiii au rămas singuri și nu aveau ce să mănânce. Fetița plângea și cerea ceva de mâncare de la fratele ei.

Fratele ei s-a dus și a luat pământ și l-a frământat facându-l ca și cum ar fi o pâine. L-a pus în foc. Au trecut în jur de douăzeci de minute. Fata îi spuse:

- Scoate, frate, pâinea din foc să o mănâncăm! Mor de foame!

- Nu acum!- spune băietul. Nu-i coaptă pâinea! Mai așteaptă douăzeci de minute!

Pe acolo, pe lângă ei, trecea Dumnezeu, care i-a întrebat:

- Ce faceți aici, copilașilor?

- Stăm și ne încălzim la foc! – spune băiatul .

- Ce aveți în foc? – îi mai întrebă Dumnezeu.

- Îmi este rușine să spun...Am pământ în foc, ca să o mint pe sora mea că este pâine, să nu mai plângă, că este foarte flămândă!

- Atunci, luați și mâncați ce aveți în foc! – spuse Dumnezeu. Și s-a luat și a plecat de la ei.

Când copiii au scos pământul din foc, au văzut că nu era pământ, ci era pâine adevărată! Copiii au șters cenușa de pe pâine și au mâncat-o și au băut apă.

(Povestea a fost culeasă și trimisă de către rromii căldărari din Franța)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ <i>ankalavde</i> - inkalde (au scos)	✓ <i>kerdili</i> - kerdăs pes (a devenit, s-a făcut)
✓ <i>àpo</i> - atùnc (atunci)	
✓ <i>bokhali li</i> - si bokhali (este flămândă)	✓ <i>mothovav</i> - phenav, vakărav, sborizav (eu spun, zic)
✓ <i>do</i> – duje (doi, pe doi)	✓ <i>opre-tele</i> - trujal (cam, aproximativ)
✓ <i>gelo</i> - gelăs (a plecat)	✓ (o paj) – (o) pani (apa)
✓ <i>gelmedisardăs</i> - frementisardăs, mordăs i čik (a frământat)	✓ <i>rugisajle</i> - rugisarde pen (s-au rugat)
✓ <i>glàta</i> - (o) bajàto vaj (o) kizaj; na zanas te si čhavo vaj čhaj (băiat, fată)	✓ <i>tatōvas amen</i> - tatăras amen (ne încălzim)
✓ <i>glaten</i> - čhaven (pe copii)	

4. So kerde le raklorre, palal so mule penqo dad aj penqi dej?

✚ *Palal so mule le raklorrenqo dad aj penqi daj, le raklorre ačhile kòrkorre.*

5. So kerdās o phral k-ašti te mudarel i bokh la phenăqi?

✚ *Kaj te mudarel la phenăqi bokh, laqo phral lās ćik, gelmedisardās la aj kerdās la sar avelas manro thaj thovdās la and-i jag.*

6. Kon nakhlās pašal lenθe, kana von bešenas k-i jag?

✚ *Kana von bešenas k-i jag, pašal lenθe, nakhlās o Devel.*

7. So pučhlās len o Devel?

✚ *O Devel pučhlās len so keren von kothe.*

8. So phendās le Devlesqe o čhavo?

✚ *O čhavo phendās le Devlesqe ke bešen aj tatöven ka-i jag.*

9. So maj phendās o Devel?

✚ *O Devel phendās lenqe te lien thaj te xan so si len and-i jag.*

10. Tume sar patăn? Si lačhes te na xasaras amaro azukăripen thaj amaro patăipen and-o Devel?

✚ *Ame patăs ke si mišto te na xasaras amaro azukăripen thaj amaro patăipen and-o Devel.*

✚ *O Devel vastdel e manušen save patăn and-e lesθe thaj kodolen save rugisaren pen lesqe.*

4.3. Murre dadesqe

1. Drabaren i poezia!

Murre dadesqe

Tu sanas manuś baxtalo,
Pativalo, baro, amaro.
Tu sanas manuś xarano,
Kaj rodesas o drom rromano!

Amare vurdonença phirdăm,
Tu drom amaro arakhlăn,
Ame palal tuθe cirdăm,
Sa i parni lùmja dikhlăm.

Kon tut varekana dikhlăs,
Kon tuça p-i lùmja phirdăs,
Kodova but godi tuθar lăs,
Kodova tuθar but siklilăs.

Le rrom éi bistren tiro anav,
Tha` vi me, tiro cáco čhav,
I vòrba bari tuqe dav:
Sar tuθe, tiro drom ka phirav!
(Xramosardi kaθar o poèto o Romka Demeter)

2. Ambolden gazikanes i siklili poezia!

Tatălui meu

Tu ai fost un om norocos,
Al nostru respectuos și măreț.
Tu ai fost un om înțelept,
Care ai căutat drumul rrom!

Cu căruța noastră ai umblat,
Drumul nostru l-ai croit,
Noi după tine am mers,
Toată lumea am văzut-o.

Cine pe tine cândva te-a văzut,
Cine cu tine în lume-a umblat,
Acela multă înțelepciune de la tine-a luat,
Acela de la tine multe a învățat.

Romii nu îți uită numele,
Iar și eu, fiul tău cel drept,
Un cuvânt mare îți spun:
Asemenea ție, pe drumul tău voi umbla!
(Poezie scrisă de poetul Romka Demeter)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

- ✓ *(o) čhav* - (o) čhavo (**copil, băiat**)
- ✓ *xarano* - godălo, godăça (**înțelept, priceput, descurcăreț**)

- ✓ *parni lùmja* - (i) lùmja, (o) sundal (**lumea, lumea întregă**)
- ✓ *(i) vòrba* - (i) dùmă, (o) lav/ (o) alav, (o) lăfi, (o) pheras (**cuvântul, vorba**)

4. Sar sasas o dad?

- ✚ *O dad sas jekh manuś baxtalo, pativalo, baro haj xarano.*
- ✚ *E čhavesqo dad sas jekh godăver manuś savo phirdăs andar savorri lùmja.*
- ✚ *O dad sas prinzardo savo rromenθar, haj e rroma éi bistarde lesqo anav.*

5. Savo drom kamel te astarel pesqo čhavo?

- *O čhavo kamel te astarel p-o drom pa savo phirdăs vi lesqo dad.*

4.4. O gonorro duje lovença

1. Drabaren o tèksto!

O gonorro duje lovença

O phenitòri:

Sas jekhvar jekh phuro,
Kaj sas les jekh bašno,
Thaj jekh phuri sapnõrri
E khajnaça and-barõrri.
I khajni p-o dës kerdã
But anre k-e la phurã,
Thaj xarani so voj sas
Sa-l anre-i phuri xalãs
Le phuresqe voj cí dãs.
Aj and-jekh dës vov akhardã
La barãþe, la phurã.

O phuro:

– Mirri phurie, mirro ilo!
De ma` vi man jekh anro!

I phuri:

– Tuqe, me? Devla, arakh!
Khanikasqe anre cí dav!
Le bašnes mar tu, phurea,
Te kerel tuqe-anro, dilea.

.....

....

O phenitòri:

Ži khate, sa so phendem,
Aversþar me súndem.
Kana vov man xoxavdã,
Vi me tumen, sa kadã,
Na ke kadja me kamav,
Tumen me te xoxovav,
Tha`, bute beršenþar, kadja
Phendõn kadala paramiça,
Thaj kadja phendem vi me,
Thaj man tume ašunde.

(*I Nùjkã Elèna; O rromano nakhavipen: o Oktaviãno Bonkulèsku*)

2. Ambolden gazikanes o dino tèksto!

Punguþa cu doi bani

Povestitorul:

A fost odatã un moș,
Care avea un cocoș,
Și o babã vicleanã
Cu o gãinã în curte.
Gãina oua într-o zi
Multe ouã babei,
Și de zgãrcitã ce era
Toate ouãle baba le mânca
Moșului ea nu-i dãdea.
Și într-o el o chema
Pe babã la gard.

Moșul:

– Baba mea, inima mea!
Dã-mi și mie un ou!

Baba:

– Ție, eu? Doamne, ferește!
Nimãnuu ouã nu-i dau!
Moșule, bate-ți cocoșul,
Sã îți facã ouã, prostule.

.....

....

Povestitorul:

Pânã aici, tot ce am spus,
De la altcineva am auzit.
Dacã pe mine m-a mințit,
Și eu pe voi, tot așa,
Nu cã eu așa doresc,
Eu pe voi sã vã mint,
Dar, de așa mulți ani
Se spun aceste povești,
Și așa am spus și eu,
Și pe mine m-ați ascultat.

(*Elena Nuicã; Traducerea în limba rromani: Octavian Bonculescu*)

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

- ✓ *xarani* – (kathe) kaj cí del khanć, xanzvali (**zgârcită**)
- ✓ *phendõn* - phenen pen (**se spune**)
- ✓ (*o phenitòri*) – (o) mothovno, (o) paramicàri (**povestitorul, naratorul**)

4. So sas le phures thaj so sas la phurǎ?

✚ *Le phures sas les jekh bašno, haj la phurǎ sas la jekh kaxni..*

5. Mardǎs o phuro le bašnes? Sosθar?

✚ *Va, o phuro mardǎs le phures kaj te kerel lesqe anre.*

6. Kaj gelo aj so kerdǎs o bašno?

✚ *O phuro gelǎs p-e droma aj arakhlǎs jekh gonorro lovença.*

7. So sas kana irisajlo o bašno khere?

✚ *Kana avilǎs o bašno palpale khere andǎs barvalipen le phuresqe.*

8. Mardǎs i phuri la kaxnǎ?

✚ *Va i phuri mardǎs pesqe kaxnǎ kaj te kerel laqe love/ gǎlbenurǎ.*

9. Sar trebal te phiravas amen? Si te azutisaras le averen kana si len pharimata?

✚ *Ame trebal te phiravas amen šukar savorre manušença.*

✚ *Kana si amen šajutnipen trebal te azutisaras le manušen kaj si len pharimata.*

4.5. O pašmilaj

1. Drabaren o təksto!

O pašmilaj

Palal o šilalo ivend, and-o trinto čhon le beršesqo, avel o pašmilaj. Akana, o kham avel maj zoralo, bilōn e paxoja, inklel i zèleno čar, e rukha zelenōn, e luludă putrōn. Si i vrăma kana palemaven andar e tate thema e hajzide thaj e lelèke, kana e paparūde aj e birovlă xurān luludăθar luludăθe. Tele, and-i xar, aven e kheresqe zivut্রে te čaren: e grasta, e xera, e guruvnă, e bakre, e bakrorre, e buznă, e khura thaj aver.

K-o maškar e pašmilaesqo si jekh barodives, i Patradī. Purane kurke si o uštāvipen le Isusosqo. E manuša zan, texarinăθe, šukar xurāvde, k-i khangeri te lien patradī, palal zan k-e mulenqo than te risparen le mulen, te nevāren i pativ karing lenθe.

Kana irinen pen khere, e manuša lačharen i mesèli aj thon p-e laθe: lolārde anre, guglo manro, loli mol, xaben kerdo andar o čhindo bakrorro.

E baredivesa la Patradăqe inkeren trin divesa: purano kurko, lujdives thaj marcidives. And-e kadala trin baredivesa e Patradăqe, e čhave, e čheja, e terne aj le ternă zan te khelen pen khethanes, te khelen aj te gilaben le šukar devlikane gilă vi le rromane gilă.

2. Ambolden gazikanes o dino təksto!

Primăvara

După iarna cea friguroasă, în a treia lună a anului, vine primăvara. Acum, soarele încălzește mai tare, se topesc zăpezile, iese iarba cea verde, copacii înverzesc, florile se deschid. Este vremea când se rândunicile și berzele se întorc din țările calde, când fluturii și albinele zboară din floare în floare. Jos, în vale, vin animalele domestice să pască: caii, măgarii, vacile, oile, berbecii, caprele, mânzii și altele.

La jumătatea primăverii sărbătorim Paștele. Duminica este Învierea Lui Isus. De dimineață, oameni, frumos îmbrăcați, merg la biserică să ia paști, după care merg la mormintele morților pentru ai pomeni, să reînnoiască cinstea lor.

Când se întorc acasă, oamenii pregătesc masa și pun pe ea: ouă roșii, cozonac, vin roșu, mâncare preparată din miel.

Sărbătorile de Paște țin trei zile: duminica, luna și marțea. În aceste trei zile de sărbători pascale, băieții, fetele, tinerii și tinerele merg să se joace împreună, să danseze și să cânte cântece religioase și cântece rome.

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

✓ <i>bilõn</i> - keren pen sar o pani, thavden (se topesc)	✓ <i>nevãren i pativ</i> - te keren palem te avel nevi i pativ (a reînoi respectul/cinstea)
✓ <i>putrõn</i> - putaren pen (se deschid)	✓ <i>palemaven</i> - aven palem (se reîntorc)
✓ <i>zelenõn</i> - zelenãren pen (îverzesc)	✓ (o) <i>paşmilaj</i> - (o) ternomilaj,
✓ <i>hajzide</i> - i rîndunika (rîndunica)	(o) jekhtomilaj, (o) anglomilaj (primãvara)
✓ <i>leleka, leleke</i> - bårza, bërze (barzã)	✓ <i>risparen</i> - liparen (pomenesc, amintesc)
✓ <i>e mulenqo than</i> - (o) limõri (mormânt)	

4. So si avri kana avel o paşmilaj?

- ✚ Kana avel o paşmilaj bilõn e paxoja, inklel i zèleno çar, e rukha zelenõn, e luludã putrõn.

5. So kerel pes Patradãþe?

- ✚ Patradãþe si o uştãvîpen le Isusosqo. E manuşa zan k-i khangeri te lien patradî, palal zan k-e mulenqo than te risparen le mulen, te nevãren i pativ karing lenþe.
- ✚ Kana irinen pen khere, e manuşa laçharen i mesèli aj thon p-e laþe: lolãrde anre, guglo manrro, loli mol, xaben kerdo andar o çhindo bakrorro.
- ✚ Patradãþe, e çhave, e çheja, e terne aj le ternã zan te khelen pen khethanes, te khelen aj te gilaben le şukar devlikane gilã vi le rromane gilã.

4.6. I buzni thaj le trin buznorre

1. Drabaren o t ksto!

I buzni thaj le trin buznorre

Sas kaj sas... Sas jekhvar jekh buzni, kaj sasas la trin buznorre. And-jekh d ves, voj tel rd s ka-o ve s te anel lenqe  ar. Anglal te tel rel voj andar o kher, phend s le buznorrenqe te na putren o udar varekasqe,  i kana na avela voj aj gilabela ka-o udar kadja:

Trin  ngorrealen, trin buznorrealen,

La dajaqe o udar putaren,

K  i daj anel tumenqe

Patrin rr  and- l vu ta.

Palal so tel rd s i buzni and-o ve s, avilo o ruv ka-o udar thaj gilabad s lenqe sar gilabelas lenqe i buzni. O baro buznorro kaml s te putrel lesqe o udar, o tikno buznorro  i kaml s te putrel lesqe.

Kana dikhl s o ruv k  e buznorre na kamen te putren lesqe o udar, gel s pesqe ka-o sastr ri, te san rel pesqe e danda. Palal, neve, sane danden a, o ruv avil s palem ka-o udar thaj gilabad s maj sanes sar gilabelas anglal. Palem, o tikno buznorro na kaml s te putrel o udar, tha o baro buznorro na  und s les thaj putard s le ruvesqe o udar.

Kana o ruv d s andre and-o kher, arakhl s le bare buznorres palal o udar aj xal s les. Palal, arakhl s vi le ma karutne buznorres garavdo telal i balani aj xal s vi les. Le tikne buznorres na arakhl s les!

Palal so xal s le duje buznorren, o ruv thod s lenqe  ere k-i fel stra.

Kana resli i buzni khere andar o ve s, o tikno buznorro avil s anglal la e aj mothovd s laqe sar o ruv xal s pesqe phralorren.

I buzni kerd s jekh bari x v aj la e kerd s jekh bari jag. Opral, te na dikhel pes, thovd s jekh rogo ina thaj opral la e thod s jekh sin a kerdi andar mom aj p-i sin a sasas but xaben. Akhard s le ruves te xal, kadja sar kerel pes kana merel varekon. O ruv avilo, kerd s pes ke na zanel khan  sar mule le duj buznorre, xal s aj pil s. O mom, zanen vi tume, bil l kana si jag pa al les e. Kadja, o kirvo ruv pel s and-i jag thaj ba elas: *Xastra man, kirvie, xastra man!*

I buzni phend s lesqe ke  i xastrala les: *Te thabarel o ilo andar tu e, kadja sar thabard s anda man e kana tu xal n mirre buznorren!*

2. Ambolden gazikanes o dino t ksto!

Capra cu trei iezi

A fost odată ca niciodată... A fost odată o capră, care avea trei iezi. Într-o zi, ea a plecat în pădure să le aducă iarbă. Înainte să plece din casă, le spus iezișorilor să nu deschidă ușa cuiva, până nu va veni ea și le va cânta la ușa așa:

Trei iezi, cucuieti
Ușa mamei deschideți,
Că mama v-aduce vouă
Frunzulițe în buze.

După ce capra a plecat în pădure, lupul a venit la ușa și le-a cântat iezielor cum le cânta capra. Iedul cel mare a vrut să îi deschidă ușa, iar iedul cel mic nu a vrut să îi deschidă.

Când a văzut lupul că ieziile nu doresc să îi deschidă ușa, s-a dus la fierar să îi ascute dinții. După aceea cu dinți noi și subțiri, lupul s-a întors la ușa și a cântat cu un glas mai subțire decât a cântat înainte. Din nou, iedul cel mic nu a dorit să deschidă ușa, dar iedul cel mare nu l-a auzit și i-a deschis lupului ușa.

Când a intrat lupul în casă, l-a găsit pe iedul cel mare după ușa și l-a mâncat. Mai apoi, l-a găsit și pe iedul cel mijlociu sub albie și l-a mâncat și pe el. Pe iedul cel mic nu l-a găsit!

După ce i-a mâncat pe cei doi iezi, lupul le-a pus capetele în geam.

Când a sosit capra acasă din pădure, iedul cel mic a venit să o întâmpine și i-a povestit cum lupul i-a mâncat pe frățiori.

Capra a făcut o groapă mare în care a făcut un foc mare. Deasupra, să nu se vadă, a pus o rogojină și deasupra a pus o masă de ceară, iar pe masă era multă mâncare. L-a chemat pe lup să mănânce, așa cum se întâmplă atunci când moare cineva. Lupul a venit, s-a prefăcut că nu știe nimic despre cum au murit cei doi iezi, a mâncat și a băut. Ceara, după cum știți și voi, se topește dacă este foc lângă ea. Așadar, cumătrul lup a căzut în foc și țipa: *Scapă-mă, cumătră, scapă-mă!*

Capra i-a spus că nu îl va scăpa: *Să ardă inima în tine așa cum a ars în mine când tu i-ai mâncat pe ieziile mei!*

3. Xramosaren e biprinzarde lava!

- ✓ (i) *rogozina* – jekh khuvipen kerdo andar i p pura (**rogojină**)
- ✓ (o) *sastr ri* – (o) k vac (**fierar**)
- ✓ *thabarel-* thabol, phabarel (**a arde**)

1. Kazom buznorre sasas la buzună?

✚ *La buzună sasas la trin buznorre.*

2. Kaj gelăs i buzni thaj so phendăs le buznorrenqe?

✚ *I buzni gelăs and-o veş te anel le buznorrenqe ćar. Voj phendăs lenqe te na putren o udar zi kana na avela voj thaj gilabela lenqe.*

3. Kon avilo ka-o udar thaj gilabadăs sar gilabelas i buzni?

✚ *O ruv avilăs k-o udar thaj gilabadăs lenqe sar gilabelas i buzni.*

4. Kon na kamlăs te putrel o udar le ruvesqe?

✚ *O baro buznorro kamlăs te putrel o udar le ruvesqe.*

5. Kon putardăs o udar?

✚ *O baro buznorro putardăs o udar.*

6. Kas xalăs o ruv maj anglal?

✚ *Maj anglal, o ruv xalăs le bare buznorres.*

7. Arakhlăs aj xalăs o ruv vi le maşkarutne buznorres?

✚ *Va, o ruv arakhlăs vi le maşkarutne buznorres telal i balani.*

8. Kaj thovdăs o ruv le şere le buznorrenqe?

✚ *O ruv thovdăs le buznorrenqe şere and-i felăstra.*

9. Arakhlăs o ruv le tikne buznorres?

✚ *Na, o ruv na arakhlăs le tikne buznorres.*

10. So phendăs o tikno buznorro pesqe dajaqe, kana voj resli khere?

✚ *O tikno buznorro phendăs pesqe dajaqe sar o ruv xalăs pesqe phralorren.*

11. So phendăs i buzni le ruvesqe, kana vov maglăs laθar te xastral les?

✚ *I buzni phendăs le ruvesqe ke na xastral les thaj te thabarel o ilo anda lesθe sar thabardăs anda laθe kana xalăs laqe buznorren.*

4.7. Rekapitulàcia

1. Xramosaren po trin alava save te ambolden k-e dine puçhimata!

kasqo?	lesqo	laço	tiro	mirro
kasθe?	lesθe	laθe	tuθe	manθe
kaça?	leça	laça	tuça	mança

2. Xramosaren po trin alava and-e save te aven e grafemenqe grùpură: *çh, kh, ph, th*. Alosaren jekh andar lende thaj keren lença po jekh propozicia!

alava kaj si len phurdine grùpură	i kerdi propozicia
çh: <i>çhon, çhib, çhinel.</i>	Amari çhib si purani vi şukar.
kh: <i>kham, kher, khandel.</i>	Lesqo kher si tikno vi uço.
ph: <i>phen, phral, phandel.</i>	Les si les jekh tikno vi godăver phral .
th: <i>than, thuv, thavdel.</i>	O pani thavdel , e barra açhen.

3. Xramosaren po trin alava and-e save te aven e grafeme: *x* thaj *h*. Alosaren jekh alav thaj keren leça po jekh propozicia!

alava kaj si len phurdine grùpură	i kerdi propozicia
x: <i>xaben, xaning, xoxavel.</i>	Amari màmi kerel but laçho xaben .
h: <i>hotèlo, herbùzo, hodinil.</i>	Kadava hotèlo si baro vi şukar.

4. Pheren e alava e grafemença *j* vaj *i*! Alosaren trin alava thaj ker lença propozicie.

baj   şoşoj   ilo   haj   maj   famìlia
 bibi   bori   duj   jekh   raşaj   milaj

5. Keren vi tume alava palal o dino modèlo!

baro – baröl	mato - lolöl	xurdo - xurdöl
melalo - melalöl	pherdo - pherdöl	zinzardo - zinzardöl
dilo - dilöl	kerdo - kerdöl	pharo - pharöl
londo - londöl	aşundo - aşundöl	buxlo - buxlöl

6. Drabaren e alava thaj çhinen i fòrma savi na si laçi!

lesqo / lesko kher leski / lesqi daj leske / lesqe phenă	mande / manθe mantar / manθar mança / manea	asal / aeal inkerdăs / inkerθăs phendăs / phenθăs
---	--	--

4.8. Evaluàcia

1. Xramosaren po trin alava save te ambolden k-e dine puçhimata!

kasqo?	lesqo	amaro	tumaro	lenqo
kasθe?	lesθe	amenθe	tumenθe	lenθe
kaça?	leça	amença	tumença	lença

2. Xramosaren po trin alava and-e save te aven e grafeme: *çh*, *x*, *θ*, *q*. Alosaren jekh andar lende thaj keren lença po jekh propozìcia!

alava kaj si len phurdine grùpură	i kerdi propozìcia
çh: <i>çhuri, çhavo, çhudel.</i>	Kodova çhavo kinel jekh lil paramiçença.
x: <i>xoxavno, xer, xal.</i>	Jekh xoxavno manuș na si jekh laçho amal.
θ: <i>manθe, tuθar, phralesθar.</i>	O Daniel avel manθe te khelas amen khethanes.
q: <i>manqe, tuqe, dajaqe.</i>	O dad andăș mire dajaqe șukar luludă.

3. Xramosaren po trin alava and-e save te aven e grafeme: *i* thaj *j*. Alosaren jekh alav thaj keren leça po jekh propozìcia!

alava kaj si len phurdine grùpură	i kerdi propozìcia
i: <i>ilo, ivend, izdral.</i>	Kana si ivend e çhave khelen pen le iveça.
j: <i>jag, jekh, duj.</i>	Les si les jekh phen thaj duj phrala.

4. Drabaren i jekh to kolòna thaj xramosaren and-e çuçe thana e trebutne alava!

e çhavesqo lil	e dadesqo gad	e raklesqo phral
e çhavesqe lila	e dadesqe gada	e raklesqe phrala
e çhavesqi daj	e dadesqi rroj	e raklesqi phen
e çhavesqe daja	e dadesqe rroja	e raklesqe phenă

5. Drabaren e alava thaj çhinen i fòrma savi na si laçi!

lako / laqo dad	tute / tuθe	xasal / hasal
laki / laqi phen	tuθar / tutar	andăș / anθăș
laqe / lake phrala	tuça / tusa	mardăș / marθăș

6. Pheren e çuçe thana palal o dino modèlo!

lil - lila	hotèlo - hotèlură	gono - gone
dand - danda	pòdos - pòdură	raklo - rakle
raj - raja	telefòno - telefònură	çhavo - çhave

BIBLIOGRAFIE

1. CORDOVAN, Ionel, SARĂU, Gheorghe, BAICU, Mariana, CORDOVAN, Noemi, ROXIN, Daniela, AVRAM, Mirela, 2020, *Ghidul profesorului de limba rromani*, Oradea: Editura Print Expert, 304 p.
2. CORDOVAN, Ionel, SARĂU, Gheorghe, CORDOVAN, Noemi, BAICU, Mariana, 2017, *Ghidul profesorului de limba rromani*, Oradea, Editura Primus, 277 p.
3. CUCOȘ, Constantin (coord.), 1998, *Psihopedagogie pentru examenul de definitivare și grade didactice*, Iași: Editura Polirom.
4. IUCU, Romiță, 2001, *Instruirea școlară*, Iași: Editura Polirom.
5. IUCU, Romiță, MANOLESCU, Marin, 2001, *Pedagogie*, București: Editura Fundației „Dimitrie Bolintineanu”, 332 p.
6. MANOLESCU, Marin, 2002, *Evaluarea școlară - un contract pedagogic*, București: Editura Fundației „Dimitrie Bolintineanu ”, 248 p.
7. NEACȘU, Ion, 1999, *Instruire și învățare*, București: EDP.
8. SARĂU, Gheorghe, 2006, *Dicționar rrom-român*, București: Editura Sigma, 224 p.
9. SARĂU, Gheorghe, 2012, *Dicționar român-rrom*, București: Editura Sigma, 288 p.
10. SARĂU, Gheorghe, CORDOVAN, Ionel, 2018, *Comunicare în limba maternă rromani. Manual pentru clasa a II-a. Vakăripen and-i dajaqi rromani čhib (pustik vaś i dujto klăsa)*, București: Editura Didactică și Pedagogică, 127 p.
11. SARĂU, Gheorghe, CORDOVAN, Ionel, 2022, *Comunicare în limba maternă rromani. Manual pentru clasa a II-a. Vakăripen and-e dajaqi rromani čhib (pustik vaś i dujto klăsa)*, București: Editura Sigma, 112 p.
12. SARĂU, Gheorghe; CORDOVAN, Ionel; 2016, *Ghid de conversație român – rrom – englez – maghiar*, Oradea: Editura Primus, 188 p.
13. *Programa școlară pentru disciplina *Comunicare în limba rromani, clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a*, MEN, București, 2013.
14. *<https://www.youtube.com/@RromaniDidaktika>

